PALLADII
RVTILII TAVRI
AEMILIANI, VIRI ILLVSTRIS,

DE
RE RVSTICA
LIBRI XIIII.

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1549.

PALLADII

RVTILII TAVRI AEMILIANI *uiri illuſtris, de re ruſtica,*

LIBER I.

De præceptis rei ruſticæ. TIT. I.

PARS *eſt prima prudentiæ ipſam, cui præcepturus ſis, æſtimare perſonam.* Neq; *enim formator agricolæ debet artibus, & eloquentia rhetores æmulari: quod à pleriſq; factum eſt: qui dum diſerte loquuntur ruſticis, aſſecuti ſunt, ut eorum doctrina nec à diſertiſſimis poſſit intelligi. Sed nos recidamus præfationis moram, ne, quos reprehendimus, imitemur. Dicẽdum autem nobis eſt (ſi diuina fauerint) de omni agricultura, & paſcuis, & ædificijs ruſticis, ſecundum fabricandi magiſtros, eorumq; inuentionibus, & omni genere eorum, quæ uel facere, uel nutrire oportet agricolam ratione uoluptatis, & uſuſfructus, ſuis tamen temporibus per uniuerſa diſtinctis. ſane in primis hoc ſeruare conſtitui, ut eo menſe, quo ponenda ſunt ſingula, cum ſua omni exequar diſciplina.*

De quatuor rebus, quibus agricultura conſiſtit. TIT. II.

PRIMO *igitur eligendi, & bene colendi agri ratio quatuor rebus conſtat, aëre, aqua, terra, induſtria. Ex his tria naturalia, unum facultatis, & uoluntatis. Naturæ eſt, quod in primis ſpectare oportet, ut eis locis, quæ*

colere deſtinabis, aër ſit ſalutaris, & clemens, aqua ſalubris, & facilis, uel ibi naſcens, uel adducta, uel imbre collecta, terra uerò fœcunda, & ſitu commoda.

De aëris probatione. TIT. III.

AERIS *igitur ſalubritatem declarant loca ab infimis uallibus libera, & nebularum noctibus abſoluta, & habitatorum conſiderata corpuſcula, ſi eis color ſanus, capitis firma ſynceritas, inoffenſum lumen oculorum, purus auditus, & ſi fauces commeatum liquidæ uocis exercent. Hoc genere benignitas aëris approbatur. His autem contraria noxium cœli illius ſpiritum confitentur.*

De aqua probanda. TIT. IIII.

AQVAE *uerò ſalubritas ſic agnoſcitur. Primùm ne à lacunis, aut à palude ducatur, ne de metallis originem ſumat, ſed ſit perſpicui coloris, neq; ullo aut ſapore, aut odore uitietur, nullus illi limus inſidat, frigus tepore ſuo mulceat, æſtatis incendia frigore moderetur. Sed quia ſolet his omnibus ad ſpeciē cuſtoditis occultiorē noxam tectior ſeruare natura, ipſam quoq; ex incolarum ſalubritate noſcamus, ſi fauces bibentium puræ ſunt, ſi ſaluo capite, in pulmonibus ac thorace aut nulla eſt, aut rara cauſatio. Nam plerunq; has noxas corporis ad inferiorē partē, quæ ſuprà ſunt corrupta, demittūt, ut uitiato capite ad pulmones, uel ſtomachū morbi cauſa decurrat, tunc culpandus aër potius inuenitur. Deinde ſi uēter, aut uiſcera, uel latera, uel renes nullo dolore, aut inflatione uexentur, ſi uitia nulla ueſicæ ſunt. Hæc, atq; his ſimilia ſi apud incolas pro maiori parte cōſtare uideris, nec de aëre aliqd, nec de fontibus ſuſpiceris.*

De qualitate terrarum. TIT. V.

IN *terris uerò quærenda fœcunditas. Ne alba, & nuda ſit gleba, ne macer ſabulo ſine admiſtione terreni, ne*

creta

creta ſola, ne arenæ ſquallentes, ne ieiuna glarea, nè auroſi pulueris lapidoſa macies, ne ſalſa, uel amara, ne uliginoſa terra, ne tofus arenoſus, atq; ieiunus, nè uallis nimis opaca, & ſolida. Sed gleba putris, & ferè nigra, & ad tegendam ſe graminis ſui crate ſufficiens, aut miſti coloris, quæ etſi rara ſit, tamen pinguis ſoli adiunctione glutinetur. Quæ protulerit nec ſcabra ſint, nec retorrida, nec ſucci naturalis egentia ferat. Quod frumentis dandis utile ſignum eſt, ebulum, iuncum, calamum, gramen, trifolium non macrum, rubos pingues, pruna ſylueſtria. Color nãq; non magnopere quærendus eſt, ſed pinguedo, atq; dulcedo. Pinguẽ ſic agnoſcis: Glebam paruulã dulci aqua conſpergis, & ſubigis, ſi glutinoſa eſt, & adhæret, conſtat illi ineſſe pinguedinem. Item ſcrobe effoſſa, & repleta, ſi ſuperauerit terra, pinguis eſt: ſi defuerit, exilis: ſi cõuenerit æquata, mediocris. Dulcedo autem cognoſcitur, ſi ex ea parte agri, quæ magis diſplicet, glebã fictili uaſe dulci aqua madefactam iudicio ſaporis explores. Vineis quoq; utilem per hæc ſigna cognoſces. Si coloris, & corporis rari aliquatenus, atque reſoluti eſt. Si uirgulta, quæ protulit, leuia, nitida, procera, fœcunda ſunt, ut pyros ſylueſtres, prunos, rubos, cæteráq; huiuſmodi, neque intorta, neq; ſterilia, neque macra exilitate languentia. Situs uerò terrarũ neq; planus, ut ſtagnet: neq; præruptus, ut defluat: neque obrutus, ut in imũ deiecta ualle ſubſidat: neq; arduus ut tẽpeſtates immodicè ſentiat & calores. Sed ex his omnibus utilis, ſemper eſt æquata mediocritas, & uel campus apertior, & humorem pluuiũ cliuo fallẽte ſubducens, uel collis molliter per latera inclinata deductus, uel uallis cum quadam moderatione, & aëris laxitate ſubmiſſa, uel mons alterius culminis defenſus obiectu, & à moleſtioribus uentis aliquo

liber auxilio, uel ſublimis aſper, ſed nemoroſus, & herbidus. Sed cum ſint genera terrarum plurima, ut pinguis, aut macra, ſpiſſa, uel rara, ſicca, uel humida, & ex his pleraq; uitioſa, tamen propter ſeminum differentiam ſæpe neceſſarium maximè, ſicut ſuprà dixi, eligendus eſt pinguis, ac reſolutus ager, qui minimum laborem poſcit, & fructum maximum reddit. Secundi meriti eſt ſpiſſus, qui labore quidem maximo, tamen ad uota reſpondet. Illud uerò deterrimum genus eſt, quod erit ſiccum ſimul, & ſpiſſum, & macrum, uel frigidum: qui ager peſtiferi more fugiendus eſt.

De induſtria, & neceſſarijs ad rura ſententijs. TIT. VI.

SED *ubi hæc, quæ naturalia ſunt, neque humana ope curari poſſunt, diligentius æſtimaueris, exequi te conuenit partem, quæ reſtat induſtriæ: cuius hæc erit cura uel maxima, ut has, quas ſubieci, ex omni opere ruſtico in primis debeas tenere ſententias. Præſentia domini prouectus eſt agri. Color terræ non magnopere deſideretur, quia bonitatis incertus eſt autor. Genera omnium ſurculorum, uel frugum præclara, ſed terris tuis experta committe. In nouo enim genere ſeminum, ante experimentum non eſt ſpes tota ponenda. Locis humidis ſemina citius, quàm ſiccis degenerant, quare ſubinde ſuccurrat electio. Ferrarij, lignarij, doliorum, cuparumq; factores neceſſariò habendi ſunt, ne à labore ſolenni ruſticos cauſa deſiderandæ urbis auertat. Locis frigidis à meridie uineta ponãtur, calidis à ſeptentrione, temperatis ab oriente, uel (ſi neceſſe ſit) occidente. Operarum ratio unum modum tenere non poteſt in tanta diuerſitate terrarum, & ideo ſoli & prouinciæ conſuetudo facilè oſtendit, qui numerus*

unam quanque rem faciat, ſiue in ſurculis, ſiue in omni genere ſatorum. Quæ florent, conſtat non eſſe tangenda. Bene eligi ſerenda non poſſunt, niſi hoc officium prius eligens aſſumat. In rebus agreſtibus maximè officia iuuenum congruunt, imperia ſeniorum. In uitibus putandis tria conſyderanda ſunt, fructuum ſpes, ſucceſſura materies, locus qui ſeruet, ac reuocet. Vitem ſi maturius putes, plura ſarmenta: ſi ſerius, fructus plurimos conſequeris. De locis deterrimis ſicut arbores, ita uites conuenit ad meliora transferre. Poſt bonam uindemiam ſtrictius, poſt exiguam latius puta. in omni opere inſerendi, putandi, ac recidendi, duris, & acutis utere ferramentis. In uite, uel arbore quæ facienda ſunt, perage ante apertionem floris, & gemmæ. In uineis aratro prætermiſſa foſſor emendet. Locis calidis, ſiccis, apricis, pampinandum non eſt, cum magis uitis optet operiri. Et ubi uineas uulturnus exurit, aut flatus aliquis regionis inimicus, uitem tegamus ſtraminibus uel aliunde quæſitis. Ramus lætus, uiridis, & ſterilis in media olea abſcindendus eſt, uelut totius arboris inimicus. Sterilitas, & peſtilentia æquo modo fugiendæ ſunt. In paſtinato ſolo inter nouellas uites omnino nihil eſt conſerendum. Græci iubent exceptis caulibus, tertio anno quæ libebit, iniungere. Omnia legumina Græcis autoribus, ſeri iubentur in ſicca terra, faba tantummodo in humida debet ſpargi. Domino, uel colono confinia poßidenti, qui fundum, uel agrum ſuũ locat, damnis ſuis, ac litibus ſtudet. In agro periclitantur interiora, niſi colantur extrema. Omne triticum in ſolo uliginoſo poſt tertiam ſationem in genus ſiliginis commutatur. Tria mala æquè nocent, ſterilitas, morbus, uicinus. Qui terram ſterilem uineis occupat, & laboribus ſuis, & ſumptibus eſt inimicus. Campi largius uinum, col-

les nobilius ferunt. Aquilo uites ſibi obiectas fœcundat: auſter nobilitat. Ita in arbitrio noſtro eſt, utrum plus habeamus, an melius. Neceßitas ferijs caret. Quamuis temperatis agris ſerendum ſit, tamen ſi ſiccitas longa eſt, ſemina locata tutius in agris, quàm in horreis ſeruabuntur. Viæ malitia æquè & uoluptati, & utilitati aduerſa eſt. Qui agrum colit, grauem tributis creditorem patitur, cui ſine ſpe abſolutionis aſtrictus eſt. Qui arando crudum ſolum inter ſulcos relinquit, ſuis fructibus derogat, terræ ubertatem infamat. Fœcundior eſt culta exiguitas, quàm magnitudo neglecta. Nigras uites omnino repudies, niſi in prouincijs, in quibus eius generis quo acinaticiũ fieri conſueuit. Longius adminiculum uitis incrementa producit. Teneram, & uiridem uitem ferri acie ne recidas. Omnis inciſura ſarmenti auertatur à gemma, ne eam ſtilla, quæ fluere conſueuit extinguat. Pro macie, uel ſoliditate uitium nutrienda ſarmenta putator iniungat. Terra profunda (quod Græci aſſerunt) oleæ grãdes arbores efficit, fructus minores, & aquatos, ac ſeros, magiſq; amurcæ proximos. Aër oleas tepidus iuuat, & uentus mediocris ſine ui, & horrore perflabilis. Vitis, quæ ad iugum colitur, per ætatem ad hoc perducenda eſt, ut locis moleſtioribus quatuor pedibus à terra, placidioribus uerò ſeptem ſummitas eius inſurgat. Hortus, qui cœlo clementi ſubiacet, & fontano humore percurritur, propè eſt, ut liber ſit, & nullam ſerendi diſciplinam requirat. Subligatio acerbis uuis facienda eſt, quando excutiendi, aut rumpendi acini nulla formido eſt. Ligatura in uitibus locum debet mutare, ne unum ſemper aßiduitas conterat uinculorum. Foſſorem ſi apertus uitis oculus uiderit, cæcabitur ſpes magna uindemiæ, & ideo, dum eſt clauſus, fodiatur. Terræ altitudinem

nem cum fœcunditate, ſi ad frumenta, duobus pedibus explora: quatuor uerò, ſi ad arbuſta, uel uites. Vitis nouella ut facilè incrementum culta conſequitur, ita interitum celerem, ſi negligatur, incurrit. Modum tene æſtimatis facultatibus tuis in aſſumptione culturæ, ne ſuperatis uiribus, excedente menſura, turpiter deſeras, quod arroganter aſſumis. Semina pluſquam annicula eſſe non debent, ne uetuſtate corrupta non prodeant.. Frumentum collis quidem grano robuſtius, ſed menſuræ minus refundet. Omnia, quæ ſeruntur, creſcente luna, & diebus tepidis ſunt ſerenda: nam tepor euocat, frigus includit. Si tibi ager eſt ſyluis inutilibus tectus, ita cum diuide, ut loca pinguia puras reddas nouales, loca ſterilia ſyluis tecta eſſe patiaris, quia illa naturali ubertate reſpondent, hæc beneficio lætantur incendij. Sed ſic urenda diſtingues, ut ad incenſum agrum poſt quinquennium reuertaris: ita efficies, ut æqualiter uel ſterilis gleba cum fœcunda contendat. Græci iubent oliuā, cùm plantatur, & legitur, à mundis pueris, atq; uirginibus operandum, credo recordati arbori huic eſſe præſulem Caſtitatem. Nomina frumentorū ſuperfluum eſt præcipere, quæ aut loco ſubinde, aut ætate mutantur. Hoc ſatis eſt, ut eligamus præcipua in ea regione, quam colimus, uel exploremus adiecta. Lupinus, & uitia pabularis, ſi uirides ſuccidantur, & ſtatim ſupra ſectas earum radices aretur, ſtercoris ſimilitudine agros fœcundant, quæ ſi exaruerint antè, quàm proſcindas, in his terræ ſuccus aufertur. Ager aquoſus plus ſtercoris quærit, ſiccus minus. Calidis, maritimis, ſiccis, apricis, campeſtribus locis omne opus uinearū maturius inchoëtur, frigidis, mediterraneis, humidis, opacis, montanis locis tardius, quod nō ſolum de menſibus, aut diebus dixerim, ſed etiā de horis operan-

di. Omne opus ruſticum, cum fieri præcipitur, neq; cito eſt, ſi ante quindecim dies: neque tardè, ſi poſt quindecim fiat. Frumenta omnia maximè lætantur patenti campo, & ſoluto, & ad ſalem recliui. Spiſſa, & cretoſa, & humida terra bene far, & triticũ nutrit: ordeum agro ſoluto delectatur, & ſicco, nam in lutoſo ſparſum moritur. Trimeſtris ſatio locis frigidis & niuoſis conuenit, ubi qualitas æſtatis humecta eſt, cæteris raro reſpondet euentu. Semen trimeſtre locis tepidis melius reſpondebit, ſi ſeratur autũno. Si neceſſitas coget in ſalſa terra aliquid operari, extremo autumno plantanda eſt uel conſerenda, ut malitia eius hybernis imbribus eluatur. Aliquid etiam terræ dulcis, uel arenæ ſubijciendum eſt, ſi illi uirgulta committimus. Seminarium mediocri terra inſtituere debemus, ut ad meliorem quæ ſata fuerint, transferantur. Lapides, qui inſuper ſunt, hyeme rigent, æſtate feruefcunt, idcirco ſatis, arbuſtis, & uitibus nocent. Terra, quæ circa arbores mouetur, ita eſt uicibus permutanda, ut ei, quæ in ſummo fuerat, ima ſuccedat. In lætandis arboribus crates faciemus, terram prius trunco admouentes, & mox lætamen, ut ſic opus naturæ beneficio alternante cumuletur. Agri præſulem non ex dilectis, & tenerè educatis ſeruulis ponas, quia fiducia præteriti amoris impunitatem culpæ præſentis expectat.

De agri electione, uel ſitu. TIT. VII.

IN eligendo agro, uel emendo conſyderare debebis, ne bonum naturalis fœcunditatis colentium deprauauerit inertia, & in degeneres ſurculos uber ſoli feracis expenderit, quod quamuis emendari poßit inſitione meliorum, tamen harum rerum ſine culpa melior uſus eſt, quàm cum ſpe corrigendi ſerus euentus. In ſeminibus ergo frumentorum præſens emendatio poterit eſſe. In uineis maximè

conſiderandum, atque uitandum eſt, quod pleriq; fecerunt ſtudendo famæ tantum, & latitudini paſtinorum, ſemina uitium ſtatuentes, uel ſterilia, uel ſaporis indigni, quod grandi tibi labore conſtabit, ut corrigas, ſi agrum compares uitijs talibus occupatum. Poſitio ipſius agri, qui eligendus eſt, ea ſit. In frigidis prouincijs orienti, aut meridiano lateri ager eſſe debet oppoſitus, ne alicuius magni montis obiectu, his duabus partibus excluſis algore rigeſcat, aut per partẽ ſeptentrionis remoto, aut per occidentis in ueſperã ſole dilato. In calidis uero prouincijs, pars potius ſeptentrionis optanda eſt, quæ & utilitati, & uoluptati, & ſaluti æqua bonitate reſpondeat. Si uicinus eſt fluuius, ubi ſtatuimus fabricæ ſedem parare, eius debemus explorare naturam, quia plerunque quod exhalat, inimicum eſt, à quo (ſi talis ſit) conueniet refugere conditorẽ. Palus tamen omni modo uitanda eſt, præcipuè quæ ab auſtro eſt, uel occidente, & ſiccari conſueuit, æſtate propter peſtilentiam, uel animalia inimica, quæ generat.

De ædificio. TIT. VIII.

AEDIFICIVM *pro agri merito, & pro fortuna domini oportet inſtitui: quod plerunq; immodicè ſumptũ difficilius eſt ſuſtinere, quàm cõdere. Ita igitur æſtimãda eſt eius magnitudo, ut ſi aliquis caſus incurrerit, ex agro, in quo eſt, unius anni, aut ut multũ biẽnij penſione reparetur. Ipſius autem prætorij ſitus ſit loco aliquatenus erectiore, & ſicciore, quàm cætera, & propter iniuriam fundamentũ, & ut læto fruatur aſpectu. Fundamẽta autem hoc modo ponenda ſunt, ut latiora ſint ex utraq; parte ſemipedis ſpatio quàm parietes inſuper ſtruẽdi corpus increſcet. Si lapis, uel tofus occurrat, facilis cauſa eſt collocandi, in quo ſculpi tantũ fundamenti forma debebit, unius pedis alti*

*dis altitudine,uel duorum.*Et *ſi ſolida, uel conſtructa inuenietur argilla quinta, uel ſexta pars altitudinis eius, quæ ſupra terram futura eſt, fundamentis deputetur: quòd ſi terra laxior fuerit, modo maioris altitudinis obruantur, donec munda ſine ruderum ſuſpicione occurrat argilla, quæ ſi omnino deſijt, quartam merſiſſe ſufficiet.* Studen*dum præterea ut hortis, & pomarijs cingi poßit,aut pratis.*Sed *totus fabricæ tractus unius lateris longitudine, in quo frons erit,meridianam partem reſpiciat, in primo an gulo excipiens ortum ſolis hyberni, & paulułum ab occidente auertatur hyemali.*Ita *prouenict, ut per hyemem ſole illuſtretur,& calores eius æſtate non ſentiat.*

D hybernis,& æſtiuis manſionibus, & pauimentis. TIT. IX.

FORMA *tamen debet eſſe eiuſmodi, ut ad habitationem breuiter collectas & æſtati, & hyemi præbeat manſiones. Quæ hyemi parantur ita ſint conſtitutæ, ut poßit eas hyberni ſolis totus propemodum curſus hilarare.* In *his pauimenta opportuna eſſe debebunt.* Primùm *in fabricis planis earũ obſeruandum eſt,ut æqualis,& ſolida contignatio fiat, ne gradus ambulantium tremorem fabricæ titubantis excutiat.* Deinde *ut axes quernæ cum æſculeis non miſceãtur.*Nam *quercus humore cõcepto, cũ ſe cœperit ſiccare,torquebitur,& rimas in pauimento faciet: æſculus autẽ ſine uicio durat.* Sed *ſi quercu ſuppetente æſculus deſit,ſubtiliter quercus ſiccetur, & tranſuerſus, atq; directus duplex ponatur ordo tabularum, clauis frequentibus fixus.*De *cerro,aut fago, aut farno diutißime tabulata durabunt, ſi ſtratis ſuper paleis,uel filice,humor calcis nuſquam ad tabulati corpus accedat.* Tunc *ſuper ſtatuminabis rudus,id eſt ſaxi cõtuſi duas partes, & cum una calcis*

temper

temperatæ conſtitues. Hoc cũ ad ſex digitorum craßitudinem feceris, & regula exploraueris æquale, ſi loca hyemalia ſunt, tale pauimentum debebis imponere, in quo uel nudis pedibus ſtantes miniſtri hyeme non rigeſcant. Inducto itaq; rudere uel teſtaceo pauimẽto: cõgeſtos, & calcatos ſpiſſe carbones cum ſabulone, & fauilla, & calce permiſces, & huius impenſæ craßitudinem ſex uncijs iubebis imponi: quod exæquatum nigra pauimenta formabit, & ſiqua fundentur ex poculis, uelociter rapta deſugent. Sed ſi æſtiuæ manſiones ſunt, orientem ſolſtitialem, & partem ſeptentrionis aſpiciant, & uel teſtaceum (ſicut ſuprà diximus) accipiant pauimentum, uel marmora, uel teſſeras, uel ſcutulas, quibus æquale reddatur angulis, lateribusq; cõiunctis. Si hæc deerunt, ſupra marmor tuſum cernatur, aut arena cum calce inducta læuigetur.

De calce, & arena. TIT. X.

PRAETEREA *ſcire eſt neceſſarium conſtruenti, quæ calcis, & arenæ natura ſit utilis. Arenæ ergo foßiciæ genera ſunt tria, nigra, cana, rufa: omnium præcipue rufa melior: meriti ſequẽtis eſt cana: tertium locum nigra poßidet. Ex ijs, quæ compreſſa manu edit ſtridores, erit utilis fabricanti. Item ſi panno, uel linteo candidæ ueſtis inſperſa, & excuſſa nihil maculæ reliquerit, aut ſordis, egregia eſt. Sed ſi foßilis arena non fuerit, de fluminibus, aut glarea, aut littore colligetur. Marina arena tardius ſiccatur, & ideo non continuè, ſed intermißis temporibus conſtruenda eſt, ne opus onerata corrumpat, camerarum quoq; tectoria ſalſo humore diſſoluit. Nam foßiles arenæ cementitijs parietibus, & cameris celeri ſiccitate utiles ſunt melioresq;, ſi ſtatim, cũ effoſſæ ſunt, calci miſceantur. nam diutino ſole, aut pruina, aut imbre uaneſcunt. Fluuiales tecto*

ales tectorijs magis poterunt conuenire. Sed ſi uti neceſſe ſit maris arena, erit commodum prius eã lacuna humoris dulcis immergi, ut uitium ſalis aquis ſuauibus elota deponat. Calcem quoq; *ex albo ſaxo duro, uel tiburtino, aut columbino fluuiali coquemus, aut rubro, aut ſpongia, aut marmore. Poſtremo quæ erit ex ſpiſſo, & duro ſaxo, ſtructuris cõuenit: ex fiſtuloſo uero, aut molliori lapide, tectorijs adhibetur utilius. In duabus arenæ partibus calcis una miſcenda eſt. In fluuiali uerò arena ſi tertiam partem teſtæ cretæ addideris, operum ſoliditas mira præſtabitur.*

De lateritijs parietibus. TIT. XI.

QVOD SI *lateritios parietes in prætorio facere uolueris, illud ſeruare debebis, ut perfectis parietibus, in ſummitate quæ trabibus ſubiacebit, ſtructura teſtacea cum coronis prominentibus fiat ſeſquipedali altitudine, ut ſi corruptæ tegulæ, aut imbrices fuerint, parietem non poſſint ſtillicidia penetrare per pluuiam. Deinde prouidendum eſt, ut ſiccis, & aſperatis parietibus lateritijs inducatur tectorium, quod humidis, ac leuibus adhærere non poterit; & ideò tertiò eos prius debebis obducere ut tectorium ſine corruptione ſuſcipiant.*

De lumine & altitudine. TIT. XII.

IN PRIMIS *ſtudendum eſt in agreſti fabrica, ut multa luce clareſcat: deinde ut partes temporibus diuiſas, ſicut ſuprà dixi, cõgruis partibus offeramus, id eſt æſtiuas ſeptentrioni, hybernas meridiano, uernas, & autumnales orienti. Menſura uerò hæc ſeruanda eſt in triclinijs, atque cubiculis, ut quanta latitudo, & longitudo fuerit, in unum computetur, & eius medietas in altitudinem conferatur.*

De ca

De cameris cannicijs. TIT. XIII.

CAMERAS *in agreſtibus ædificijs ex ea materia utilius erit formare, quæ facile inuenietur in uilla. Itaq; aut tabulis faciemus, aut cannis, hoc genere. Aſſeres ligni Gallici, uel cupreßi directos, & æquales conſtituemus in eo loco, ubi camera facienda eſt, ita ordinatos, ut inter ſe ſeſquipedalis menſura ſit uacua. Tunc eos catenis ligneis ex iunipero, aut oliua, aut buxo, aut cupreſſo factis ad contignationem ſuſpendemus, & binas inter eos perticas dirigemus tomicibus alligatas. Poſteà paluſtrem cannam, uel hanc craßiorem, quæ in uſu eſt, contuſam facta, & ſtrictim iuncta crate ſubnectimus, & per omne ſpatium cum ipſis aſſeribus, & perticis alligamus. Dehinc primò impenſa pumicea inducemus, & trulla æquabimus, ut inter ſe cannarum membra conſtringat. Pòſt arena, & calce coæquabimus. Tertiò tuſi marmoris puluerem miſtum cum calce ducemus, & poliemus ad ſummum nitorem.*

De opere albario. TIT. XIIII.

OPVS *quoq; albarium ſæpe delectat, cui calcem debebimus adhibere, cùm multo tempore fuerit macerata: ergo ut utilẽ probes, aſcia calcẽ quaſi lignũ dolabis. Si nuſquam acies eius offenderit, & ſi quod aſciæ adhæret, fuerit molle, atq; uiſcoſum, conſtat albarijs operibus conuenire.*

De tectorijs. TIT. XV.

PARIETVM *uerò tectura ſic fiet fortis, & nitida. Prima trullis frequentetur inductio. Cũ ſiccari cœperit, iterum inducatur, ac tertio. Poſt hæc tria coria ex marmoreo grano cooperiatur ad trullam. Quæ inductio antè tandiu ſubigenda eſt, ut rutrum, quo calx ſubigitur, mundum leuemus. Hæc quoque marmoris grani inductio cùm ſiccari cœperit, aliud corium ſubtilius oportet imponi: ſic*

& ſolid

& ſoliditatem cuſtodiet, & nitorem.

De uitanda ualle. TIT. XVI.

VITANDVM *eſt autem, quod plerique fecerunt aquæ cauſa, uillas in infimis uallibus mergere, & paucorum dierum uoluptatem præferre habitatorum ſaluti: quod etiam magis metuemus, ſi prouincia, quam colimus, de morbis æſtate ſuſpecta eſt. Cui ſi fons deſit, aut puteus, ciſternas conſtruere conueniet, quibus omnium conduci poßit aqua tectorum.* Fiunt autem hoc modo.

De ciſternis, & maltha frigidaria. TIT. XVII.

SIGNINIS *parietibus magnitudo ea, cui delectaris, & ſufficis, confirmatur, longior magis, quàm latior.* Huius *ſolum alto rudere ſolidatum relicto fuſoris loco teſtacei pauimenti ſuperfuſione leuigetur.* Hoc *pauimentum omni cura cedendum eſt ad nitorem, & lardo pingui decocto aßiduè perfricandum.* Quod *ubi deducto humore ſiccatum eſt, ne rimis in aliqua parte findatur, etiam parietes ſimili corio uelentur obducti, & ita poſt diuturnam, & ſolidam ſiccitatem, aquæ præbeatur hoſpitium.* Anguillas *ſanè, piſcesq; fluuiales mitti in his, paſciq; conueniet, ut horum natatu aqua ſtans agilitatem currentis imitetur. Sed ſi aliquando in quocunque loco pauimenti, uel parietis tectura ſuccumbat, hoc genus malthæ adhibebimus, ut humor in exitum nitens poßit includi.* Rimas, *& lacunas ciſternarum, & piſcinas, uel puteos ſarciemus hoc genere, & ſi humor per ſaxa manabit, picis liquidæ quantum uolueris, & tantundem ſumes unguinis, quod uocámus axungiam, uel ſeuum.* Tunc *in olla utrunq; miſcebis, & coques donec ſpumet, deinde ab igne remouebis. Cùm fuerit eadem refrigerata permiſtio: calcẽ minutim ſuperadijcies,*

cies, & ad unum corpus omnia miſta reuocabis. Cumq; ue lut ſtrigmentum feceris, inſeres locis corruptis, ac manantibus, & preſſum ſumma denſitate calcabis. Salutare erit aquas illuc per tubos fictiles duci, & opertis immeare ciſternis. Nam cœleſtis aqua ad bibendum omnibus antefertur, ut & ſi fluens adhiberi poßit, quæ ſalubris non eſt, lauacris debeat, & hortorum uacare culturæ.

De cella uinaria. TIT. XVIII.

CELLAM *uinariam ſeptentrioni debemus habere oppoſitam frigidam, uel obſcuræ proximam longè à balneis, ſtabulis, furno, ſterquilinijs, ciſternis, aquis, & cæteris odoris horrendi: ita inſtructam neceſſarijs, ut non uincatur à fructu: ſic autem diſpoſitam, ut baſilicæ ipſius forma calcatorium loco habeat altiore conſtructum. Ad quod inter duos lacus, qui ad excipienda uina hinc inde depreßi ſint, gradibus tribus ferè, aut quatuor aſcendatur. Ex his lacubus canales ſtructi, uel tubi fictiles circa extremos parietes currant, & ſubiectis lateri ſuo dolijs per uicinos meatus manantia uina defundant. Si copia maior eſt, medium ſpatium cupis deputabitur, quas ne ambulacra prohibeant, baſellis altioribus impoſitas, uel ſupra obruta dolia poſſumus collocare ſpatio inter ſe largiore diſtantes, ut (ſi res exigat) curantis tranſitus poßit admitti. Quòd ſi cupis locum ſuũ deputabimus, is locus ad calcatorij ſimulitudinem podijs breuibus, & teſtaceo pauimento ſolidetur, ut etiam ſi ignorata ſe cupa diffuderit, lacu ſubdito excipiantur non peritura uina, quæ fluxerint.*

De horreis. TIT. XIX.

SITVS *horreorum quamuis ipſam ſeptentrionis deſyderet partem, & ſuperior, & longè ab omni humore, & letamine, & ſtabulis ponendus eſt, frigidus, uẽtoſus, &*

pant. At ſi quis maiori diligentiæ ſtudet, ſubiectis hinc inde cuniculis pauimenta ſuſpendat, & ignem ſuggerat fornace ſuccenſa. Ita purus calor olei cellam ſine fumi nidore uaporabit, quo ſæpe infectum, colore corrumpitur, & ſapore.

De ſtabulis equorum, uel boum. TIT. XXI.

STABVLA *equorum, uel boum meridianas quidem plagas reſpiciant, non tamen egeant ſeptentrionis luminibus, quæ per hyemem clauſa nihil noceant, per æſtatem pateſacta refrigerent. Ipſa ſtabula propter ungulas animalium, ab omni humore ſuſpenſa ſint. Boues nitidiores fient, ſi focum proximè habeant, & ignis lumen intendant. Octo pedes ad ſpatium ſtandi ſingulis boum paribus abundant, & in porrectione* XV. *Plancæ roboreæ ſupponantur ſtationibus equorum cum ſtramine, ut iacentibus molle ſit, ſtantibus durum.*

De corte. TIT. XXII.

CORS *ad meridiem pateat, & obiecta ſit ſoli, quò facilius hyeme aliquem teporem concipiat, propter ea, quæ inſunt animalia, quibus etiam ad æſtatis temperandum calorem porticus furcis, aſſeribus, & fronde formari debēt, quæ uel ſcandulis, uel (ſi copia ſuppetit) tegulis, uel (ſi facilius & ſine impenſa placuerit) tegentur caricibus, aut geniſtis.*

De auiarĳs. TIT. XXIII.

CIRCA *parietes cortis extremos auiaria facienda ſunt, quia ſtercus auium maximè neceſſarium eſt agriculturæ, excepto anſerum lætamine, quod ſatis omnibus inimicum eſt. Sed habitacula cæterarum auium maximè neceſſaria ſunt.*

De columbarĳs. TIT. XXIIII.

COLVMBARIVM *uerò poteſt accipere ſub lunis una turricula in prætorio conſtituta, leuigatis, ac de-*

albatis parietibus, in quibus à quatuor partibus (ſicut mos eſt) feneſtellæ breuiſsimæ fient, ut columbas ſolas ad introitum, exitumq́; permittant. Nidi figurentur interius. A muſtelis tutæ fiēt, ſi inter eas frutex uirgoſus ſine folijs aſper, uel uetus ſpartea proijciatur, qua animalia calciantur, ut cũ ſecretò non uidentibus alijs unus attulerit, non pereunt. Et neq; locum deſerunt, ſi per omnes feneſtras aliquid de ſtrangulati hominis loro, aut uinculo, aut fune ſuſpendas. Inducunt alias, ſi cumino paſcantur aſsiduè, uel ſetoſi hirci alarum balſami liquore tangantur. Fœtus frequentant, ſi ordeum torrefactum, uel fabam, uel herbum ſæpe conſumant. Triginta autem columbis uolantibus diurni tres ſextarij tritici ſufficient, aut creturæ, ita ut herbum fœtus gratia menſibus præbeamus hybernis. Rutæ ramulos pluribus locis oportet contra animalia inimica ſuſpendere.

De Turturibus. TIT. XXV.

SED *columbarij cellæ duo ſubiecta cubicula fiant. Vnum breue, & propè obſcurum, quo turtures claudi poſſint, quos nutrire facilimum eſt. Nam nihil expetunt, niſi ut æſtate, qua ſola maximè pingueſcunt, triticum, uel milium mulſa maceratum ſemper accipiant. Semodius unus diurnus centum uiginti turturibus ſufficit. Aqua ſanè eis frequenter mundior debet offerri.*

De Turdis. TIT. XXVI.

ALIVD *uerò cubiculum turdos nutriat, qui ſi alieno tempore ſaginentur, & uoluptatem cibi, & reditum maximum præſtant, parcitati beneficium miniſtrante luxuria. Sit autem locus mundus, & lucidus, & undique leuigatus. Tranſuerſæ in hoc perticæ figuntur, quibus poſsint poſt incluſum uolatum ſedere. Rami etiam uirides ſæpe mutentur. Caricæ tunſæ miſtis pollinibus largiſsimè præbeant*

beantur. Myrti etiam, ſi facultas eſt, lentiſci, oleaſtri, ederæ, arbuti ſemina interdum ad excludenda faſtidia, & maximè aqua munda præbeatur. Claudantur illæſi, & recenter capti miſtis aliquibus antè nutritis, quorum ſocietate ad capiendos cibos pauidam nouæ captiuitatis mœſtitudinem conſolentur.

De Gallinis. TIT. XXVII.

GALLINAS *educare nulla mulier neſcit, quæ modò uideatur induſtria. Hoc de his præcepiſſe ſufficiat, ut fumo, puluere utantur, & cinere. Sint præcipuè nigræ, aut flaui coloris, ſed albæ uitentur. Vinaceæ cibo ſterileſcunt. Ordeo ſemicocto & parere ſæpe coguntur, & reddunt oua maiora. Duobus cyathis ordei bene paſcitur una gallina, quæ ſit uaga. Supponenda ſunt his ſemper oua numero impari, luna creſcente, à decima uſque in quintamdecimam. Pituita his naſci ſolet, quæ alba pellicula linguam ueſtit extremam. Hæc leuiter unguibus uellitur, & locus cinere tangitur, & allio trito plaga mundata conſpergitur. Item allij mica trica cum oleo faucibus inſeritur: ſtaphiſagria etiam prodeſt, ſi cibis miſceatur aſsiduè. Si amarum lupinum comedant, ſub oculis illis grana ipſa procedunt, quæ niſi acu leuiter apertis pelliculis auferantur, extinguunt. Oculos portulacæ ſucco forinſecus, & mulieris lacte curemus, uel hammoniaco ſale, cui mel, & ciminum æquale miſcentur. Pediculos earum perimit ſtaphiſagria, & torrefactum ciminum pari pondere, & pariter tunſa cum uino, & amari lupini aqua, ſi penetret ſecreta pennarum.*

De Pauonibus. TIT. XXVIII.

PAVONES *nutrire facilimum eſt, niſi fures, aut animalia inimica formides, qui plerunque per agros uagantes ſponte ſe paſcunt, pulloſq́; educunt, & altiſsimas ueſpere*

arbores petunt. Vna uerò his cura debetur, ut incubantes per agrum fœminas, quæ hoc paſsim faciunt, à uulpe custodias. Ideo in inſulis breuibus meliori ſorte nutriuntur. Vni maſculo fœminæ quinque ſufficiunt. Maſculi oua, & pullos ſuos perſequuntur uelut alienigenas, prius quàm illis criſtarum naſcatur inſigne. Ab Idibus Februarijs calere incipiunt. Faba leuiter torrefacta in libidinem prouocantur, ſi eis quinto quoque die tepida præbeatur. Sex cyathi uni ſufficiunt. Cupidinem coëundi maſculus confitetur, quoties circa ſe amictum caudæ gemmantis incuruat, & ſingularum capita occulta pennarum locis ſuis exerit cum ſtridore procurrens. Si oua pauonum gallinis ſupponantur, excuſatæ matres ab incubatione tribus uicibus per annum fœtus edunt. Primus partus quinque ouorum, ſecundus quatuor, tertius trium, uel duorum eſſe conſueuit. Sed electæ (ſi hoc placuerit) nutrices gallinæ ſint, quæ à primo incremento lunæ nouem diebus habeãt nouem oua ſuppoſita, quinque pauonina, & cætera ſui generis. Decima die oua omnia gallinacea ſubtrahantur, & alia item gallinacea totidem recentia ſupponantur, quot ablata ſunt, ut trigeſima luna, hoc eſt, expletis triginta diebus, poſsint cum pauoninis ouis aperiri. Oua autem pauonum, quæ gallinæ ſubiecta ſunt, ſæpe manu conuertantur, quia hoc ipſa facere uix ualebit. Vnam partem oui notabis, ut te ſubinde conuertiſſe cognoſcas. Maiores tamen gallinas oportet eligere, nam minoribus pauciora ſuppones. Natos autem pullos ſi ad unam transferre à pluribus uelis, dicit Columella uni nutrici uigintiquinque ſufficere. Mihi uerò, ut bene educi poſsint, uidentur quindecim ſatis eſſe. Primis diebus far ordei conſperſum uino, pullis dabitur, uel undecunque cocta pulticula, & refrigerata. Poſtcà adijcietur porrum conciſum,

ſum, uel caſeus recens, ſed expreſſus, nam ſerum pullis nocet. Locuſtæ etiam pedibus ablatis præbentur. Ita paſcendi ſunt uſq; ad ſextum menſem. Deinde ordeum poteris præbere ſolenniter. Trigeſimoquinto tamen die poſtquàm nati ſunt, etiam in agrum tutò eijci poſſunt comitante nutrice, paſcendi, cuius ſingultu reuocātur ad uillam. Pituitas uero, & cruditates ijs remedijs ſubmouebis, quibus gallina curatur. Maximum illis periculum eſt, cum incipit criſta produci, nam patiuntur langores infantum ſimilitudine, cum illis tumentes gingiuas denticuli aperire nituntur.

De phaſianis. TIT. XXIX.

IN *phaſianis nutriendis hoc ſeruandum eſt, ut nouelli ad creandos fœtus parentur, id eſt qui anno ſuperiore ſunt editi: ueteres enim fœcundi eſſe non poſſunt. Incunt fœminas menſe Martio, uel Aprili. Duabus unus maſculus ſufficit, quia cæteras aues ſalacitate non æquat. Semel in anno fœtus creant. Viginti ferè ouis pariendi ordo concluditur. Gallinæ his melius incubabunt, ita ut quindecim phaſianina oua nutrix una cooperiat, & cætera ſui generis ſupponantur. In ſupponendo, de luna, & diebus quæ ſunt in alijs dicta ſeruentur. Trigeſimus dies maturos pullos in lumen emittet. Sed per quindecim dies diſcocto, ac refrigerato leuiter ordei farre paſcentur, cui uini imber aſpergitur. Pòſt triticum fractum præbebis, & locuſtas, & oua formicæ. Sanè ab aquæ prohibeantur acceſſu, ne eos pituita concludat. Quòd ſi pituitam patientur phaſiani, allio cum pice liquida trito roſtra eorum debebis aſsiduus perfricare, uel uitium, ſicut gallinis fieri conſueuit, auferre. Saginandi hæc ratio eſt, ut unius modij triticea farina in breuiſsimas offulas redacta clauſo phaſiano per XXX. dies miniſtrata ſufficiat: uel, ſi ordeaceam farinam præbere uolueris, unius,*

& ſemiſsis modij farina per prædictos dies ſaginam replebit. Obſeruandum ſanè eſt, ut offulæ ipſæ oleo leuigentur aſperſo, & ita inſerantur faucibus, ne ſub infima linguæ parte mergantur: quod ſi euenerit, ſtatim pereũt. Illud quoque magnopere curemus, ne præbeantur noua alimenta, niſi digeſtis alijs, quia eos facillimè onus cibi hærentis extinguit.

De Anſeribus. TIT. XXX.

ANSER *ſanè nec ſine herba, nec ſine aqua facilè ſuſtinetur: locis conſitis inimicus eſt, quia ſata & morſu lædit, & ſtercore: pullos præſtat, & plumas, quas & autũno uellamus, & uere. Vni maſculo tres fœminæ ſufficiant. Si deſit fluuius, lacuna formetur. Si herba non ſuppetit, trifolium, fœnum græcũ, agreſtia intyba, lactuculas ſerclas feremus alimento. Albi fœcũdiores ſunt: uarij, uel fuſci minus, quia de agreſti genere ad domeſticum tranſierunt. Incubant à calendis Martij uſq; ad æſtiuum ſolſtitium. Plus parient, ſi gallinis oua illarum ſupponantur. Extremum partũ matribus iam uacaturis educare permittimus: pariturae ad haram perducantur. Cùm ſemel hoc feceris, conſuetudinem ſponte retinebunt. Gallinis ſicut pauonina, etiam anſeris oua ſupponas. Sed anſerina oua ne noceant ſuppoſitis, ſubijciatur urtica. Parui primis decem diebus intus paſcendi ſunt, poſteà ſereno eos poterimus educere, ubi urtica non fuerit, cuius aculeos reformidant. Quatuor menſibus bene ſaginantur. nam melius pingueſcũt in tenera ætate. Polenta dabitur in die ter. Largè uagandi licentia prohibetur, loco obſcuro claudentur, & calido, ſic maiores etiam ſecundo menſe pingueſcunt. Nam paruuli ſæpe die trigeſimo moriuntur. Saginãtur uerò melius, ſi ad ſatietatẽ milium præbeamus infuſum. Inter anſerum cibaria legumen omne porrigi*

rigi poteſt,excepto eruo. Cauendũ eſt etiam,ne pulli eorum ſetas glutiant. Græci ſaginãdis anſeribus polentæ duas par tes,& furfuris quatuor aqua calida temperant, & ingerunt pro appetẽtis uoluptate ſumenda:tribus per diem uicibus potu adiuuant: media quoq; nocte aquam miniſtrant: peractis uerò X X X. *diebus,ſi ut iecur his tenereſcat,opta bis,tunſas caricas,& aqua maceratas in offas uolutabis exiguas,& per dies uiginti cõtinuos miniſtrabis anſeribus.*

De piſcinis. TIT. XXXI.

HIS *ordinatis,cætera exequenda ſunt. Nam piſcinæ duæ uel ſolo impreſſæ, uel cæſo lapide circa uillam eſſe debebunt,quas facile eſt,aut fonte, aut imbre ſuppleri, ut una ex his uſui ſit pecoribus,uel auibus aquaticis: alia madefaciat uirgas,& coria,& lupinos,& ſiqua ruſticitas conſueuit infundere.*

De fœnili,paleario,lignario. TIT. XXXII.

FOENI, *palearum,ligni, cannarum repoſitiones nil refert,in qua parte fiant,dummodo ſiccæ ſint,atq; perflabiles,& longe remoueantur à uilla propter caſum ſurripientis incendij.*

De ſterquilinio. TIT. XXXIII.

STERCORVM *congeſtio locum ſuum tenere debebit,qui abundet humore,& propter fœtoris hor renda à prætorij conuertatur aſpectu. Humor abundans hoc præſtabit ſtercori,ut ſiqua inſunt ſpinarum ſemina,putreſiant. Stercus aſinorum primum eſt maximè hortis, deinde ouillum,& caprinum,& iumentorum:porcinum uerò peßimum, cineres optimi. Sed columbinum feruidißimum,cæterarumq; auium ſatis utile eſt, excepto paluſtriũ. Stercus,quod anno requieuerit, ſegetibus utile eſt, nec herbas creat:ſi uetuſtius ſit,minus proderit. Pratis uerò recen-*

tia ſtercora proficiet ad uber herbarum. Et maris purgamenta, ſi aquis dulcibus eluantur, miſta reliquis uicem ſtercoris exhibebunt, & limus, quem ſcaturiens aqua, uel fluuij incrementa reſpuerint.

De locis horti, & pomarij, & ſepibus, & ſerendi tempore. TIT. XXXIIII.

HORTI, *& pomaria domui proxima eſſe debebunt. Hortus ſit ſterquilinio maximè ſubiectus, cuius ſucco ſponte fœcundet. Ab area longè ſitus ſit, nam puluerem palearum patitur inimicum. Felix poſitio eſt, cui leniter inclinata planicies curſus aquæ fluentis per ſpatia diſcreta deriuat. Si fons deſit, aut imprimendus eſt puteus: aut, ſi nequeas hoc, piſcina ſuperius conſtruenda eſt, ut illinc aquas pluuias conſcrete, hortus per æſtiuos rigetur ardores. Si hac omni facultate carueris, ſemper altius tribus, uel quatuor pedibus ad paſtini ſimilitudinem fodies hortulum, qui ſic cultus negligat ſiccitates. Sed huic quamuis contra neceſſitatem miſta ſtercore quælibet terra conueniat, tamen hæc genera ſunt in electione uitanda, creta, quam argillam dicimus, atque rubrica. Illud quoque cuſtodies in hortis, quos humoris natura non adiuuat, ut diuidas per partes, & hyeme ad meridiem, æſtate ad ſeptentrionem ſpatia colenda conuertas. Debent etiam horti eſſe clauſi: ſed munitionis multa ſunt genera. Alij luto inter formas clauſo, parietes figuratos ex lateribus imitantur. Quibus copia ſuppetit, macerias luto, & lapide excitant. Plerique ſine luto congeſta in ordinem ſaxa componunt. Nonnulli foſſis ſpatia colenda præcingunt, quod uitandum eſt, quia horto ſubducit humores, niſi forte locus paluſtris colatur. Alij ſpinarum plantas, & ſemina in munitione diſponunt. Sed melius erit rubi ſemina, & ſpinæ, quæ rubus caninus uocatur*

tur, matura colligere, & cum farina erui ex aqua macerata nuſcere, funes dehinc ſparteos ueteres hoc genere miſtionis ſic inducere, ut intra funes ſemina recepta ſeruentur uſque ad uerni temporis initia. Tunc ubi ſepes futura eſt, duos ſulcos tribus à ſe pedibus ſeparatos ſeſquipedis altitudine facimus, & per utroſq; funes cum ſeminibus obruemus leui terra. Ita trigeſima die procedũt ſentes, quos teneros adminiculis opus eſt adiuuare, quibus inter ſe ſentes per ſpatia uacua relicta iungentur. Partes ſanè horti ſic diuidendæ ſunt, ut eæ, in quibus autumno ſeminabitur, uerno tempore paſtinentur: quas ſeminibus uere complebimus, autumni tempore debebimus effodere. Ita utraque paſtinatio decoquetur beneficio algoris, aut ſolis. Areæ faciendæ ſunt anguſtiores, & longæ, id eſt, duodecim pedum longitudine, & ſex latitudine, ut ſint propter ſpatia utrinque purganda diuiſæ. Margines uerò earum locis humidis, uel irriguis duobus pedibus erigantur, ſiccis uno extuliſſe ſufficiet. Inter areas (ſi humor conſueuit effluere) ſpatia altiora ipſis areis eſſe debebunt, ut facilius ingrediatur aream de ſuperiore parte humor admiſſus: & ubi ſitientem ſaturauerit, in alias poſsit excluſus auerti. Serendi tempora licet per menſes certa ſignemus, tamen ſecundum loci & cœli naturam unuſquiſque cuſtodiat. Frigidis locis autumnalis ſatio celerior fiat, uerna uerò tardior. Calidis autem regionibus, & autumnalis ſerior fieri poteſt, & uerna maturior. Quæcunq; ſerenda ſunt, cum luna creſcit, ſeminentur: quæ ſecanda ſunt, uel legenda, cum minuitur.

De remedijs horti, uel agri. TIT. XXXV.

CONTRA *nebulas, & rubiginem, paleas, & purgamenta pluribus locis per hortum diſpoſita ſimul omnia, cum nebulas uideris inſtare, combures. Contra grandinem*

multa dicuntur. Panno roſeo mola cooperitur. Item cruentæ ſecures contra cœlum minaciter leuantur. Item omne horti ſpatium alba uite præcingitur: uel noctua pennis patentibus extenſa ſuffigitur: uel ferramenta, quibus operandum eſt, ſepo unguntur urſino. Aliqui urſi adipem cum oleo tuſum reſeruant, & falces hoc, cum putaturi ſunt, ungunt. Sed hoc in occulto debet eſſe remedium, ut nullus putator intelligat: cuius uis tanta eſſe perhibetur, ut neque gelu, neque nebula, neq; alio malo poßit noceri. Intereſt etiam ut res profanata non ualeat. Contra culices, & limaces uel amurcam recentem, uel ex cameris fuliginem ſpargimus. Contra formicas, ſi in horto habent foramen, cor noctuæ admoueamus: ſi foris ueniunt, omne horti ſpatium cinere, aut cretæ candore ſignemus. Contra erucas ſemina, quæ ſpargenda ſunt, ſemperuiuæ ſucco madefiant, uel erucarum ſanguine. Cicer intra olera propter multa portenta ſerendum eſt. Aliqui cinerem de fico ſuper erucas ſpargunt. Item ſquillam uel in horto ſerunt, uel certè ſuſpendunt. Aliqui mulierem menſtruantem, nuſquam cinctam, ſolutis capillis, nudis pedibus contra erucas, & cætera, hortum faciunt circumire. Aliqui fluuiales cancros pluribus locis intra hortum clauis figunt. Contra animalia, quæ uitibus nocent, cantharides, quas in roſis inuenire conſueuimus, oleo merſas reſolui patieris in tabem: & cùm putandæ ſunt uites, hoc oleo falces putatorias perunges. Extinguuntur cimices amurca, & felle bubulo lectis, aut locis perunctis, uel folijs ederæ tritis ex oleo, uel incenſis ſanguiſugis. Vt olera animalia infeſta non generent, in corio teſtudinis omnia ſemina, quæ ſparſurus es, ſicca: uel mentam locis pluribus, maximè inter caules, ſere: hoc præſtare fertur eruum aliquãtulum ſatum, præcipuè ubi ra

dices,

dices, & rapa naſcuntur, Vel acre acetum ſucco iuſquiami miſtum, fertur olerum pulices necare, ſi ſpargas. Campas fertur euincere, qui fuſticulos allij ſine capitibus per horti omne ſpatium comburens, nidorem locis pluribus excitarit. Si contra eaſdem uitibus uoluerimus conſulere, allio trito falces putatoriæ feruntur ungendæ. Naſci quoque prohibentur, ſi circa arborum, uel uitium crura bitumen, & ſulfur incendas. Vel ſi ablatas de horto uicino campas excoquas aqua, & per horti tui ſpatia uniuerſa diffundas. Ne cantharides uitibus noceant, in cote, qua falces acuuntur, ipſæ ſunt conterendæ. Democritus aſſerit, neq; arboribus, neque ſatis quibuslibet noceri poſſe à quibuſcunque beſtijs, ſi fluuiales cancros plurimos, uel marinos, quos Græci παγούρȣς *nominant, non minus quàm decem fictili uaſculo in aqua miſſos tegas, & ſub dio ſtatuas, ut decem diebus ſole uaporentur. Poſteà quæcunque illæſa uolueris eſſe, ea aqua perfundas, & octonis diebus peractis hoc repetas, donec ſolidè, quæ optaueris adoleſcant. Formicas abiges, ſi origano, & ſulfure tritis foramen aſperges. Hoc & apibus nocet. Item coclearum uacuas teſtas ſi uſſeris, & eo cinere foramen inculces. Culices galbano infuſo fugantur, aut ſulfure. Pulices amurca per pauimentum frequenter aſperſa, uel cimino agreſti cum aqua trito, uel ſi cucumeris agreſtis ſemen aqua reſolutum ſæpe infundes, uel aquam lupinorum pſilotri auſteritatibus iunctam. Mures ſi amurcam ſpiſſam patinæ infuderis, & in domo nocte poſueris, adhærebunt. Item necabuntur, ſi helleboro nigro caſeum, uel panem, uel adipes, uel polentam permiſceas, & offeras. Et agreſtis cucumeris, & coloquintidis ſuffuſio ſic nocebit. Aduerſus mures agreſtes Apuleius aſſerit ſemina bubulo felle maceranda antè, quam ſpargas. Nonnulli*

rhodo

rhododaphnis folijs aditus eorum claudunt, qui roſis his, dum in exitu nituntur, intercunt. Talpas *Græci hoc genere perſequuntur.* Nucem *perforari iubent, uel aliquod pomi genus ſoliditatis eiuſdem. Ibi paleas, & ceram cum ſulfure ſufficienter includi.* Tunc omnes *paruulos aditus, & reliqua ſpiramenta talparum diligenter obſtrui, unum foramen, quod amplum ſit reſeruari, in cuius aditu nucem intus incenſam, ſic poni, ut ab una parte flatus poßit accipere, quos ab alia parte diffundat: ſic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari.* Mures *ruſticos, ſi querneo cinere aditus eorum ſatures, attactu frequenti ſcabies occupabit, ac perimet.* Serpentes *prope omni auſteritate fugantur, & nocentes ſpiritus innocentia fumi graueolentis exagitat.* Vramus *galbanum, uel cerui cornua, radices lilij, capræ ungulas.* Hoc genere *monſtra noxia prohibentur.* Opinio Græcorum *eſt, ſi nubes locuſtarum repente ſurrexerint, latentibus intra tecta cunctis hominibus eam poſſe tranſire: quòd ſi inobſeruantes homines ſub aëre deprehendant, nulli fructuum noceri, ſi cõtinuò omnes ad tecta confugiant.* Pelli *etiam dicuntur amari lupini, uel agreſtis cucumeris aqua decocta, ſi muriæ miſta fundatur.* Exiſtimant *aliqui locuſtas, uel ſcorpios fugari poſſe, ſi aliqui ex eis urantur in medio.* Campas *nonnulli ficulneo cinere perſequuntur: ſi permanſerint, urina bubula, & amurca æqualiter miſta conſeruea nt, & ubi refrixerint, olera omnia hoc imbre cõſperge. πρασοκουριδας Græci uocant animalia, quæ ſolent hortis nocere: ergo uentriculum ueruecis ſtatim occiſi plenum ſordibus ſuis ſpatio, quo abundant, leuiter debebis operire. Pòſt biduum reperies ibi animalia ipſa congeſta. Hoc cum bis, uel tertio feceris, genus omne, quod nocebit, extingues.* Grandini *creditur*

obuiare, ſiquis crocodili pellem, uel hyænæ, uel marini uituli per ſpatia poſſeſsionis circunferat, & in uillæ, aut cortis ſuſpendat ingreſſu, cùm malum uiderit imminere. Item ſi paluſtrem teſtudinem dextra manu ſupinam ferens uineas perambulet, & reuerſus eodem modo ſic illam ponat in terra, & glebas dorſi eius obijciat curuaturæ, ne poſsit inuerti, ſed ſupina permaneat. Hoc facto fertur ſpatium ſic defenſum nubes inimica tranſcurrere. Nonnulli ubi inſtare malum uiderint, oblato ſpeculo imaginem nubis accipiunt, & hoc remedio nubē (ſeu ut ſibi obiecta diſpliceat, ſeu tanquàm geminata alteri cedat) auertunt. Item uituli marini pellis in medio uinearum loco uni ſuperiecta uiticulæ creditur contra imminens malum totius uineæ membra ueſtiſſe. Omnia ſemina horti, uel agri feruntur ab omnibus malis, ac monſtris tuta ſeruari, ſi agreſtis cucumeris tritis radicibus ante macerentur. Item equæ caluaria, ſed non uirginis: intra hortum ponenda eſt, uel etiam aſinæ. Creduntur enim ſua præſentia fœcundare, quæ ſpectant.

De area. TIT. XXXVI.

A R E A longè à uilla eſſe non debet, & propter exportandi facilitatem, & ut fraus minor timeatur domini, uel procuratoris uicinitate ſuſpecta. Sit autem uel ſtrata ſilice, uel ſaxo montis exciſa, uel ſub ipſo trituræ tempore ungulis pecorum, & aquæ admiſtione ſolidata, clauſa deinde, & robuſtis munita cancellis propter armenta, quæ cùm teritur, inducimus. Sit circa hanc locus alter planus, & purus, in quem frumenta transfuſa refrigerentur, & horreis inferantur, quæ res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde undecunq; proximum tectum, maxime in humidis regionibus: ſub quo propter imbres ſubitos frumenta (ſi neceſsitas coëgerit) raptim uel munda, uel ſemitrita ponantur

nantur. Sit autem area loco ſublimi, & undecunq; perflabili, longè tamen ab hortis, uineis, atq; pometis. Nam ſicut radicibus uirgultorum proſunt lætamen, & paleæ, ita inſidentes frondibus eas perforant, atq; arere compellunt.

De apium caſtris. TIT. XXXVII.

APIBVS *ſtationem non longè à domini ædibus in horti parte ſecreta, & aprica, & à uentis remota, & calidiore locare debemus, quæ in quadratam conſtituta menſuram fures, & acceſſus hominum, pecudumq; ſubmoueat. Sit abūdans floribus, quos in herbis, uel in fruticibus, uel in arboribus procuret induſtria. Herbas nutriat, origanum, thymum, ſerpyllum, ſatureiam, meliſphyllum, uiolas agreſtes, aſphodillum, citraginem, amaracum, hyacinthum, qui iris, uel gladiolus dicitur ſimilitudine foliorum, narciſſum, crocum, cæteraſq; herbas ſuauiſsimi odoris, & floris. In fruticibus uerò ſint roſæ, lilia, fabæ, roſmarinus, ederæ. In arboribus ziziphus, amygdalus, perſicus, pyrus, pomiferæq; arbores, quibus nulla amaritudo reſpondet flore, uel ſucco. Sylueſtriā uerò glandifera robora, terebinthus, lentiſcus, cedrus, tilia, ilex minor, & cinus, ſed taxi remoueantur inimicæ. Primi ſaporis mella thymi ſuccus effundit. Secundi meriti timbra, ſerpyllum, uel origanum. Tertij meriti roſmarinus, & ſatureia. Cætera, ut arbutus, & olera, ſaporem ruſtici mellis efficiunt. Sint autem arbores à ſeptentrionali parte diſpoſitæ. Frutices, atque uirgulta ordines ſuos ſub macerijs exequantur. Herbas deinde in plano poſt frutices conſeremus. Fons, uel riuus huc conueniat otioſus, qui humiles tranſeundo formet lacunas, quas operiāt rara, & tranſuerſa uirgulta, ſedes tutas apibus præbitura, cùm ſitient. Sed ab his apiū caſtris longe ſint omnia odoris horrēdi, balneæ, ſtabula, coquinæ fuſoria. Fugabimus*

præterea animalia, quæ ſunt apibus inimica, lacertos, blattas, & his ſimilia. Aues etiã pãnis, & crepitaculis terreamus. Purus cuſtos, frequens, & caſtus accedat, habens noua aluearia præparata, quibus excipiatur examinũ rudis iuuentus. Vitetur odor cœni, & cancer aduſtus, & locus, qui ad humanã uocem falſa imitatione reſpõdet. Abſint & herbæ, titimallus, helleborũ, tapſia, abſinthiũ, cucumis agreſtis, & omnis amaritudo conficiendæ aduerſa dulcedini.

De uaſculis apiũ formandis. TIT. XXXVIII.

ALVEARIA *meliora ſunt, quæ cortex formabit raptus ex ſubere, quia non tranſmittunt uim frigoris, aut caloris, poſſunt tamen & ex ferulis fieri: ſi hæ deſint, ſalignis uiminibus fabricentur, uel ligno cauatæ arboris, aut tabulis, more cuparum. Fictilia deterrima ſunt, quæ & hyeme gelantur, & æſtate feruefcunt. Sed inter ea loca, quæ muniri debere præcepimus, podia ternis alta pedibus fabricentur inducta teſtaceo, & albario opere læuigata propter lacertarum, cæterorumq; animaliũ noxam, quibus eſt moris irrepere: & ſupra hæc podia aluearia collocentur, ita ut non poßint imbre penetrari, ſpatiolis inter ſe patentibus ſegregata. Anguſtus tamen aditus admittat examina propter frigoris, & caloris iniuriam. Sane uentis frigidioribus altus paries reſiſtat, qui locum poßit defenſis ſedibus apricare. Aditus omnes ſoli opponantur hyberno, qui in uno corpore duo, uel tres eſſe debebunt ea magnitudine, quæ apis formam non poßit excedere. Sic enim noxijs animalibus ingreſſu reſiſtetur anguſto: uel ſi apes obſidere uoluerint exeuntes, alio, ubi non fuerint, utentur egreſſu.*

De apibus emendis. TIT. XXXIX.

APES *ſi emendæ ſunt, prouideamus ut plena aluearia comparentur: quam rem uel inſpectio, uel murmuris*

magnitudo, uel frequentia monſtrat commeantis, ac remeantis examinis, & ex uicina potius, quàm ex longinqua regione, ne aëris nouitate tententur. Si uerò longius aduehendæ ſunt, collo nocte portentur: nec collocare, nec aperire alucaria niſi ueſpere inſtante debemus. Speculemur deinde per triduum, ne omne ianuas ſuas egrediatur examen. Hoc enim ſigno fugam meditantur aſſumere. Contra hæc, & cætera ſuo unumquodque menſe reuidebimus. Tamen creduntur non fugere, ſi ſtercus primogeniti uituli adlinamus oribus uaſculorum.

De balneis. TIT. XL.

NON *alienum eſt, ſi aquæ copia potiatur, patremfamiliás de ſtructura balnei cogitare: quæ res & uoluptati plurimum confert, & ſaluti. Itaque balneum conſtituemus in ea parte, qua calor futurus eſt, loco ab humore ſuſpenſo, ne id uligo fornacibus uicina refrigeret. Lumina ei dabimus à parte meridiana, & occidentis hyberni, ut tota die ſolis inuetur, & illuſtretur aſpectu. Suſpenſuras uerò cellarum ſic facies. Aream primo bipedis ſternis, inclinata ſit tamen ſtratura ad fornacem, ut ſi pilam miſeris, intrò ſtare non poßit, ſed ad fornacem recurrat. Sic eueniet, ut flamma altum petendo, cellas faciat plus calere. Supra hanc ſtraturã pilæ laterculis argilla ſubacta, & capillo conſtructæ fiant diſtantes à ſe ſpatio pedis unius, & ſemißis, altæ pedibus binis ſemis. Super has pilas bipedæ conſtituantur binæ in altum, atq; his ſuperfundantur teſtacea pauimenta, & tunc ſi copia eſt, marmora collocentur. Miliarium uerò plumbeum, cui ærea patina ſubeſt, inter ſoliorum ſpatia forinſecus ſtatuemus fornace ſubiecta, ad quod miliarium fiſtula frigidaria dirigatur, & ab hoc ad ſolium ſimilis magnitudinis fiſtula procedat, quæ tantum calidæ ducat*

interius

interius,quantum fiſtula illi frigidi liquoris intulerit. Cellæ autem ſic diſponantur, ut quadræ non ſint,ſed (uerbi gratia) ſi x v. *pedibus longæ fuerint,* x. *latæ ſint: fortius enim uapor inter anguſta luctabitur. Soliorum forma pro uniuſcuiuſque uoluntate fundetur. Piſcinales cellæ in æſtiuis balneis à ſeptentrione lumen accipiant, in hyemalibus à meridie.Si fieri poteſt, ita conſtituantur balneæ,ut omnis earum per hortos decurrat eluuies.Cameræ in balneis ſi ſigninæ fiant, fortiores ſunt.Quæ uerò de tabulis fiunt, uirgis ferreis tranſuerſis,& ferreis arcubus ſuſtinētur.Sed ſi tabulas nolis imponere, ſuper arcus, ac uirgas, bipedas conſtitues ferreis anchoris colligatas,capillo inter ſe, atq; argilla ſubacta cohærentes,& ita impensā teſtaceā ſubter īducis:deīde albarij opis nitore decorabis.Poſſumus etiā,ſi cōpēdio ſtudemus,hyberna ædificia balneis imponere: hinc & habitatiōi teporē ſubmittimus, et fundamēta lucramur.*

De malthis,calidaria,& frigidaria. TIT. XLI.

SCIRE *conuenit,quoniam de balneis loquimur, quæ ſunt malthæ calidariæ, uel frigidariæ, ut ſiquando in ſolijs ſciſſa ſunt opera,poßit repente ſuccurri. Calidariæ cōpoſitio talis eſt.Picem duram, ceram albam ponderibus æquis, ſtupam,picis liquidæ totius ponderis dimidiam partem,teſtam minutam,florē calcis, omnia ſimul miſta in pila contundes,& iuncturis curabis inſerere.Aliter:Ammoniacum remiſſum, ficum, ſtupam, picem liquidam tundis pilo, & iuncturas oblinis. Aliter:Ammoniacum, & ſulfur utrunq; reſolutum line,uel infunde iuncturis. Item picem duram, ceram albam, & ammoniacum ſuper remiſſum,ſimul iuncturis adline,& cautere cūcta percurre. Itē florem calcis cum oleo miſtum iuncturis illine, & caue ne*

 mox

mox aqua mittatur. Aliter. Sanguini taurino, & oleo florem calcis admiſce, & rimas coniunctionis obducito. Item ficum & picem duram, & oſtrei teſtas ſiccas ſimul tundes. His omnibus iuncturas diligẽter adlines. Item malthæ frigidariæ, ſanginem bibulum, florem calcis, ſcoriam ferri, pileo uniuerſa contundes, & ceroti inſtar efficies, & curabis adlinire. Item ſeuũ liquefactũ cribellato cineri admiſtũ frigidæ aquæ inter rimas labenti, ſi allinatur obſiſtet.

De piſtrino. TIT. XLII.

SI AQVAE *copia eſt, fuſura balnearum debent piſtrina ſuſcipere, ut ibi formatis aquarijs molis ſine animalium, uel hominum labore frumenta frangantur.*

De inſtrumentis agreſtium. TIT. XLIII.

INSTRVMENTA *uerò hæc, quæ ruri neceſſaria ſunt, præparemus. Aratra ſimplicia, uel ſi plana regio permittit, aurita, quibus poßint contra ſtationes humoris hyberni, ſata celſiore ſulco attolli. Bidentes, dolabras, falces putatorias, quibus in arbore utamur, & uite. Item meſſorias, uel fœnarias, ligones, lupos, id eſt ſerrulas manubriatas minores, maioresq́; ad menſuram cubiti, quibus facile eſt, quod per ſerram fieri non poteſt, reſecando trunco arboris, aut uitis interſeri: acus per quas in paſtinis ſarmenta merguntur, falces à tergo acutas, atq; lunatas, cultellos item curuos minores, per quos nouellis arboribus ſurculi aridi, aut extantes facilius amputentur. Item falciculas breuißimas tribulatas, quibus filicẽ ſolemus abſcindere, ſerrulas minores, uangas, runcones, quibus uepreta perſequimur, ſecures ſimplices, uel dolabratas, ſarculos, uel ſimplices, uel bicornes, uel aſcias in auerſa parte referentes raſtros. Item cauteres, caſtratoria ferramenta, atq; tonſoria, uel quæ ad animalium ſolent pertinere medicinam*

dicinam. Tunicas uerò pelliceas, cum cucullis, & ocreas, manicasq́; de pellibus, quæ uel in ſyluis, uel in uepribus, ruſtico operi, & uenatorio poßint eſſe communes. Explctis ijs, quæ pertinent ad generale præceptum, nunc operas ſuas ſingulis menſibus explicabimus, & à menſe Ianuario faciemus initium.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER SECVNDVS.

De ablaqueandis uitibus. TIT. I.

IANVARIO *menſe locis temperatis ablaqueandæ ſunt uites, quod Itali excodicare appellant, id eſt circa uitis radicem dolabra terram diligenter aperire, & purgatis omnibus uelut lacus efficere, ut ſolis teporibus, & imbribus prouocentur.*

De pratis abſtinendis, in locis macris. TIT. II.

APRICIS, *aut macris, aut aridis locis prata iam purganda ſunt, & à pecore uindicanda.*

De proſcindēdis agris, & iungendis bobus, uel arandi diſciplina. TIT. III.

PINGVES, *& ſicci agri proſcindi, & apparari iam poſſunt. Sed boues melius collo, quàm capite iunguntur, quos, ubi ad uerſuram uenerint, arator retineat, & iugum propellat, ut eorum colla refrigerentur. Sulcus autem in arationibus longior, quàm centum uiginti pedum eſſe non debet. Seruandū uerò eſt, ne inter ſulcos non mota terra relinquatur. Glebæ omnes dolabris dißipandæ ſunt.*

 Sed

Sed æqualiter terram motam eſſe cognoſcis, ſi trãſuerſam per ſulcos perticã mittas. Quæ res ſæpius facta, bubulcos ab hac negligentia ſubmouebit. Obſeruandum eſt, ne lutoſus ager aretur, aut (quod ſæpe fit) poſt longas ſiccitates leui imbre perfuſus. Nam terra, *quæ lutoſa tractatur in primordio, fertur toto anno non poſſe tractari. Quæ autem ſuprà leuiter infuſa eſt, & ſubter ſicca, ſi tunc aretur, aſſeritur per trienniũ ſterilis fieri.* Et ideo *mediocriter infuſus ager, ut nec lutoſus, nec aridus ſit, proſcindi debet. Si collis eſt tranſuerſus, per latera ſulcetur. Quæ forma tunc ſeruanda eſt, cùm ſemen accipiet.*

De ordeo gallatico ſerendo. TIT. IIII.

SI *clemens fuerit hyems, ordeum gallaticũ, quod graue, & candidum eſt, circa* Idus *Ianuarias ſeramus locis tẽperatis. Octo modijs iugerum complebitur.*

De cicercula ſerenda. TIT. V.

CICERCVLA *hoc menſe ſeritur loco læto, cœlo humido. Tres modij iugerum complent. Sed hoc genus ſeminis rarò reſpondet, quia decipitur auſtro, uel ſiccitate dum floret, quod tunc propè neceſſe eſt euenire.*

De uicia ſerenda, cum diſciplina ſua. TIT. VI.

HOC *menſe ultimo colligendi ſeminis cauſa non pabuli ſecandi uicia ſeritur. Iugerum ſex modij occupant. Serenda eſt in terra proſciſſa poſt horã ſecundã, uel tertiam, cùm ros eſſe deſierit, quem ferre non poteſt. Sed ſtatim cooperienda eſt ante noctem.* Nam *ſi nuda manſerit, noctis humore corrumpitur. Obſeruandum eſt ne ante uigeſimãquintam lunam ſeratur, quia ſic ſatã limaces perſequũtur.*

De fœno græco ſerendo. TIT. VII.

FOENVM *græcum in Italia colligendi ſeminis cauſa, menſe* Ianuario *ultimo, circa* Februarias *Calend. ſerimus*

mus. Sex modij iugero ſufficiunt. Arandũ eſt ſpiſſe, ſed non altè. Nam ſi plus quàm quatuor digitis obruatur, difficilè naſcitur. Idcirco quidam minimis aratris proſciſſa prius terra ſeminant, & ſarculis ſtatim ſata cooperiunt.

De eruo ſerendo. TIT. VIII.

ERVVM *ſeri & hoc menſe nouiſsimo poteſt, loco ſicco, & macro. In iugero quinq; modij ſeruntur.*

De ſarriendis frumentis. & leguminibus. TIT. IX.

HOC *menſe ſerenis, & ſiccis diebus, dum gelicidium non eſt, ſunt ſarculãda frumenta. Quod opus pleriq; negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut incidantur, & necentur frigore ſubſecuto. Mihi autem uidetur herboſis locis tantum eſſe faciendum. Sed triticum, & far ſarritur quatuor foliorum, ordeum quinq;, faba, & legumina, cùm ſupra terram quatuor digitis fuerint. Lupinus uerò, qui unam radicem habet, ſi ſarculetur, extinguitur, quod nec deſyderat, quia herbas præter auxilium cultoris affligit. Faba autem ſi bis ſarculetur, proficiet, & multum fructum, & maximum afferet, ut ad menſurã modij complendi freſa propemodum ſicut integra reſpondeat. Si ſiccas ſegetes ſarculaueris, aliquid contra rubiginem præſtitiſti, maximè ſi ordeum ſiccum ſarrietur.*

De paſtinandi generibus, & ſcrobibus uitium. TIT. X.

PASTINVM *fieri nunc tempus eſt: quod fit tribus generibus, aut terra in totum foſſa, aut ſulcis, aut ſcrobibus. Terra tota debet effodi, ubi ager immundus eſt, ut ſylueſtribus truncis, & radicibus filicis, uel herbarum noxiarum ſpatia liberentur. Vbi autem mundæ ſunt nouales, ſcrobibus paſtinemus, aut ſulcis: ſed ſulcis melius erit, quia*

humorem in tota ſpatia paſtinata tranſmittunt. Fiunt ergo ſulci tanta longitudine, quantam deſtinaueris tabulæ, latitudine pedum duorum & ſemis, uel trium, ita ut iuncti duo foſſores deſignatũ linea ſpatiũ bidentibus perſequãtur altitudine trium, uel duorũ, & ſemis pedũ. Deinde ſi per homines uinea colenda eſt, tantum crudi ſoli relinquimus, & ſic alter ſulcus imprimitur. Si uerò arandæ ſunt uineæ, quinq;, uel ſex pedum ſpatia, quæ non ſunt fodienda, in medio relinquemus. Quòd ſi ſcrobes fieri placeat, faciemus tribus pedibus altas, duobus ſemis latas, tribus lõgas: ſiue foſſoribus colantur uineta, ſeu bubus, eadem ſpatia, quæ inter ſulcos ſunt dicta, ſeruare debemus. Vltra uerò tres pedes altius fodiendæ ſcrobes non ſunt, ne laborent frigore ſarmenta, quæ pangimus. Latera ſcrobibus æqualiter inciſa ſint, ne obliqua uitis ſaucietur altè nitentibus ferramentis, cùm foſſor incumbet. Paſtini uerò, quod omne uerſabitur, trium, uel duorum ſemis pedum altitudine terra uniuerſa fodietur, in quo erit diligentia, ne crudum ſolum fraude occulta foſſor includat. Quam rem ſubinde cuſtos uirga, in qua prædictæ altitudinis modus deſignatus eſt, per ſpatia, quæ fodiuntur, exploret. Radices omnes, & purgamenta, maximè rubi, & filicis in ſummum regeri faciat. Quæ cura in omni poſitionis genere, & ubiq; ſeruanda eſt.

De tabulis uinearum. TIT. XI.

TABVLAS *autem pro domini uoluntate, uel loci ratione faciemus, ſiue integrum iugerum continentes, ſeu medium, ſeu quartanariam tabulam, quæ quartam iugeri partem quadrata conficiet.*

De menſura paſtini. TIT. XII.

MENSVRA *uerò paſtini hæc eſt, ut in tabula quadrata iugerali, centeni octogeni pedes per ſingula latera*

tera dirigantur, qui in ſe multiplicati trecētas uiginti quatuor decēpedas quadratas per ſpatiū omne complebunt: ſecundum hunc numerum omnia, quæ uolueris paſtinare, diſcuties. Decem & octo enim decempedæ, decies & octies ſupputatæ, trecentas uiginti quatuor explebūt. Quo exemplo doceberis in maiore agro, uel minore menſuram.

De ſolo, & cœlo, & loco pangendis uineis congruenti, & ea, quæ illuc pertinet, diſciplina. TIT. XIII.

SED *ſolum uineis ponēdis nec ſpiſſum ſit nimis, nec reſolutum, propius tamen reſoluto, nec exile, nec lætiſſimum, tamen læto proximū: nec cāpeſtre, nec præceps, ſed potius edito campo, nec ſiccū, nec uliginoſum, modicè tamen roſidum, nec ſalſum, nec amarū, qd'uitiū ſapore corrupto uina cōtriſtat. Cœlū mediocris qualitatis, tepidū tamē magis quā frigidum, ſiccum potius, quam nimis imbridū. Sed ante omnia uitis procellas, uentosq́; formidat. Ad paſtinandū rudes agros potius eligamus, uel maximè ſylueſtres. Vltima conditio eſt eius loci, in quo fuerunt uetuſta uineta. Quòd ſi neceſſitas coēgerit, prius multis arationibus exerceatur, ut abolitis radicibus prioris uineæ, & omni earū carie, & ſqualore depulſo, nouella uitis tutius poſſit induci. Tofus, & alia duriora, ubi gelu relaxantur, & ſolibus, pulcherrimas uineas ferunt refrigeratis æſtate radicibus, & humore detento. Sed & ſoluta glarea, & calculoſus ager, & mobiles lapides (ſi tamen hæc omnia glebis ſe pinguibus miſcuerint) & ſilex, cui terra ſuperpoſita eſt, quia frigidus eſt & humoris tenax, radices æſtate ſitire non patitur. Item loca, ad quæ de cacuminibus terra decurrit, uel ualles, quas fluminum ſaturabit aggeſtio: ſed hoc in iſs locis, quæ gelu, & nebulis infecta eſſe non poſſunt. Argilloſa*

terra cōmoda eſt, argilla autē ſola grauiter inimica, & cætera, quæ in generibus dixi. Nam locus, qui miſera uirgulta produxerit uel uliginoſus, uel ſalſus, uel amarus, uel ſiticuloſus, & aridus, reprobatur. Niger ſabulo, & rubens utilis eſt, ſed cui fortis terra permiſta eſt. Carbunculus, niſi ſtercoretur, macras uineas reddit. In rubrica difficilius comprehendunt, quamuis poſteà nutriantur. Sed hoc genus terræ opibus inimicum eſt, quia paruo humore nimis madeſcit, & paruo ſole nimis dureſcit. At maximè utile ſolum eſt, quod inter omnes nimietates temperamentū tenebit, & raro proximum, quàm denſo fuerit. Plagā cœli uinea ſpectare debet locis frigidis meridianam, calidis ſeptētrionalem, tepidis orientem, ſi tamen auſtros, uel euros regio nō habeat inimicos. Quòd ſi hoc eſt uitiū, melius in aquilonem, uel fauonium uincta dirigimus. Sed locus qui paſtinādus eſt, prius impedimētis, & omnibus eliſis liberetur arboribus, ne pòſt calcatu aſſiduo terra effoſſa ſolidetur. Si campus eſt, duobus ſemis pedibus paſtinetur: ſi cliuus, tribus: collis præruptus quatuor, ne citius terra decurrat: uallis uerò duobus pedibus. Sed ager uliginoſus, qui humores altius foſſus eructat, ſicut Rauennatis ſoli, non amplius quàm in pedem ſemis effodiatur. Illud exprimentis aſſiduis comprehendi, uites melius prouenire, ſi uel ſtatim foſſæ terræ, uel non longè antè pangantur, cùm tumor paſtini nondum repetita ſoliditate ſubſedit. Hæc quoque in faciendis ſulcis, & ſcrobibus approbaui, maximè ubi mediocris eſt terra.

De lactuca, naſturtio, eruca, caulibus, allio, & ulpico ſerendis. TIT. XIIII.

MENSE *Ianuario lactuca ſerenda eſt, uel decembri, ut planta eius Februario transferatur. Itemq; Februario ſeritur, ut poſſit Aprili menſe transferri. Sed certum eſt eam toto anno bene ſeri, ſi locus ſit lætus, ſtercoratus, ir-*

riguus. Antequam pangatur, radices eius reſecemus æqualiter, & liquido fimo linamus, uel quæ iam pactæ ſunt, nudatæ lætamen accipiant. Amant ſolum ſubactũ, pingue, humidum, ſtercoratũ. Inter has herba manu euellẽda eſt, non ſarculo. Latior fit, ſi rara ponatur, uel cũ producere incipiet caulẽ, eo leuiter inciſo gleba prematur, aut teſta. Candidæ fieri putantur, ſi fluminis arena, uel litoris frequenter ſpargatur in medias, & collectis ipſæ folijs alligentur. Si uitio loci uel temporis, uel ſeminis cito lactuca dureſcit, plãta eius auulſa, & denuo poſita teneritudinem conſequetur. Item multis ſeminibus condita naſcetur, ſi caprini ſtercoris baccam ſubula ſubtiliter excauaueris, et in ea ſemẽ lactucæ, naſturcij, ocymi, erucæ, radicis immiſeris, & tunc inuolutam fimo baccam, terra optime culta, breui ſcrobe demerſeris. Raphanus nititur in radicem. Cætera ſemina in ſummo, lactuca pariter mergente, proſiliunt, ſingulorũ ſapore ſeruato. Alij hoc ita aſſequũtur: Auulſæ lactucæ folia carpunt, quæ radicibus iuncta ſunt, et in eiſdẽ gradibus ſurculo punctis, præter raphanum, ſemina ſupradicta deponũt, ac fimo adlinunt. Sic obruta iterũ lactuca prædictorũ ſeminũ caulibus ambietur. Lactuca dicta eſt, quòd abundantia lactis exuberet. Hoc menſe naſturcium conſtat, & omni tempore eſſe ponendum, loco quali placebit, & cœlo: fimum non deſiderat: humorem, quamuis diligat, tamen deeſſe non curat. Si cum lactuca ſeratur, naſci fertur egregiè. Et nunc, & menſibus quibus uolueris, & locis, erucam ſerere nil moreris. Hoc etiam menſe caules, & toto anno ſeri poſſunt, ſed melius alijs, quibus adſcriptũ eſt. Hoc etiam menſe alliũ, & ulpicũ bene ſeritur, ſed allio alba terra proficiet.

De pomis, ſorbo, amygdalo, nuce, iuglande, & cæteris pomis. TIT. XV

Menſe.

MENSE Ianuario, Februario, & Martio, locis frigidis, calidis uerò Octobri, & Nouembri ſorba ſeruntur egregiè, ita ut matura in ſeminario ipſa poma pangantur. Ego expertus ſum multas arbores ex pomis ſponte progenitas, & in creſcendo, & in ferendo extitiſſe felices. Plantas etiã ſi quis ponere uoluerit, habebit arbitriũ, dummodo calidis locis menſe Nouẽbri, tẽperatis Ianuario, uel Februario, frigidis Martio inclinante diſponat. Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, & ſolũ pinguiſſimum, cuius indicium certiſſimũ facit, ſi frequens ubicunq; naſcatur. planta eſt transferenda robuſtior, ſcrobem deſiderat altiorem, & ſpatia longiora, ut (quod illi maximè prodeſt) à uentis frequentibus agitata grandeſcat. Si uermes patietur infeſtos, qui in ea ruſi, ac piloſi ſolent medullæ interna ſectari, aliquos ex his ſine arboris iniuria detractos, uicino crememus incendio. Creduntur hoc genere uel fugere, uel perire. Si minus ferre cœperit, tedæ cuneus eius radicibus inſeratur, uel circa partẽ ultimã foſſa facta, cumulo ingeſti cineris adæquetur. Menſe Aprili ſorba inſerũtur in ſe, in cydonco, in ſpina alba, uel trũco, uel cortice. ſorba ſeruãtur hoc genere. Lecta duriora, ac poſita, ubi miteſcere cœperint, fictilibus uſque ad plenum claudantur urceolis, gypſo deſuper tectis, & bipedanea ſcrobe loco ſicco ſub ſole merguntur ore peruerſo, & deſuper ſpiſſius terra calcatur. Item ſecta per partes ſiccantur in ſole, & ſeruantur in uaſculis in hybernum. Cũ uoluerimus uti, aqua feruenti macerata reuireſcunt ſapore iucundo. Aliqui cum pediculis ſuis uiridia lecta ſuſpendunt locis opacis, & ſiccis. Itẽ ex ſorbis maturis, ſicut ex pyris uinum fieri traditur, & acetũ. Alij ſorba in ſapa aſſerũt diu poſſe ſeruari.

De amygdalo.

AMYGDALVS ſeritur Ianuario, & Februario, item locis calidis Octobri, & Nouēbri, ſemine, & plantis, quæ de maiori radice tolluntur. Sed in hoc genere arboris nihil utilius eſt quā ſeminariū facere. Fodiemus ergo altam pede uno ſemis areā, in qua obruemus amygdala, non amplius quatuor digitis, ita ut acumina figamus in terra ſpatio inter ſe binorū pedū ſeparata. Amant agrum durum, ſiccum, calculoſum, cœlū calidiſſimū: & quia mature florere conſueuerunt, ita ſtatuendæ ſunt, ut arbores ad meridiē ſpectent. Cum in ſeminario adoleuerint, relictis ibi quæ ſpatio ſufficiāt plātis, alias trāsferemus menſe Februario. Sed ipſa amygdala ad ponendū & noua legamus, & grandia, quæ antequam ponamus pridie mulſa aqua, ita ut ne nimis maceremus, ne germen extinguat ex multo melle mordacitas. Alij prius fimo liquido per triduū nuces eas macerant: deinde die, & nocte eſſe patiuntur in mulſa, ſed quæ ſuſpicionē tantū poſſit habere dulcedinis. Cum in ſeminario amygdala diſponimus, ſi ſiccitas interceſſerit, ter in mēſe rigemus, & herbis naſcētibus circunfodiendo ſæpe purgemus. Terra ſeminarij lætamen debet habere admiſtū. Spatia inter arbores uiginti, aut uiginti quinque pedum dediſſe ſufficiat. Putandæ ſunt Nouembri Menſe ut ſuperflua, & arida, & denſa tollamus. Seruandæ ſunt à pecore, quia ſi rodantur, amareſcunt. Circunfodi non debent quoties florent, quia inde flos eius excutitur. In uetuſtate plus affert. Si ferax non eſt, tedæ cuneū terebrata radice mergamus, uel ſilicem ſic inſeramus, ut libro tegente claudatur. Locis frigidis, ubi metus eſt de pruina, Martialis dicit hoc remedio ſubueniri. Ante quàm floreāt radices nudātur, & albi lapides minutiſſimi miſti arenis congeruntur, & ubi iam tempus uidebitur, ut debeant germinare, effoſſi iterum lapi

lapides ſubmouentur. Teneras nuces amygdalus creabit (ut dicit) ſi ante florem radicibus ablaqueatis per dies aliquot calida aqua ingeratur. Ex *amaris dulces fiunt, ſi circũfoſſo ſtipite tribus digitis à radice fiat cauerna, per quã noxiũ deſudet humorem, uel medius truncus terebretur, et cuneus ligni melle oblitus imprimatur, uel ſi circa radices ſuillum ſtercus affundas. Amygdala ad legendum maturitatem fatẽtur, cùm fuerint ſpoliata corticibus. Hæc ſine cura hominis ſeruantur in longũ.* Si *difficulter coriũ dimittent, paleis obruta continuo relaxabunt. Item decoriata, ſi aqua marina lauemus, aut ſalſa, & candida fiunt, & plurimũ durant. Mẽſe Decẽbri, uel Ianuario circa Idus amygdalus inſeritur, locis uerò frigidis, & Februario. Si tamẽ ſurculos condias antè, quàm germinent, utiles ſunt, qui de ſummitate ſumũtur. Inſerũtur & ſub cortice, & in trunco. Inſerũtur in ſe, et in perſico. Græci aſſerũt naſci amygdala ſcripta, ſi aperta teſta nucleũ ſanũ tollas, et in eo quod libet ſcribas, et iterũ luto, et porcino ſtercore inuolutũ reponas.*

De nuce iuglande. TIT. XVI.

NVCEM *iuglandem ſeremus extremo Ianuario, uel Februario. Amat loca montana humida, & frigida, plerunq; lapidoſa. Poteſt tamen, & locis temperatis iuuãte humore nutriri. Serenda eſt nucibus ſuis eo more, quo & amygdala ſeruntur, & iiſdẽ mẽſibus. Sed quas Nouembri menſe diſponis, aliquatenus in ſole ſiccabis, ut exſiccetur noxium uirus humoris. Quas uerò menſe Ianuario, uel Februario poſiturus es, aqua ſimplici pridie macerabis. Ponemus autẽ tranſuerſas, ut latus, id eſt carina ipſa, figatur in terra. Cacumen ipſum, cùm ponimus nucem, in aquilonis partem dirigemus. Lapis ſubter, uel teſta ponenda eſt, ut radicem, nõ ſimplicet, ſed, repercurſa reſpergat. Lætior*

tior fiet,ſi ſæpius transferatur. In frigidis locis bima,in calidis trima transferri debet. Radices plantarũ(ſicut in alijs arboribus ſolemus) in hoc genere reſecare non debes. Fimo bubulo ima planta tingenda eſt, ſed melius cinis aſpergatur in ſcrobibus,ne calore ſtercoris aduratur: nam cinis creditur uel corticis teneritudinem procurare, uel fructuũ denſitatem afferre. Altis ſcrobibus delectatur pro arboris magnitudine, & deſyderat interualla maiora, quia ſtillicidijs foliorum ſuorũ proximis, uel ſui generis nocebit arboribus. Debet aliquando circũfodi,ne caua fiat uitio ſenectutis:quæ ſi uitietur,canalis longus à ſummo trunco ad imum debet excudi: ſic beneficio ſolis, & uenti dureſcunt, quæ in putredinem tranſibant. Si dura nux erit,uel nodoſa,cortex circuncidendus erit,ut uitiũ mali deducat humoris. Alij radicũ ſumma præcidunt. Alij terebratæ radici palũ de buxo imprimũt,uel cuprinũ clauum,uel ferreũ. Si tarentinam facere uolueris, ſolam nucis carnem lana propter formicas obuolutam in ſeminario debebis obruere. Si ferentem iam in hoc genus uelis mutare, lixiuo per annũ continuum ter rigabis in menſe. Coxtex in nuce dimiſſus, maturitatis indicium eſt, qualis debet & poni. Nuces ſeruantur uel paleis obrutæ,uel arena,uel folijs ſuis aridis,uel arca ex ligno ſuo facta incluſæ, uel cœpis miſtæ, quibus hanc uiciſsitudinem reddunt,ut eis acredinem tollant. Martialis aſſerit, & expertum ſe ait,uirides nuces tantùm liberas putaminibus ſuis melle demergi, & poſt annum uirides eſſe, & ipſum mel ita medicabile fieri, ut ex eo facta potio arterias curet, & fauces. Inſeritur,ut pleriq; aſſerunt,menſe Februario in arbuto,ſed melius in trunco,ut alij,& in pruno,& in ſe.

De alijs pomis,quæ maxime per alios menſes ſeruntur.

Hoc

HOC menſe tuberes inſeruntur cydoneo. Nunc locis temperatis perſicorum oſſa ponuntur. Et inſeritur eadem perſicus in ſe, in amygdalo, & in pruno, ſed pruno armenia inſeremus, & præcoqua. Nunc etiam prunus inſerenda eſt antè, quàm gemmineet, in ſe, & in perſico. Et cerafus op portune inſeretur agreſtis.

De ſignandis animalibus, & lardi, & pernarum confectione, & echini, & rapis. TIT. XVII.

HOC menſe (ſicut Columella dicit) maturi agni, & animalia omnia minora, atq; maiora charactere ſignentur. Hoc tempore lardi, echini ſalſi, raporum condiendorum, & pernarum iuſta confectio eſt.

De oleo myrtino. TIT. XVIII.

HOC menſe ex baccis myrti oleum conficies hoc modo. Vnciam foliorum per olei libram unam mittes, & per uncias x. uini ueteris ſtiptici heminam, & cum oleo bullire facies. Iccirco autem uino reſpargentur folia, ne frigantur antè, quàm decoquantur.

De uino myrtite. TIT. XIX.

ITEM eiſdem baccis uinum myrtite ſic facies. In uini ueteris ſextarijs urbicis x. mittis grana myrti confracta ſextarios urbicos III. quæ ſint decem & nouem diebus infuſa. Poſteà expreßis myrti granis colabis, & in eo uino medium croci ſcrupulum, & folij unum ſcrupulum mittis, & ex mellis optimi decem libris omnia temperabis.

De oleo laurino. TIT. XX.

ITEM ex lauri baccis oleum conficietur hoc modo. Lauri baccas quamplurimas, & maturitate turgentes in aqua calida bullire facies, & ubi diu ferbuerint, olei, quod ex ſe dimiſerint, ſupernatantis undam pennis leuiter cogentibus in uaſa transfundes.

De oleo

De oleo lentiſcino. TIT. XXI.

LENTISCINI *etiam olei matura confectio eſt, quæ fit taliter. Grana matura lentiſci quamplurima colligis,& una die,ac nocte ſupra ſe aceruata eſſe patieris. Deinde ſportam granis eiſdem plenam cuicūq; uaſculo ſuperponis,& calida adiecta calcabis,& exprimes. Tunc ex eo humore,qui defluxerit, ſupernatans oleum lentiſcinum ſicut laurinum colligetur. Memento autem (ne rigore poßit aſtringi) aquam calidam ſæpe ſuffundere.*

De gallinarum partu. TIT. XXII.

GALLINARVM *partus fœcunditatem repetit hoc menſe poſt brumalem quietem, & incipiunt ad educandos pullos oua ſupponi.*

De cædenda materie. TIT. XXIII.

HOC *etiam menſe cædenda materia eſt ad fabricam, cum luna decreſcit,& ridicæ,uel pali faciendi.*

De horis. TIT. XXIIII.

HIC *menſis in horarum ſpatio cum* Decembri *menſe conuenit,quarum ſic menſura colligitur.*

Hora	I.	*pedes*	XXIX.
Hora	II.	*pedes*	XIX.
Hora	III.	*pedes*	XV.
Hora	IIII.	*pedes*	XII.
Hora	V.	*pedes*	X.
Hora	VI.	*pedes*	IX.
Hora	VII.	*pedes*	X.
Hora	VIII.	*pedes*	XII.
Hora	IX.	*pedes*	XV.
Hora	X.	*pedes*	XIX.
Hora	XI.	*pedes*	XXIX.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER TERTIVS.

De pratis ſeruandis, & lætamine ſaturandis. TIT. I.

FEBRVARIO *menſe locis temperatis prata incipient cuſtodiri, quæ prius (ſi macra ſunt) ſparſo lætamine ſaturētur, quod eijciendum eſt luna creſcente. Quanto recentius fuerit, tanto plus nutriendis herbis ualebit, quod à ſuperiori parte fundetur, ut ſuccus eius per totū poßit elabi.*

De proſcindendis collibus. TIT. II.

LOCIS *tepidis, aut ſi clemens tempus, & ſiccum fuerit, colles pingues uel hoc menſe proſcinde.*

De ſatione trimeſtri. TIT. III.

HOC *menſe ſerendum omne trimeſtrium genus.*

De ſerenda lenticula, item cicercula. TIT. IIII.

HOC *etiam menſe lenticulam ſeres ſolo tenui, & reſoluto, uel etiam pingui, ſed ſicco maximè, quia luxuria, & humore corrumpitur: uſq; ad duodecimam lunam bene ſeminatur, quæ, ut cito exeat, atq; grandeſcat, prius cum fimi ariditate miſcenda eſt: atq; ubi ita requieuerit quatuor, aut quinq; diebus, tunc ſpargitur. Iugerum modij unius ſemen implebit.* Hoc *etiam menſe cicercula ſeritur, loco, & modo, quo antè deſcripſi.*

De ſerendo cannabo. TIT. V.

HOC *menſe ultimo cannabum ſeres terra pingui, ſtercorata, rigua, uel plana, atq; humida, & altius ſubacta.* In

uno pede quadrato ſex eiuſdem ſeminis grana ponuntur.

De agris medicæ parandis. TIT. VI.

NVNC *ager, qui accepturus eſt medicam (de cuius natura, cùm erit ſerenda, dicemus) iterandus eſt, & purgatis lapidibus, diligenter occandus. Et circa Martias Calendas ſubacto ſicut in hortis ſolo, formandæ ſunt areæ latæ pedibus x. longæ pedibus quinquaginta, ita ut eis aqua miniſtretur, & facilè poßint ex utraque parte runcari. Tunc iniecto antiquo ſtercore in Aprilem menſem reſeruentur paratæ.*

De eruo ſerendo. TIT. VII.

HOC *menſe toto eruum adhuc ſeri poteſt, quia Martio ſerendum non eſt, ne paſtu ſuo pecoribus noceat, & boues reddat inſanos.*

De curandis uitibus, & arboribus, & ordeo gallatico ſerendo. TIT. VIII.

NVNC *pomis, & uitibus uetus urina ſi affundatur, & numero fructuum præſtat, & formæ. cui proderit, ut amurcam miſceamus inſulſam maximè in oleis: ſed hoc frigidioribus diebus antè quàm feruor incipiat. Etiam nūc ordeum gallaticum, quod graue, & candidum eſt, ſeretur locis frigidis circa Martias Calendas.*

De ponendis uineis paſtino, uel ſcrobibus, aut ſulcis. & omni, quæ illuc pertinet, diſciplina. TIT. IX.

HOC *menſe omnia genera paſtinati ſoli, ſeu ſulci, ſeu ſcrobes uitibus compleantur. Natura autem uitis cœlū omne ſolumq́; ſuſtentat, ſi genera conuenienter aptentur. Plano igitur loco ſtatues uitem, cuius genus nebulas ſuſtinet, & pruinas: collibus, quòd ſiccitatem durat, & uentos. Pingui agro graciles, atque infœcundas: macro feraces, & ſo-*

lidas: denſo ualidas, atque frondoſas: frigido, & nebuloſo, quæ hyemem celeri maturitate præueniunt, aut quæ duris acinis inter caligines ſecurius florent: uentoſo ſtabiles, & tenaces: calido grani tenerioris, & humidi: ſicco eas, quæ pluuias ferre non poſſunt: & ne multa dicamus, eligenda ſunt genera, quæ profeßione uitiorum ſuorum contraria loca diligunt ijs, in quibus durare non poterunt. Placida ſanè regio, & ſerena tutò genus omne ſuſcipiet. Vitium genera numerare non attinet, ſed notum eſt maiores uuas pulchræ ſpeciei, grani calloſi, & ſiccioris ad menſam: feracißimas uerò, & cutis tenerioris, & ſapore nobileis, & maximè quæ citius deflorеſcunt, uindemijs eſſe ſeruandas. Loca naturam pleriſque uitibus mutant. Solæ amineæ ubicunque ſint, uinum pulcherrimum reddunt. Calidum ſtatum potius quàm frigidum ſuſtinebunt. De pingui ad macrum tranſire non poſſunt, niſi ſtercus adiuuerit. Harum duo genera ſunt, maior, & minor. Sed minor melius defloreſcit, & citius, internodijs minoribus, & grano breuiore. Si arbori applicetur, pinguem terram: ſi colatur in ordines, mediocrem deſyderat. Imbres contemnit, & uentos, nam maior ſæpe uitiatur in flore. Sunt & apianæ præcipuæ Satis eſt genera iſta dixiſſe. Induſtrius uir probata deligat, & terris talibus mandet, quæ imitari eas poßint, unde ſumuntur: ſic merita ſua quæque ſeruabit. Sed uitem, uel arborem melius erit de exili ad pinguem transferre: nam ſi à pingui terra ad ſolum exile tranſierint, utiles eſſe non poterunt. Eligēda ſunt ſarmenta, quæ pangimus de uite media, neque de ſumma, neque de infima, quinque uel ſex gemmarum ſpatio, à ueteri procidentia, quia non facile degenerant, quæ de locis talibus transferuntur. Sumantur autem de uite fœcunda, neque putemus brachia eſſe fertilia, quæ

uuas

uuas ſingulas, aut binas producunt, ſed quæ multa ubertate curuantur: nam poteſt ferax uitis feraciores in ſe habere materias. Erit *& hoc ſignum fertilitatis, ſi de duro aliquo loco fructum citabit, ſi fœtu impleuerit ramulos ex ima parte ſurgentes. Sed hoc ſignis poſitis per uindemias eſt notandum.* Ad *pangẽdum, nouellus palmes debet eligi, duri in ſe nihil habens, & ueteris ſarmenti, quia hoc putreſcente ſæpe corrumpitur. Summa flagella repudiemus, ac ſurculos, qui licet bono loco nati ſint, tamen feracitate caruerunt.* Pampinarius, *qui de duro naſcitur, etiam ſi attulerit fructus, pro frugifero non eſt ponendus: in ſuo enim loco fœcundatur à matre, translatus uerò tenet ſterilitatis uitium, quod naſcendi conditione ſuſcepit. Caput ſarmenti, cùm deponitur, torquendum non eſt, nec aliquo modo uexandum, nec demerſa penitus fœcundiore parte, quod ſterili proximum eſt, ſupra terram relinquatur: deinde quoniam ipſa tortura uexatio eſt, & pars ea, de qua radix futura præſumitur, iniuriæ nulli ſubijcienda eſt, cum qua contendere cogatur antè, quàm teneat.* Ponendæ *ſunt uites placidis diebus, ac tepidis.* Curandumq; *ne ſarmenta ſole urantur, aut uento, ſed uel ſtatim ponantur, uel obruta reſeruentur.* Hoc *menſe, ac deinceps toto uere, uinea ponenda eſt regionibus frigidis, pruinoſis, pinguibus campis, & humidis prouincijs. Sit autem menſura ſarmenti cubitus unus.* Vbi *pinguis eſt natura terrarum, maiora inter uites ſpatia relinquemus: ubi exilis, anguſta.* Nonnulli *itaque in ijs uitibus, quas toto ſolo paſtinato diſponunt, ternos pedes inter ſingulas uites quoquouerſus dimittunt. Sed hoc genere diuiſionis in iugerali tabula pangentur tria millia tricẽta uicena una ſarmenta.* Quòd *ſi duos ſemis pedes inter uites relinqui placuerit, in eadem tabula ponentur uites quatuor millia ſeptingentæ quinqua-*

humido ſolo,ſed potius arido, quàm lutoſo duabus gemmis ſupra terram relictis ſarmenta ponemus obliqua, & ſic facilius comprehendent.

De arbuſtiuis uitibus,& plantis arborum uitiferarum. TIT. X.

QVOD *ſi arbuſtum te habere delectat,plantam generoſæ uitis prius in ſeminario nutrire debebis, ut inde radicata transferatur ad ſcrobem,cui arbor iniuncta eſt.Seminarium uerò dicimus æquè foſſam tabulam pedum duorum ſemis altitudine.* In hac,*quam pro numero ponendarum uitium,uel qualiumcunq; plantarũ protendis,aut contrahis, breuiſſimo ſpatio diſtantia inter ſe ſarmenta depones.ſi uallis, aut humectus eſt campus, trium gemmarum exceptis minutis, quas habebit inferius. & ubi conualuerint,hinc poſt biennium radicatas uites,uel arbuſculas trãſferas:quas cùm depones in ſcrobe,ad ſingulas materias rediges,putatis omnibus,quæ ſcabra ſunt,curtatis etiam radicibus,ſi quas potueris inuenire uexatas.* In *ſcrobe autem ad arbuſtum faciendum duas radicatas uites deponis, hoc ſeruans,ne ſe in radice contingant:ſed lapides quinum propè librarum medios in utranq; conſtitues, & ipſas uites ad ſcrobis latera diſcreta coniunges.* Mago *aſſerit, ſcrobem non primo anno eſſe complendam, ſed ſubinde coæquandam,quæ res uitem faciet altius fundare radices:ſed hoc aridis prouincijs fortè conueniet, humidis autem ſata putreſcent recepto humore, niſi ſtatim terra cumuletur.Sed arbuſta qui faciet, plantas arborum de his generibus ponat, ſi agro ſuppetit abundantia,populo,ulmo, fraxino in montanis,& aſperis in quibus ulmus minus læta eſt.* Has etiam Columella dicit *ſeminario debere nutriri.* Mihi uidetur, *quòd nulla prouincia ſit, quæ non ex his quancunq; ſponte produ*

te producat. Plantas etiam maiores de locis quibuſcunque tranſlatas, uel eorum generum truncos radicatos hoc tempore circa ſcrobem uitis oportere conſtitui. Sed ſi ager frumentarius fuerit, ubi arbuſta diſponis, quadragenos pedes inter arbores relinque, ut ſeri poßit, in exili autem uicenos. in ſcrobe uerò uitis ab arbore ſua ſeſquipedis ſpatio diſtare debebit. Nam *uitis multum ſubiecta arbori, incremento arboris opprimetur.* Caueis *etiam munienda eſt aduerſum pecoris appetentis iniurias, & arbori ſuæ protinus alliganda.* Eſt *& aliud de transferenda ex arbuſto uite compendium.* Fit *ex uimine parua corbicula, quæ menſura pedis, uel aliquanto minus circini ſpatio poßit amplecti.* Hæc *ad arborem, cui uitis inhæret, fertur, & in fundi media parte pertunditur, quo ſarmento uirgam poßit admittere.* Induc*to itaq; ſarmento uitis eius, de qua transferre diſponis, corbicula ipſa ex aliqua arboris parte ſuſpenditur, & uiua terra repletur, ut ſarmentum terra poßit includi, quod ſarmentum prius intorquetur.* Ita *exacto annui temporis ſpatio, ſarmentum, quòd clauſum eſt, radices creabit intra prædictam corbiculam.* Tunc *ſub fundo corbis inciſum radicatum ſarmentum cum ipſa corbe portabitur ad locum, quem uitibus arbuſtiuis deſtinabis implere, ibiq; obruetur circa arboris maritandæ radices.* Hoc *genere quantum uolueris numerum uitium transferes ſine ambiguitate prehendendi.*

De uineis prouincialibus. TIT. XI.

VINEAE *in prouincijs multis generibus fiunt: ſed optimum genus eſt, ubi uitis uelut arbuſcula ſtat breui crure fundata.* Hæc *primo calamo iuuatur, donec ſolidetur: ſed altior ſeſquipede eſſe non debet: ubi robuſta fuerit, ſola conſiſtet.* Aliud *genus eſt, in quo cannis pluribus circa diſpoſitis, ipſa uitis per cannas ſarmentis ligatis in or-*

biculos

biculos flectitur ſe ſequentes. Vltimæ poſitionis uitis eſt, quæ per terram proiecta diſcumbit. Hæ omnes & ſcrobibus ponuntur,& ſulcis.

De putandis uineis communibus,altis, uel humilibus. TIT. XII.

HOC *menſe locis frigidis aliquatenus, & temperatis uitium iuſta putatio eſt. Sed ubi multæ ſunt uineæ, diuidantur,& pars earum,quæ ſeptentrionem reſpiciet,uerno putetur:alia pars aduerſa clementioribus plagis, recidatur autumno. Sed in putatione ſemper nitamur, ut uitis fiat in crure robuſtior,ne'ue debili uiticulæ duo duramenta ſeruemus. Auferēda ſunt lata,intorta,debilia,malis locis nata ſarmenta. Focaneus etiam,qui inter duo brachia medius naſcitur,debet abradi: qui ſi pinguitudine ſua brachium quodcunq; proximum debilitauerit, illi deciſo ipſe ſuccedat. Erit tamen optimi putatoris,inferius ſarmentum,quod bono loco natum fuerit,reparandæ uitis cauſa ſemper tueri,& ad unam,uel duas gemmas relinquere. In locis clementioribus altius uitem licebit expandere:in exilibus, aut æſtuoſis, aut decliuibus,aut procelloſis humilior eſt habenda. Locis pinguibus, ſingulis brachijs uitium bina flagella dimitte. Sed erit ſapientis æſtimare uim uitis. Nam quæ altius tollitur, & fœcunda eſt, plus quàm octo palmites habere non debet,ita ut conſeruemus ſemper in inferiore parte cuſtodem. Circa crus quicquid naſcitur, amputandum eſt,ſi non deſyderet uinea reuocari. Quòd ſi truncus uitis ſole,aut pluuijs, aut noxijs animalibus eſt cauatus, purgamus quicquid eſt mortuū,plagasq; eas amurca linimus, & terra,quod proderit aduerſum prædicta. Cortex etiam reciſus, & pēdens à uite tollatur:quæ res minorē fecē reddit in uino. Muſcus radatur ubicunq; repertus. Sed plagæ, quas in duro uitis ac-*

cipiet,obliquæ,& rotundæ eſſe debebunt. Deciſis, *ſicut ſuprà dixi,male natis omnibus,& ueteribus,nouellos,& fructuarios ſerua. Vngues etiam cuſtodum ſiccos, & annotinos recide,& omnia,quæ uetera,uel ſcabra reperies.*Illæ, *quæ altius coluntur,ut in iugo,uel pergula,ubi quatuor pedibus ſupra terram leuatæ ſteterint, quaterna brachia habeant.*Si *macra uitis erit,in ſingulis brachijs ſingula flagella dimittimus:ſi pinguis,bina.Sed prouidendum, ne in ima parte ſint ſarmenta, quæ ſeruas. Quod cum ſit, uitis, tanquam ſi fulgure tangatur,areſcit.*Relinquenda *ſunt ſarmenta neque circa durum, neque in ſummo, quia hæc uelut pampinaria minus afferunt,illa uitem nimietate fœtus onerant, & longius ducunt. Quare in medio loco ſeruanda ſunt, quæ tuemur.*Plaga *non iuxta gemmam, ſed aliquanto ſuperius fiat, & euertatur à gemma propter lacrymam defluentem.*

De putatione arbuſti. TIT. XIII.

VITIS, *quæ in arbore collocatur, prima eius materia ad ſecundam,uel tertiam gemmam præcidatur.*Deinde *omnibus annis aliquid per ramos creſcere ſubinde patiamur,unam materiam ſemper ad cacumen arboris dirigentes.Sed qui fructum uolunt maximum, materias plures per ramos ſubmittunt: qui uinum melius,ſarmenta in cacumen extendunt.*Fortioribus *ramis arborum plures materiæ,debilioribus imponendæ ſunt pauciores.* Putandi *autem ratio talis eſt,ut & uetera ſarmenta, quibus primi anni fructus pependit,omnia recidantur, & noua circunciſis capreolis, & ramulis inutilibus dimittantur. Sed prouidendum eſt, omnibus annis uitē reſolui,ac religari, quia refrigeratur.*Ita *formandi ſunt rami arborū uitiferarū, ne alter ſub alterius linea dirigatur,ſed loco pingui ulmus à terra octo pedibus,*

gracili

gracili uerò ſeptem ſine ramo relinquēda eſt. In ſolo roſido, & nebuloſo rami arboris uitiferæ in orientē, & occidentem putatione dirigantur, ut latera uacua ſolis alijs mēbra totius uitis oſtendant. Agendum eſt autem, ut uitis ſpiſſa non ſit in arbore, & deficientibus primis arboribus ſubſtituendæ ſunt aliæ. In loco cliuoſo humilius rami arborum ſeruandi ſunt: in plano & uliginoſo altius. Palmites ad arborem non duro uimine ligentur, ne eos uinculum recidat, aut atterat. Hoc autem noueris, quia palmes quod extra ligaturam pendens habuerit, fructum inducet: quod infra ligaturam, materiæ ſequentis anni deputabit.

De prouincialibus uineis putādis. TIT. XIIII.

VITES, *quas prouinciali more uelut arbuſculas ſtare dixi, ſi inſtituere uelis, ramos à quatuor partibus his relinques, & in eis brachijs ſarmenta pro uitis poßibilitate ſeruabis. Vites autem, quæ cannis in orbem cinguntur, ſic putentur, quemadmodum eæ, quæ nituntur ridicis, aut palis. Illæ uerò quæ ſine adminiculis iacent, quod pro ſola indigentia faciendum eſt, uel neceßitate prouinciæ, primo anno duas gemmas, deinde plures habebunt. Sed huius generis uinea ſtrictius eſt putanda.*

De nouellæ uitis putatione. TIT. XV.

NOVELLAM *uitem Columella dicit à primo anno ad unam materiam eſſe formandam, nec recidendam totam, ſicut Italiæ conſuetudo eſt. Anno ſecūdo expleto, quia uel intereant uites in totum reciſæ, uel infœcunda ſarmenta producant, quæ amputato capite uelut pampinaria de duro coguntur exire, quare iuxta ipſam commiſſuram ueteris ſarmenti, unam, uel duas gemmas cenſemus relinquendas: quod eſt meritò in uiticula fortiore ſeruandum, & ſanè excipiendam calamis nouellam, uel exiguis palis, ut tertio*

anno robuſtiores poßit accipere. Nam quadrima nouella, ubi lætum ſolum eſt, tres materias merito nutrire cogetur, ſtatim poſt putationem ſarmenta decíſa à uineis, & rubi, & impedimentum foſſoris omne tollatur.

De propaginibus. TIT. XVI.

HOC *etiam menſe propagandæ ſunt uites: ſed uetus, & exceſa uinea, cuius duramenta longe proceſſerunt, ut Columella dicit, mergis melius reparabitur, quàm ſi infoßione totius corporis obruatur, quod agricolis certum eſt diſplicere. Mergum dicimus, quoties uelut arcus ſupra terram relinquitur, alia parte uitis infoſſa. Nam (ut ait Columella) cùm totæ ſtratæ ſunt, plurimis radicibus totius corporis fatigantur. Mergi uerò poſt biennium reciduntur in ea parte, quæ ſuprà eſt, & in loco iuſtas uites relinquunt. Sed (ut agricolæ aſſerunt) poſt biennium ſi recidas, plerunq; infirmas habent radices, & repentè ſimul pereunt.*

De inſitionibus. TIT. XVII.

HOC *menſe calidis, & apricis locis optimè celebratur inſitio, quæ fit tribus generibus. Sed ex his duo nunc fieri poſſunt, tertium reſeruatur æſtati. Sunt autem genera inſerendi hæc, aut ſub cortice, aut in trunco, aut emplaſtro. Inſeremus ergo ſic: Arborem uel ramum, in loco qui nitidus eſt, & ſine cicatrice, ſerra recidemus non læſo cortice. Poſt ſerraturam, plagam ferramentis acutis incidamus. Inde quaſi cuneum tenuem ferreum, uel oſſeum, maximè leoninum, inter corticem, & lignum tribus propè digitis conſyderanter deponimus, ne corticis faſcia dißipetur, & in eum modum ſubducto cuneo, ſtatim ſurculum mergimus una parte deciſum ſalua medulla, & cortice partis alterius, qui ſuprà arborem ſex, uel octo digitis emineat. Duos, uel tres, uel plures ſurculos pro trunci qualitate conſtituimus*

ſtituimus: quaternis digitis, uel amplius inter eos ſpatium relinquimus: tunc iunco, aut ulmo, aut uimine ſtringimus, & ſupra lutum muſco tectum ponemus, ac ligabimus, ut quatuor digitis ſupra lutum poßit ſurculus eminere. Pleroſque delectat ſtrictum primo ſectæ arboris truncum uinculis arctioribus in medio findere, & ibi ſurculos ex utraq; parte raſos in modum cunei, ut integra ſit medulla, demergere, præmiſſo antè cuneolo, quo ſubducto, depoſitus ſurculus redeunte in plagam materia, poßit aſtringi. Sed hoc utrunque genus uernum eſt, & fit creſcente luna, ubi incipit gemma arborum turgeſcere. Surculi autem, qui inſerendi ſunt, ſint nouelli, fertiles, nodoſi, de nouo nati, ab orientali arboris parte deciſi, craßitudine digiti miaoris, biſurci, uel triſurci, gemmis pluribus uberati. Si arborem minorem deſyderabis inſerere, in qua ſine dubio meliora incrementa proueniunt, circa terram ſecato: & quod melius eſt, ſurculos inter lignum, corticemq; depone, tunc ſtringe. Quidam raſum ex utraque parte ſurculum conuenientem ſoliditati arboris inſerendæ ſic in medio deponunt, ut cortex ſurculi undique cortici arboris reddatur æqualis. Sed in nouella arbore terra mota uſque ad ipſum inſitum colligatur, quæ res eam à uento, & calore defendet. Mihi aſſeruit diligens agricola, omne inſitum ſine dubio comprehendere, ſi depoſitis ſurculis uiſcum non temperatum in ipſa plaga pariter mergamus, quaſi glutino quodam ſuccos materiæ utriuſque miſturum. De emplaſtratione ſuo menſe dicemus. Quartum genus Columella ſic retulit. Gallica terebra uſque ad medullam arborem perforandam, plaga interius leuiter inclinata. Ibi educto omni ſcobe, uitem, uel ramum ad modum foraminis impreßi delibratum, ſuccidum tamen, & humentem strictè imprimi, una aut duabus gēmis

foris

foris relictis. Tunc argilla, & muſco locum diligenter operiri. Ita & uites in ulmo inſeri poſſe commiſſas. Hiſpanus quidam mihi hoc genus nouæ inſitionis oſtendit, quod ex perſico ſe aſſerebat expertum. Salicis ramum brachij craſſitudine, ſolidum, longum, cubitis duobus, aut amplius terebrari iußit in medio, & plantam perſici in eodem loco in quo conſiſtit, ſpoliatam ramis omnibus, ſolo capite relicto per ipſum ſaligni manubrij foramen inducit: tunc eundem ſalicis ramum terræ capite utroque demerſo, in arcus ſimilitudinẽ debere curuari, foramen luto, muſco, uinculis ſtringi: anno deinde exempto, ubi infra medullam ſalicis caput plantæ ſic cohæſerit, ut unitas ſit ex duobus miſta corporibus, plantam ſubter incidi, atque transferri, & aggerari terram, quæ arcum ſalicis cum perſici cacumine poßit operire: hinc perſici poma ſine oßibus naſci: ſed hoc locis humidis conuenire, uel riguis, & ſalices aquationibus adiuuandas, ut & natura ligni uigeat, quæ delectatur humore, & ſuperfluentem copiam ſucci germinibus miniſtret alienis.

De inſtituendis oliuetis. TIT. XVIII.

HOC *menſe locis temperatis inſtituemus oliueta, quæ uel paſtinis conſerenda ſunt, ut extremas circa decimanum tabulas cingant, uel ſuum locum tenebunt. Si ponuntur in paſtino, radicatæ plantæ deciſis capitibus, & brachijs, & in truncum redactæ uſque ad menſuram cubiti unius, & palmi fermento terræ foſſæ defigantur, locum palo antea deprimente ordei grana ſubteriaciantur, & imputetur ijs quicquid putridi inuentum fuerit, aut arentis, & tunc amputata capita luto uelentur, & muſco, ulmeis uinculis, uel tenacibus, quibuſcunque conſtricta. Sed maximum beneficium eſt, ut proficiat incremento, ſi rubrica partes notentur, quibus obuerſæ ſteterunt, & contra eas ſimili*

ratione

ratione ponantur.Sint à ſe diſcretæ pedibus quindecim, uel uiginti.Omnis ſubinde circa eas herba uellatur: & quoties imber ſe infuderit,breuißimis, ac frequentißimis foßionibus ſolicitentur.Et ſubinde ducta à trunco terra,atque permiſta in aliquanto altiores cumulos congeratur. Quòd ſi oliuetum ſuo loco facere uolueris, hæc genera terrarum ſequêris.Terram,cui miſta ſit glarea, aut cretam ſabulonis coniunctione reſolutam,aut pinguem ſabulonem,aut terram naturæ denſioris,& humidæ.Creta figuli omnino repudianda eſt,& uliginoſa, & in qua ſemper humor aßiſtit, & ſabulo macer,& nuda glarea: quamuis enim comprehendat,non conualeſcit. Poteſt ſeri & ubi arbutus,aut ilex ſteterat.Nam cerrus, & æſculus exciſa radices noxias relinquit; quarum uirus oleam necat. Locis æſtuoſis ſeptentrionali colle,frigidis meridiano gaudet.Medijs cliuis delectatur. Neq; imum locum, neq; arduũ patitur,magis modicos cliuos diligit,ſicut eſt regio Sabina,uel Bætica.Baccarum genus numeroſum eſt, & pluriũ uocabulorum, ſicut Pauſia, Orchis,Radius,Sergia, Licinia,Cominia,& cæteræ, quas nominare non attinet.Pauſia tamẽ oleum,quod reddit,dum uiride eſt,optimum eſt,ſed cito uetuſtate corrumpitur.Optimum Licinia dat,plurimum Sergia. Sed de his hæc generaliter præcepiſſe ſufficiet,maiores baccas cibo, minores oleo profuturas. Si frumentarius ager eſt, quem conſerimus olineto,quadragenis inter ſe pedibus diſtent:ſi macer, uicenis quinis. Melius faciemus, ſi ordines in fauonium dirigamus. Cùm deponentur,in ſcrobes ſiccas conſtituantur quaternis pedibus foßas. Glarea etiam,ubi lapides defuerint, miſceatur,& ſtercus.Si clauſus locus eſt,modicè ſupra terrã,quæ ponũtur,emineãt.Si pecora formidantur,altiores trũci eſſe debebunt.In ſiccis uerò prouincijs cum pluuiæ deſunt,rigare con

*re conueniet. Si prouincia indiget oliuetis, & non eſt unde planta ſumatur, ſeminarium faciendum eſt, id eſt tabula effoſſa, ſicut ſuperius dixi, ut ibi (ſicut Columella dicit) rami ſerra inciſi in modum ſeſquipedalem deponantur. Inde poſt quinquennium poterit ualida planta transferri, & locis frigidis hoc menſe plantari. Scio pleroſq;, quod facilius, atque utilius eſt, radices olearum, quæ in ſyluis plerunque ſunt, aut in locis deſertis, in cubitalem menſuram reciſas, aut in ſeminario, ſi placuerit, aut in ol
ueto ſolere diſponere, & admiſtione ſtercoris adiuuare. Quare proueniet, ut ex unius arboris radicibus numeroſa planta naſcatur.*

De pomiferis, & ſpatijs earum generale præceptum. TIT. XIX.

ETIAM *pomiferas arbores poßumus in paſtinis à ſeptentrionali regione diſponere, de quibus ſigillatim dicemus, quæ ſpecialiter ſunt tenenda. Nam pomis eadem conuenit terra, quæ uitibus. Scrobes autem maioreis facies, ut materiæ proſit, & fructui. Si pomarium facies, inter ordines tricenos pedes relinques. Plantas ſtatues radicatas, quod eſt melius, ſed ſeruabis, ne cacumina aut manu fracta, aut eroſa non creſcant. Vnumquenque ordinem ſuo generi deputabis, ne infirmæ à ualentioribus opprimantur. Plantas ſimiliter notabimus, ut ipſis, quibus ſteterant cardinibus opponamus. De cliuo ſicco, & exili, in planum, pinguem, & humidum transferemus. Si truncos ponere uolueris, ſupra terram propè tribus pedibus erigantur. Vbi duas in una ſcrobe plantas deponis, cauendum eſt, ne ſe contingant, nam uermibus interibunt. Sed (ut Columella dicit) feraciores ſunt, quæ ſeminibus, hoc eſt nucibus ſuis, quàm quæ plantis ponuntur, aut ramis. Vbi regio ſiccior eſt, aquationibus adiuuentur.*

De fodiendis, palandis, & ligandis uitibus, uel lætandis arboribus, & plantis circunfodiendis. TIT. XX.

NVNC *locis maritimis, & calidis fodiendæ ſunt uites: uel (ſi hæc prouinciæ conſuetudo eſt) exarandæ, & in eiſdem locis palandæ, aut ligandæ ſunt uineæ prius, quàm gemma procedat, cuius concuſſione, uel attritu incurritur grande diſpendium.* Nunc *oleæ, cæteræq́; arbores lætamen accipiunt decreſcente luna. Sufficiet autem maiori arbori uehes una, minori media, ita ut ſubducta à radicibus terra, & fimo permiſta reuocetur.* Tempore hoc *ſi quæ ſunt in ſeminarijs plantæ, circunfodiendæ ſunt, & amputandi eis rami ſuperflui, uel radiculæ, quas circa in ſuperiore parte miſerunt.*

De roſis, lilijs, croco, uiolis conſerendis. TIT. XXI.

HOC *menſe roſaria conſeremus, quæ ſulco breuiſſimo, aut ſcrobibus ponenda ſunt, uel uirgultis, uel etiam ſemine. Semina autem roſarum non putemus medios floſculos eſſe aurei coloris, quos roſæ ferunt, ſed baccas nutriunt, quas in breuiſſimi pyri ſimilitudinem plenas ſeminibus poſt uindemiam reddunt maturas, quarum tamen maturitas ex colore fuſco, & mollicie poterit æſtimari. Siqua etiam ſunt antiqua roſaria, hoc tempore circunfodiuntur ſarculis, uel dolabris, & ariditas uniuerſa reciditur.* Nunc *& quæ rara ſunt poſſunt ducta uirgarum propagine reparari. Si roſam temperius habere uolueris, duobus palmis ab ea in gyrum fodies, & aqua calida bis rigabis in die.* Nunc *& liliorum bulbos ponemus, uel lilia ante habita ſarriemus ſumma diligentia, ne oculos circa radicem naſcentes, & minores bulbulos ſauciemus, qui à matre*

ſubtracti, atq; in alios digeſti ordines noua lilieta formabunt. Item uolarum plantæ, & croci bulbi ſerendi ſunt, uel ſubtiliter (ſi fuerant antè) fodiendi.

De lini ſemine ſerendo. TIT. XXII.

HOC *menſe aliqui lini ſemen læto ſolo in iugerum x. modios ſpargunt, & lina conſequuntur exilia.*

De cannetis, & aſparagis, & plantis ſalicum, & geneſtæ, & ſeminarijs myrti, & lauri. TIT. XXIII.

TEMPORE *hoc canneta ponenda ſunt factis breuiſſimis ſcrobibus, & oculis cannarum per ſingulas ſcrobes obrutis, qui ſemipedis ſpatio inter ſe diſtare debebunt. Si calidæ, & ſiccæ prouinciæ ſtudemus, ualles humidas, uel irriguas opus eſt deputare cannetis. Si frigida regio eſt, locis medijs inſtituantur, ſed ſucco uillarum ſubditis. Inter hæc aſparagorum etiam ſemina ſpargere poſſumus, ut miſta naſcantur, quia & aſparagi coluntur, & incenduntur eo more, quo cannæ. Sed ſi ſunt antiqua canneta, hoc tempore ſarrientur, reciſis, quæ in radice purganda ſunt, id eſt putribus male porrectis, & ſiqua gignendi oculos non habebunt. Nunc ſalicis plantas, & omnium generum, quæ arbuſto applicandæ ſunt, uel geneſtas (ubi deerunt) obruemus. Ex baccis etiam myrti, & lauri ſeminaria facimus, uel ſi fuerant excolemus.*

De hortis. TIT. XXIIII.

CIRCA *Idus Februarias ſepes hortorum ex congeſto in funibus ſpinarum ſemine faciendæ ſunt, ſicut dictum eſt, cum de munimine loqueremur hortorum. Item Græci dicunt de craſſa rubi uirga fieri debere particulas, & palmaribus ſcrobibus obrui, & quotidie, donec frondeant, foſſione, & rigatione nutriri. Hoc menſe lactuca ſeritur,*

ut poſſit

ut poßit Aprili menſe transferri. Item carduus ſeritur: & naſturcium, & coriandrum, & papauer, ſicut menſe Nouembri, & allium, & ulpicum. Nunc ſaturcia ſeritur pingui agro, non ſtercorato, ſed aprico, uel melius mari proximo & cum cepullis mixta ſeminatur. Hoc etiam menſe cepullas ſeris, ſed conſtat et uere et autūno eſſe ſeminādas. Si ſemen eius ſeueris, in caput creſcit, & minus reddit in ſemine. Si capitulum ponas, ipſum maceſcit, & multum ſemen educit. Terram cepæ deſiderant pinguem, uehementer ſubactam, irriguam, ſtercoratam. Ibi areas faciemus omnibus herbis, & radice purgatas. Seremus placido, et ſereno die, maxime auſtro, uel euro flantibus. Si minuente luna ſerantur, tenues, & acriores proueniunt: ſi creſcente, robuſtæ, & ſaporis humecti. Rarius ſunt ponendæ, runcandæ, ac ſarculandæ ſunt ſæpius. Si capita uoluerimus his eſſe maiora, folia omnia debemus auferre. & ſic ſuccus ad inferiora cogetur. De quibus uero ſemina colligenda ſunt iuuentur amminiculis, ubi caulem cœperint excitare. Cum niger color ſeminis fuerit, præferunt maturitatis indicia. Vellendi ſunt thalli adhuc ſemiſicci cum ſemine, & ſic in ſole ſiccandi. Hoc menſe anetum ſeres locis frigidis. Omnem cœli ſtatum patitur, ſed tepidiore lætatur. Rigetur, ſi ſe imber abſtineat: ſeratur rarius. Aliqui ſemen eius non obruunt, opinantes quod à nulla aue tangatur. Nunc & ſinapi ſerere poſſumus. Hoc etiā menſe caules ſeremus, qui & toto anno ſeri poſſunt: ſolum pingue, & ſatis ſubactum diligūt: argillā & glaream timent: ſabulone, & arenis non delectantur, niſi perennis unda ſuccurat. Omnem cœli ſtatū caulis patitur, frigidū magis. Cōtra auſtrū poſiti citius ferūt, cōtra ſeptētrionē ſerius. Sed hic caulis & ſapore, et robore uincit. Cliuis delectatur, et ideo ponēdæ sūt

 plantæ

plantæ per puluinos arearum. Gaudet *ſtercore, & ſarculatione.* Rarius *poſitus conualeſcit. Celerius coquitur uirore ſeruato, ſi dum eſt triũ, uel quatuor foliorũ, nitrũ tritum cribello deſuper ſpargas, ut ſpeciem pruinæ candentis imitetur.* Columella *dicit plantarum radices alga marina inuoluendas ſeruandæ uiriditatis cauſa, fimo ſimul adhærente.* Ponendæ *ſunt plantæ maioris incrementi, quia licet ſerius comprehendant, fortiores fient. Si hyems eſt, tepido iam die, ſi æſtas, cùm ſol in ueſperam declinatur, planta pangẽda eſt.* Vaſtior *fiet, ſi terra operiatur aſsiduè. Semen braſsicæ uetuſtũ mutatur in rapa.* Hoc *mẽſe poſt Idus ſpongias aſparagorũ uel nouas formare incipiemus ex ſemine, uel antiquas ponemus.* Mihi *etiã illud utile uidetur, ac diligens, ut aſparagi agreſtis radices plurimas in unum locum cõgeramus cultũ, uel certe ſaxoſum, quæ ſtatim fructũ dent ex loco, qui aliud nil alebat, & has annis omnibus incendamus in ſcopis, ut fructus frequentior ſurgat, & fortior.* Hoc *autẽ genus eſt ſapore iucũdius.* Nunc *etiã malua ſeri poteſt.* Mentã *quoq; ſere plantis, uel radicibus loco humido, uel circa aquas.* Apricum *ſolum, nec pingue, nec ſtercoratum deſiderat.* Hoc *menſe fœniculũ ſeres loco aprico, & modice ſaxoſo: ſeritur primo uere.* paſtinaca *& ſemine ponetur, & plantis loco pingui, ſoluto altius paſtinato, raram ſtatues, ut robur accipiat.* Cuncla *etiam nunc ſeritur, & colitur eo more, quo alliũ, uel cepulla.* Nũc *cæreſoliũ locis frigidis poſt* Idus *ſeratur: deſiderat agrum lætũ, humidũ, ſtercoratũ.* Hoc *menſe betã ſeremus, quamuis poſsit & tota æſtate ſeminari.* Amat *agrũ putrẽ, humidũ, lætũ.* Trãſferenda *eſt quatuor, aut quinq; foliorũ radicibus fimo recenti oblitis.* Amat *frequenter effodi, & multo ſtercore ſaturari.* Hoc *menſe porrus ſerendus: quem ſi ſectilem uelis,*

poſt duos menſes, quàm ſatus eſt, poteris deſecare manentem in areis ſuis: quamuis aſſerat Columella etiã ſectiuum diutius duraturũ, melioreq́; , ſi & transferatur, quoties ſecabitur, aqua iuuetur, & ſtercore. Si capitatũ facere uelis, quod uere ſeueris, Octobri menſe transferre debebis. Serendus eſt loco læto, & maximè campeſtri, area plana, paſtinata altè, & diu ſubacta, & ſtercorata. Si ſectiuum uelis ſpiſsius: ſi capitatum, rarius ſeres. Sarculo frequentandus eſt, & herbis liberandus. Cum digiti craſsitudinem habuerit, à media parte præciſis folijs, & truncatis radicibus transferatur, oblitus fimo liquido, quaternis, uel quinis digitis ſeparetur. Cùm radices aget, modicè comprehendendus, & alleuandus eſt ſarculo, ut ſuſpenſus à terra quod ſpatij uacuum ſubter inuenerit, capitis uaſtitate cogatur implere. Item plura ſemina in utrũ ligata ſi depoſueris, grandis porrus naſcetur ex omnibus. Item ſi capiti eius rapæ ſemen immittas ſine ferro, & pangas, multũ fertur increſcere, melius ſi frequenter hoc facias. Hoc menſe inula ſeritur, quo canneta ponũtur. Seritur oculis ſicut calami, quos abſcindere, & terra leuiter debemus obruere, terra foſſa, & ſubacta, excitatis ad lineam puluinis, quibus eius oculos oportet infodere, triũ pedũ inter ſe ſpatio ſeparantur. Hoc menſe colocaſiæ bulbos ponemus. Amant humidum locum, pinguem, maximè irriguum. Circa fontes lætantur, & riuos, nec de ſoli qualitate curant, ſi perpetuo foueantur humore. Frondere propè ſemper poſſunt, ſi tanquã circta tegumentis defendantur à frigore. Hoc menſe cyminum, & aniſum ſeritur loco bene ſubacto, & cui lætamen admiſceas. Quod ſatum eſt, herbis purgetur aſsiduè.

De pomis, & primo de pyris. TIT. XXV.

PLANTAS *pyrorum menſe Februario locis frigidis ponemus, calidis uerò Nouembri: ſed menſe Nouembri pyra locis tepidis conſerenda ſunt, ut ſolo iuuentur irriguo: ita & florem plurimum proferent, & magnitudinẽ pomi turgentis acquirent.* Naſci *tamen tali ſolo maximè diligunt, quale uinetis diximus conuenire: ſed læto ſolo & ualidas arbores, & fructus plurimos conſequemur.* Lapi*doſi generis pyra uitium mutare creduntur, ſi terris mollibus conſerantur. Sed pyrum plantis ſerere propè tardius euentus eſt: tamen quibus hoc placuit, ut ſemina generoſa nihil ſibi de agreſti aſperitate permiſceant, plantas bimas, aut trimas eo more, quo oleæ ponuntur, radicatas, magnis ſcrobibus ponant, ſupra terram tribus altas, uel quatuor pedibus, quarũ deciſa cacumina argilla miſta muſcus debet operire.* Nam *ſi quis pyrorum ſemen aſpergat, naſci quidem neceſſe eſt, originem ſuam refouente natura, cuius æternitati nulla tarditas poteſt afferre faſtidiũ: ſed homini hoc expectare longinquũ eſt, cùm et ſero ueniãt, et de generis nobilitate decedant.* Melius *ergo hoc menſe* Nouembri *fiet, ut pyrorũ plãtas radicatas ſeramus agreſtiũ, ſubactis bene ſcrobibus, ut cùm prehenderint, inſerantur.* Hoc autẽ *intereſt, quòd quæ plantis ſuis ſeruntur, dulcedinem, ac teneritatem ſeruant, diu tamen ſeruata non durant: inſita uerò, moram temporis ſuſtinebunt. Spatia inter pyros triginta pedũ menſura diſcernat. Genus hoc arboris, ut proficiat, frequenti humore, & aßiduis foßionibus eſt colendũ, uſque adeo, ut tempore, quo florere cõſueuit, nihil perditura credatur de flore prolato, ſi eã tunc foſſor adiuuerit. Multum proficis, ſi interiecto anno quale libet lætamen adiũgas: ſed bubulũ ſpiſſa, & grauia poma generare fertur. Aliqui cinerẽ miſcẽt, credẽtes hinc contrahi pomis argutos ſapores.*

Generum

Generum uarietates exequi ſuperuacuum puto, cùm in ponendis, uel excolendis nulla ſit diſtantia. Si languida arbor eſt pyri, uel ablaqueatæ radicē terebras, & ibi ligneum palum de primis, uel in trunco ſimiliter terebrato ex teda cuneum figis, uel, ſi hoc deſit, ex quercu. Vermes eius arboris & nati necantur, & naſci prohibentur, radicibus felle taurino frequenter infuſis. Item fæces u ni ueteris recētes, ſi radicibus aſſundantur per triduum, diutius arbores in floribus laborare non faciunt. Si lapidoſa pyrus eſt, ab extremis radicibus terram priorē leuabis, & ſecernes omnes lapillos, quibus diligenter remotis, alteram terram cribro cretam in loco eius infundes. ſed hoc proderit, ſi rigare non ceſſas. Menſe Februario, & Martio prius inſeritur more, quo dictum eſt, cum de inſitione loqueremur, ſub cortice, & in trunco. Inſeritur autem pyro agreſti, malo, ut nonnulli amygdalo, & ſpino, ut Vergilius, orno, & fraxino, cydonio, ut aliqui, & punico, ſed fiſſo ligno. Surculus pyri, qui inſeritur ante ſolſtitium, anniculus eſſe debet, & prius quàm figatur, folijs, & omni tenera parte priuari: poſt ſolſtitiū uerò cum figis, qui ſummum germen incluſit. Pyrus omni genere inſeritur. Condienda ſunt pyra ita, die placido decreſcente luna à uigeſima ſecunda uſque in octauam. Eadem poma ſicca, & manu lecta ab hora ſecunda in quintum, uel à ſeptima in decimam, à caducis diligenter electa integra, & propè dura, & aliquanto uiridia in picato uaſe clauduntur, quod operculo tegitur, & deorſum os eius inclinatur, atque breui ſcrobe obruitur in eo loco, circa quem perennis aqua decurrit. Item quæ dura ſunt, in carne, & cute, prius in aceruo poſita, ubi ſe mollire cœperint, in uas fictile bene coctum, picatumq; ponuntur, & operculo ſuperueniente gypſantur. Vas breui

ſcrobe demergitur in eo loco, qui quotidie ſole tangatur. Plurimi pyra obruta inter paleas, aut frumenta ſeruarunt. Alij ſtatim lecta cum tenacibus ſuis picatis urceis condiderunt, & oribus uaſculorum gypſo, uel pice clauſis ipſa ſub diuo obruta ſabulone texerũt. Alij pyra, quæ ſe non contingerent, in melle ſeruarũt. Item pyra diuiſa, & purgata granis in ſole ſiccantur. Aliqui aquam ſalſam cum cœperit undare calefacta, diſpumãt, & ei poſt iã frigida pyra ſeruanda demergũt. Tunc exẽpta poſt tẽpus exiguum condũt urceo, & eius lito ore conſeruant: uel nocte, & die in frigida ſalſa manere patiuntur: pòſt in aqua pura biduo macerant, deinde in ſapa, uel paſſo, uel dulci uino merſa cuſtodiunt.

Vinum pyri, & acetum.

VINVM *de pyris fit, ſi contuſa, & ſacco rariſſimo condita ponderibus comprimantur, aut prælo. Hyeme durat, ſed prima acceſcit æſtate. Acetum ſic fit de pyris. Pyra ſylueſtria, uel aſperi generis matura in cumulo reſeruantur per triduum. Deinde mittuntur in uaſculo, cui fontana, aut pluuialis aqua miſcetur, & opertum uas per* xxx. *dies relinquitur, ac ſubinde quantum ſublatũ fuerit aceti ad uſum, tantum redditur aquæ ad reparationem.*

Liquamen ex pyris.

LIQVAMEN *de pyris caſtimoniale ſic fiet. Pyra maturiſſima cum ſale calcantur integra. Vbi carnes eorum fuerint reſolutæ, uel in cupellis, uel in uaſculis fictilibus picatis condiuntur. Poſt menſem tertium, ſuſpenſæ eæ carnes liquorem dimittunt ſaporis iucundi, ſed coloris albiduli. Circa hoc illud proderit, ut tempore, quo ſaliuntur, pro aliqua parte uina nigella permiſceas.*

De malis.

MENSE *Februario, & Martio mala ſeramus, ſi*

calida

calida, & ſicca regio eſt, Octobri, & Nouēbri. Eorum plu*ra ſunt genera, quæ numerare ſuperfluum eſt. Amant pingue, ac lætum ſolū, & cui humorē non tam rigatio, quàm natura ſuppeditet.* Et *ſi in arena, uel argilla ſit, rigationibus adiuuctur.* Montanis *locis debent ad meridiem uerſa conſtitui.* Et *frigido ſolo prouenit, ſi cœli tepor adiuuerit: nec in aſperis, & humectis ſedem recuſant. Macrum, & aridum ſolum poma uermiculoſa efficit, & caduca. Seruntur omni genere, ſicut pyri: neq; exarari, neq; effodi deſyderant. Iccirco eis magis prata conueniunt. Stercus ouillum tantum non exigunt quidem, ſed libenter aſſumunt, uel ſi cineris pulueres miſceantur.* Amāt *modeſtas rigationes.* Putatio *illis apta eſt, ſed maxime ut arida, & male nata tollantur. Citius ſeneſcit hæc arbor, & in ſenectute degenerat. Si caduca ſunt poma, fiſſæ radici lapis iniectus poma retinebit: lacertæ uiridis felle ſi tangantur cacumina, non putreſcit.* Vermes *eius ſuillo ſtercore miſto humanæ urinæ, aut felle bubulo extinguūtur: qui ſi plures circa arborem ſunt, æreo ſcalpro ſemel raſi non ultra naſcentur, ſi ea loca, unde raſi ſunt, bubulum ſtercus obducat. Si ſpiſſa poma ramos onerabunt, interlegenda ſunt quæq; uitioſa, ut alimentum cæteris ſuccus æquiparet, & generoſis abundantiam miniſtret, quam numeroſa uilitate perdebat.* Malus *omni generi inſeri poteſt, quo pyrus.* Menſe Februario, Martio, *& alijs, quibus pyrus inſeritur in malo, in pyro, in ſpino, pruno, ſorbo, perſico, platano, populo, ſalice.* Diligenter *legenda ſunt mala, quæ uolumus cuſtodire.* Ea *in locis obſcuris, ubi uentus non ſit, ſtramentis prius in crate ſubiectis, in cumulos ſecreta diſponimus, qui cumuli frequenti diuiſione ſeparentur. Aliqui diuerſa dixerunt, uel ſingula in uaſculis fictilibus picatis atq; oblitis claudi, uel argilla inuolui, uel ſolos pediculos creta*

adlini, uel in tabulis ſubſtrata palea diſponi, & ſtramenta de ſuperiore parte cooperiri. Mala rotunda, quæ orbiculata dicuntur, ſine cura toto anno ſeruari poſſunt. Alij in puteo, uel in ciſterna mergunt uaſa fictilia, quibus diligenter picatis, & clauſis mala committuntur. Alij ex arbore mala illæſa ſumpſerunt, & pediculis eorum pice feruenti merſis, ſupra tabulatum per ordinē diſponunt, nucum folijs ſubter expoſitis. Plerique ſcobem populi, uel abietis inter mala diffundunt. Conſtat mala ſic ponenda, ut pediculorum partes deorſum facias, neque antè, quàm uſui neceſſaria uideantur eſſe, cōtingas. Vinum & acetū fit ex malis, ſicut ex pyris ante præcepi. Cydonijs ſerendis pleriq; tempora diuerſa dixerunt: tamen mihi uſu compertū eſt in Italia circa Vrbem, menſe Februario, uel inchoante Martio plantas cydoniorum radicatas in paſtinato ſolo tenuiſſe adeò feliciter, ut ſæpe ſequentis anni fruge gauderent, ſi poſita maioris ſtatus fuiſſent. Locis ſiccis, & calidis, extremo Octobri, uel Nouembri inchoante ponantur. Amant Cydonij locum frigidum, humectum. Si in tepido ſtatuuntur, opus eſt illis rigatione ſuccurri. Ferunt tamen ſtatum mediocris ſitus, inter naturam frigoris, & caloris, & in planis, & in decliuibus proueniunt, tamē magis inclinata, & deuexa deſyderant. Serunt aliqui cacuminibus, & talea, ſed tardus eſt in utroque prouentus. Ita ponendæ ſunt largæ arbores cydonij, ne alteram quatiente uento ſtillicidium tangat alterius. Dum minor eſt, uel quando ponitur, iuuetur ſtercore, maior uerò cinere, uel cretæ puluere ſemel toto anno radicibus miſſo. Poma in his & cito matura, & maioris incrementi aſſiduus humor efficiet. Rigandæ ſunt, quoties cœleſtis negatur infuſio, & circunfodiendæ locis calidis, Octobri menſe, & Nouembri, frigidis uerò Februario, uel

rio, uel Martio. Niſi enim circunfodiantur aßiduè, aut ſteriles efficiũtur, aut carũ poma degenerant. Putandæ ſunt, ſicut probaui, & à uitioſis omnibus liberandæ. Si arbor ægra eſt, amurca aquæ æqualiter muſta radicibus debet affundi, aut calx uiua temperata cum creta, uel reſina locularis pici liquidæ miſta trũco arboris adlini, uel ablaqueatæ arbori circa radices imparis numeri poma cydonia pro magnitudine eius ponenda, & obruenda firmantur: quod annis ſingulis factum, cuſtodiet à uitijs, ſed arboris longè derogabit ætati. Menſe Februario cydonia inſeruntur, melius in trunco, quàm in cortice. Recipiunt in ſe ſurculos propè omnis generis punici, ſorbi, omniũ malorum, quæ meliora producunt. Inſeruntur autẽ nouellæ arbores, quibus ſuccus eſt in cortice: ſi maior eſt, circa radicem melius inſeretur, ubi cortex, & lignum beneficio ſoli adhærentis humeſcit. Legenda ſunt matura cydonia, quæ hoc more ſeruantur, uel inter binas tegulas poſita, ſi luto ex omni parte claudãtur, uel ſi defruto incoquantur, aut paſſo. Alij quæ maiora ſunt fici folijs inuoluta cuſtodiunt. Alij tantũ locis ſiccis reponũt, à quibus uentus excluditur. Alij canna, uel ebore in quatuor partes diuiſa, ſublatis omnibus, quæ in medio ſunt, in uaſe fictili melle obruunt. Alij in melle ſic integra dimittunt. In quo genere cõdiendi ſatis matura deligũtur. Alij milio obruũt, uel paleis ſeparata demergunt. Alij plenis uino optimo uaſculis mittunt: uel uini, & defruti ad ſeruanda cydonia, æquũ corpus efficiũt. Alij dolijs muſti mergũt, atq; ita claudũt, quod odoratũ reddit & uinum. Alij in patina noua ſicco gypſo obruunt ſeparata cydonia.

Siliqua.

SILLIQVA *Februario menſe ſeritur, & Nouẽbri & ſemine, & plantis: amat loca maritima, calida, ſicca,*

campeſtria:tamen(ut ego expertus ſum)in locis calidis fœcundior fiet, ſi adiuuetur humore: poteſt & taleis poni. Scrobem deſiderat largiórem. Inſeri etiam poſſe menſe Februario credunt aliqui,in pruno,uel amygdalo. Siliquæ ſeruantur diutiſsimè,ſi expendantur in cratibus.

Morus.

A M I C A *eſt morus,& uitis.Mori naſcuntur ex ſemine,ſed & poma, & uirgulta degenerant. Serenda eſt taleis,uel cacuminibus, melius autem taleis ſeſquipedalibus, ex utraq; parte leuigatis, ac fimo oblitis.Cum locum palo ante fecerimus,immergimus,ac tegimus cinere terris admiſto:non amplius quàm quatuor digitis operimus. Seremus à medio Februario, & toto Martio, locis uerò calidioribus,Octobri poſtremo,uel Nouẽbris initio,ſed uerno maximè,die nono Calendarum Aprilium.Amant loca calida, ſabuloſa,& plerunq; maritima.In toſo, uel argilla uix cõprehendunt. Humor aſsiduus moris prodeſſe non creditur: foſsionibus lætatur,& ſtercore. Putria in his & arida poſt triennium ſunt putanda. Plantam, ſi robuſta eſt, tranſferes menſe Octobri,uel Nouẽbri:ſi tenera,Februario,& Martio.Scrobes deſiderant altiores, interualla maiora, ne altera umbris prematur alterius.Feracẽ,altioremq; arborem mori fieri aliqui tradiderunt, ſi perforato hinc inde trunco ſingulos cuneos inſeramus, terebinthi hinc, inde lentiſci.Circa Octobris Calendas morus ablaqueanda eſt, & radicibus eius uini ueteris recentiſsimæ feces infundendæ. Inſeritur autẽ in fico,& in ſe tantũ ſub cortice. Vlmo inſita cõprehendit: ſed parturit magnæ infelicitatis augmenta.*

Auellana.

A V E L L A N Æ *ponẽdæ ſunt nucibus ſuis.nõ amplius ſuprà terra ducẽda eſt quàm craſsitudine digitorum*

duorum

duorũ.Plantis tamen,& ſobole, expertus ſum melius prouenire.Menſe Februario,ſeu planta, ſeu ſemen exponitur. gaudent loco macro, humido, frigido,& ſabuloſo.Menſe Iulio circa Nonas auellana matura eſt: locis tamen calidis.

Mixa.

NVNC *ſeruntur mixa ex nucleis in aliquo uaſe poſitis,donec plantæ induant firmitatem, cœlo tepido, terra ſoluta humore moderato. Inſeruntur menſe Martio ſorbis, uel ſpinis.*

De pomis aliorum menſium.

ETIAM *nunc tuberes ſeruntur, & inſeruntur, & oſſa duracinorum, uel plantæ eiuſdem generis ponuntur, & transferuntur, & inſeri poſſunt: & meſpilus inſeretur,& oſſa ponentur prunorum. Ficus etiam locis temperatis nunc poni poteſt, & ſorbus hoc etiam menſe ſeri, & amygdali ſemina in areis obrui, & locis temperatis nunc inſeri menſe inchoante, frigidis uerò exeunte, conditis tamen ſurculis antè,quàm germinent.Et piſtaciæ plãta uel nunc ſtatui, aut inſeri poteſt, & caſtanearum ſemina ſpargi.Nuces quoque iuglandes etiam nunc ſeminarijs recondi, & ipſum genus inſeri, & frigidis, & humectis locis nunc poterunt pineta ſeminari.*

De educatione porcorum. TIT. XXVI.

NVNC *uerres maximè fœminas inire debebunt. Legendi ſunt uaſti, & ampli corporis, ſed rotundi potius, quàm longi, uentre & clunibus magnis, roſtro breui,ceruice glandulis ſpiſſa, libidinoſi, anniculi, qui uſq; ad quadrimos inire fœminas poſſunt. Scrofas uerò longi lateris debemus eligere, & quibus ad ſuſtinendum fœturæ onus magnus ſe uenter effundat, cætera uerribus ſimiles. Sed in regionibus frigidis denſi, & nigri pili, in tepidis qualeſcunq;*

leſcunque prouenerint. Fœmina ad creandum, uſque in annos ſeptem partus onera geſtare ſufficiet, ad concipiendum, anniculà debet incipere. Quarto exempto menſe pariunt, ubi quintus incipiet. Incipiunt autem (ſicut dixi) menſe Februario, ut ſolidioribus herbis nati, & ſtipula ſuccedente paſcantur. Vbi facultas eſt tranſigendi, uenditis qui ſubinde nati ſunt, celerior matribus fœtura reparatur. Genus hoc omnibus locis haberi poteſt, melius tamen agris paluſtribus, quàm ſiccis, præcipuè ubi arborum fructuoſarum ſylua ſuppetit, quæ ſubinde maturis fructibus alterna per annũ mutationẽ ſuccurrat. Maximè locis graminoſis, & cannarum, uel iunci radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hyemem, nonnunquam præbenda ſunt pabula glandis caſtaneæ, uel frugum uilia excrementa cæterarum, uerno magis cùm lactent nouella uirentia, quæ porcis ſolent nocere. Neque gregatim claudendæ ſunt porcæ more aliarum pecudum, ſed haras ſub porticibus faciemus, quibus mater unaquæq; claudatur, & alumnum gregem tutior ipſa defendat à frigore. Quæ haræ à ſuperiori parte detectæ ſint, ut liberè numerum paſtor exploret, & oppreſſis à matre fœtibus ſæpe ſubueniat ſubtrahẽdo. Curabit autẽ ut fœtus proprios cum unaquaq; procludat. Plus uerò quàm octo (ſicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi uerò utilius probatur experto, porcam, cui pabula ſuppetunt, ut plurimùm ſex nutrire debere, quia licet plures poßit educare, tamen frequentiore numero ſucta deficiet. In porcis etiam illud eſt cõmodũ, quòd immiſsi uineis needum turgẽtibus, uel exacta uindemia gramine perſecuto diligentiam foſſoris imitatur.

De uino myrtite aliter. TIT. XXVII.

IN HVIVS *menſis initio aliter myrtite ſic facies*

cies. Mittes uini ueteris decem ſextarios in lagœna, & baccarum myrti libras v. miſcebis. Cum x x. & duorũ dierum ſpatium confuſa tranſegerint, per quos uas quotidie conuenit agitari, tũc palmea ſporta colabis, & prædictis x. ſextarijs mellis optimi fortiter triti pondo v. miſcebis.

De uite thyriaca. TIT. XXVIII.

THYRIACAM *uitem ſic facies, cuius iſte profectus eſt, ut uinum eius, uel acetum, uel uua, uel ſarmentorum cinis proficiat contra morſus omnium beſtiarum. Fit autem ſic: Sarmentum, quod pangendum eſt, trium digitorum ſpatio in ima parte findatur, & ſublata medulla ad eius uitem thyriacæ medicamen addatur. Tunc terræ mandetur uinculo diligenter aſtrictum. Aliqui eadem ſarmenta iam medicamine ſatiata, intra ſquillæ bulbum recondunt, & terris prædicta ratione committunt. Aliqui antidoti eius affuſione radices uitis infundunt. Sanè ſarmentum, ſi de hac uite ſumatur ad transferendum, potentiam materni medicaminis non tenebit. Oportebit autem thyriacæ infuſione aßidua, uim ſucci ſeneſcentis iterare.*

De uua ſine granis. TIT. XXIX.

EST *pulchra ſpecies uuæ, quæ granis interioribus caret. Hinc efficitur, ut ſumma iucunditate ſine impedimento ſorberi poßit, uelut unum omnium corpus uuarum. Fit autem Græcis autoribus hac ratione, per artem ſuccedente natura. Sarmentum, quod obruendum eſt, quantum latebit in terra, tantum findere debebimus, & medulla omni ſublata, ac diligenter excalpta, membra iterum diuiſæ partis adunare, & uinculo conſtricta deponere. Vinculum tamen papyro aſſerunt eſſe faciendum, & ſic in humida terra eſſe ponendum. Diligentius quidam ſarmentum reuinctum quantũ exciſum eſt, intra ſquillæ bulbum demergunt*

gunt, cuius beneficio aſſerunt ſata omnia comprehendere poſſe facilius. Alij tempore, quo uites putant, ſarmentum fructiferum, putatæ uitis in ipſa uite, quam poßint de alto ſublata medulla excauant non diuiſum, & calamo affixo alligant, ne poßit inuerti, Tῦc ὀπὸρ κυρηναϊκὸρ, quod Græci ſic appellant, in excauata parte ſuffundunt, ex aqua prius ad ſapæ pinguedinem reſolutum, & hoc tranſactis octonis diebus ſemper renouant, donec uitis germina nouella procedant. Et in granatis malis fieri hoc poſſe firmatur à Græcis, & in ceraſis opus eſt experiri.

De uite nimis lacrymoſa. TIT. XXX.

VITES, *quæ lacrymarum nimietate tabeſcunt, & deplorando uim roboris ſui auertunt à fructu, trunco earum lacerato Græci ſinum fieri iubent. Si hoc minus proderit, radicum robur pingue reſcindi, ut afferat medicinam uulnus impreſſum: tunc inſulſa amurca ad medietatem decocta, & refrigerata plagæ exciſio perlinetur, & ſub hac acetum acre fundatur.*

Myrtitis alia cõfectio apud Græcos. TIT. XXXI.

GRAECI *item myrtite ſic præcipiunt temperari. Myrti baccas maturas in umbra ſiccatas, & poſteà tuſas uncias octo mittis in linteo, & ſuſpendis in uino, & uas cooperies, ac linibis, & cùm plurimis diebus ſic fuerit, auferes, & uteris. Aliqui myrti baccas ſine pluuia collectas maturas & locis ſiccioribus calcant, uel exprimunt, & uino miſcent* VIII. *cotularum menſuram per amphoram uini: quod uinum medicinæ quoq; proderit, ubi ſtipticis eſt utendum, ſtomachum ſolidare titubantem ſolet, reiectiones ſanguinis inhibere, fluorem uentris aſtringere, limum dyſentericæ paßionis medicabiliter aſperare.*

Vt propomata ſponte naſcãtur. TIT. XXXII.

CONDITVM uel abſynthiatum, uel roſatum, uel uiolatum procedere ſponte fertur ex uitibus (ut natura ſuſcipiat, quod procurare ſueuit induſtria) ſi ſarmẽta in uas aliquod ſemiplenum ſupradictis potionibus merſa ſeruētur, & uiuã terrã ſimul reſoluas ad lixiuij modum, donec oculi ſarmentorum nitantur exire: tunc eadem ſarmenta gemmantia in quo uolueris loco, uitium cæterarum more deponas.

Vt botryones uarij naſcantur. TIT. XXXIII.

VT uitis botryones & albos afferre poſſit, & nigros, Græci ſic fieri debere iuſſerunt. Si uicinæ ſunt uites nigræ, & albæ, cum putantur, ſarmenta utriuſq; inter ſe diuiſa ſic iunges, ut medios utriuſq; generis oculos æquando reddere poſſis unitati: tunc papyro ligabis ſtricto, & molli, atq; humida terra curabis adlinire, & interiectis ternis diebus adaquare, donec germen nouæ frondis erūpat. Hinc exempto tempore, ſi libuerit, genus efficies per plura ſarmenta.

De horis. TIT. XXXIIII.

HIC menſis in horarum menſura cum Nouembri menſe concordat, quas hac numeri ratione colligimus.

Hora	I.	pedes	XXVII.
Hora	II.	pedes	XVII.
Hora	III.	pedes	XIII.
Hora	IIII.	pedes	X.
Hora	V.	pedes	VIII.
Hora	VI.	pedes	VII.
Hora	VII.	pedes	VIII.
Hora	VIII.	pedes	X.
Hora	IX.	pedes	XIII.
Hora	X.	pedes	XVII.
Hora	XI.	pedes	XXVII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER QVARTVS.

De putandis uineis, & inſerendis, & pangendis uitibus. TIT. I.

MARTIO menſe locis frigidis putatio uinearum celebratur, de qua abunde Februario menſe locuti ſumus, uſq; quò incipit gemma eſſe ſuſpecta. Nunc oportet uineas inſerere, cum uites non aquato, ſed ſpiſſo humore lacrymabunt. Seruabimus ergo, ut truncus, qui inſeritur, ſolidus ſit, & alimento humoris exuberet, neq; ulla uetuſtate, aut iniuria laceratus, areſcat. Tunc deciſæ uiti ſurculi, qui inſerendi ſunt, ſint ſolidi, rotundi, gemmis ſpiſsis, & pluribus oculati. Tres tamen oculi in inſitione ſufficient. Radendum eſt ergo ſarmentum ad menſuram digitorum duorum, ut ab una parte ſit cortex. Aliqui non patiuntur nudare medullam, ſed leuiter radunt, ut inciſura ſenſim poßit in acumen exire, & ut corticata pars cortici nouæ matris aptetur. Infimus oculus ita infigendus eſt, ut trunco iunctus adhæreat, qui oculus exteriorem partem debet aſpicere uinculo ſalicis infuſo, & paleato luto deſuper alligari, tegumento quoque aliquo à uentis & à ſole defendi, ne hi quatiant, hic adurat. Vbi calor temporis cœperit, ligaturæ ipſi pinnicillo circa ueſperam tenuis debet frequenter humor affundi, ut hoc alimento contra uim cœli torrentis animetur. Cùm ergo germen ruperit, & aliquod cœperit incrementum, calami adiutorio debet annecti, ne motus aliquis fragile procedentis ſarmenti quaſſet ætatem. Vbi ſolidius quantumcunque proceſſerit, uincula oportet abſcindi, ne adoleſcentia molliſ-

ſimi

ſimi germinis nodo duræ conſtrictionis angatur. Aliqui infra terram ſemipedis ſpatio effoſſæ uiti ſurculos inſerunt, & beneficio congeſtionis accumulant, ut hoc quoque nouis ſarmentis præter nutricis alimenta ſubueniat. Nonnulli *circa terras melius aſſerunt inſerendum, quia in altiori difficilius comprehendunt.* Vſque *ad* Idus, *uel æquinoctium uites locis frigidis pangendæ ſunt, ſeu paſtinato, ſeu ſulco, ſeu ſcrobibus, more quo dictum eſt.*

De pratis purgandis in locis frigidis, & proſcindendis agris. TIT. II.

NVNC *locis frigidis prata purganda, atque ſeruanda ſunt.* Locis *gelidis colles pingues, & agros uliginoſos proſcindere, atque exarare conueniet.* Veruacta *etiam, quæ Ianuario menſe ſunt facta, repetere.*

De panico, & milio ſerẽdo, cũ ordine ſuo. TI. III.

CALIDIS, *& ſiccis regionibus panicum ſeremus, & milium. Leuem & ſolutam terram deſyderant. Nec in ſabulone ſolùm, ſed in arena quoque proueniunt, dummodo cœlo humido, & ſolo ferantur irriguo, quia ſiccum, & argilloſum agrũ reformidant.* Herbis *liberentur aſſiduè: quinq; ſextarijs ſpatium iugeri complebitur.*

De cicere ſerendo cũ ordine ſuo. TIT. IIII.

NVNC *cicer utrunq; ſerere debemus loco lætiſſimo, cœlo humido: macerandum eſt pridie, ut poſſit citius naſci.* Iugerum *tribus modijs conſeretur.* Cicer *grande naſci* Græci *dicunt, ſi infundatur aqua tepida pridie: amare etiam loca maritima, temperius prouenire, ſi feratur autumno.*

De cannabo. TIT. V.

HOC *etiam menſe cannabum ſerimus uſque in æquinoctium uernum, hac ratione, qua in* Februario *diſputatũ eſt.*

De cicera. TIT. VI.

NVNC *cicera ſeritur, quæ diſtat à cicercula ſolo colore, quo ſordet, & nigrior eſt, primo ſulco, uel ſecundo, ſolo læto: Iugerum quatuor, uel tribus, uel etiam duobus modijs implebimus.*

De nouellis puluerandis, & fodiendis uitibus, palandis, ac ligandis, & ueteranis uineis reſtituendis. TIT. VII.

HOC *menſe nouella uinea incipit puluerari, quod nunc, ac deinceps per omnes Calendas uſque ad Octobres faciendum eſt, non ſolum propter herbas, ſed ne tenera adhuc ſemina ſolidata terra conſtringat. Graminum radices, quæ plurimum uitibus nocent, extirpandæ ſunt. Nunc locis frigidis uinearum foſsio celebranda eſt: & palandæ, atque ligandæ ſunt uites: ſed nouellam mollibus uinculis alligemus, quia eam teneram uincula duriora præcidūt. Palus maioribus uitibus ſolidus, minoribus ponatur exilis. Propter umbræ moleſtiam ſtatuatur ab aquilone, & plaga frigida, ſpatio quatuor digitorū, uel ſemipedis remotus à uite, ut poſsit ex omni parte circunfodi.*

Vt uetus uinea reparetur.

VINEAS *ueteres nunc aliqui à terra altius truncāt, ſtudentes reparationi, ſed uitioſum eſt. Nam plerunque uaſtior plaga ſole putreſcit & roribus: quare hoc genere reparetur. Prius ablaqueabitur altius, donec eius nodus appareat: deinde infra terram ſupra nodum recidatur, ut operta, de frigore, & ſole nil timeat. Hoc faciendum, ſi optimi generis uitis ſit, & altè poſita, alioquin generoſis melius erit inſerenda ſarmentis. Omnia ſupradicta locis calidis primo menſe, frigidis uerò, poſt Idus ipſius exequemur.*

Aegras uites refouere.

AEGRAS *uites, uel quibus fructus areſcit, circunfodies*

dies, & urinam ueterem ſuffundes. Item cinerem ſarmenti, uel querci aceto mixtum ſubijce, aut inciſas circa terram lætamine refoucto, & quæ germinant, fortiora dimitte.

Læſas bidente curare.

CVM *uitis bidente læditur, aut ferro, plagam, ſi terræ iuncta eſt, adline ſtercore ouillo, uel caprino: tunc terra miſta circunfoſſa ligare curato. Si in radice læſa eſt, opericiis liquidum lætamen admiſce.*

De oleis amurca ſaginandis, & cætera earum cura. TIT. VIII.

NVNC *oleis laborantibus circum radices inſulſa amurca fundetur. Maximis arboribus (quod Columella dicit) ſex congij, mediocribus quatuor, cæteris pro æſtimatione ſufficiunt. Alij paleas fabæ binos per maiorem arborem qualos. Alij ueteris urinæ humanæ trunco, quantum ſatis uidetur, affundunt, & arbori mortarium ſtatim faciunt, maximè locis ſiccis, trunco antè cooperto. Oleam ſterilem terebra gallica perforabis. Tunc duos frugiferæ arboris ab auſtrali parte ramos eiuſdem magnitudinis tollis, & ſtrictè in foramen utrunq; conijcies uel lapidem, uel pini, uel querci palos, & abſciſſo eo, quod ſuperabit, luto paleato curabis occulere. Sed ſi ſine fruge luxuriant, oleaſtri palum radicibus eius infige. Nunc etiam quibus moris eſt, frumenta iterum ſarrire conueniet. Nunc locis frigidis ſeminaria, quæ Februario menſe dicta ſunt, baccarum, & ſeminum fiunt, & roſaria in menſis initio percolantur.*

De hortis. TIT. IX.

NVNC *horti optimè ſumunt cultionis initia. Menſe Martio carduus ſeritur. Terram ſtercoratam, & ſolutam diligit, quamuis in pingui poſſit melius prouenire. Et hoc illi contra talpas prodeſt, ſi pangatur in ſolido, ne terra*

ab inimicis animalibus facilius perſoretur. Serendi ſunt cardui luna creſcente, in area iam parata ſemina ſpatio ſemipedis diſcreta. Cauendum eſt, ne ſemina inuerſa ponantur, nam debiles, incuruos, & duros creabunt. Non altè imprimenda ſunt, ſed tribus digitis comprehenſa mergantur, donec ad primos articulos terra perueniat. Tunc leuiter operiantur, & herbis liberentur aſsiduè, donec plantaria ſolidentur, & rigentur, ſi æſtus interuenit. Si cacumina ſeminum confringas, ſpinis carebunt. Item ſi ſemina eorum madefeceris, per triduum laurino oleo, uel nardino, uel opobalſamo, uel ſucco roſæ, uel maſticino, & poſteà ſiccata depreſſeris, eiuſdem ſaporis orientur, cuius unguentum ſemina combiberunt. Singulis ſanè annis à codice auferendæ ſunt plantæ, ut nec matres fatigentur, & ſoboles per alia ſpatia digerantur: cum aliqua tamen radices parte uellendæ ſunt. Quos reſeruabis ad ſemina colligenda, liberatos omnibus pullis teſta ſupertegere debebis, aut cortice: nam ſolent ſemina ſole, uel imbribus interire. Contra talpas prodeſt, catos frequenter habere in medijs carduetis. Muſtelas habent plerique manſuetas. Aliqui foramina earum rubrica, & ſucco agreſtis cucumeris impleuerūt. Nonnulli iuxta cubilia talparum plures cauernas aperiunt. ut illæ territæ fugiant ſolis admiſſu. Plerique laqueos in aditu earum ſetis pendentibus ponunt. Hoc etiam menſe ulpicum bene & allium ſeremus, & cepullas, & cunclam loci frigidis, & anetum. Nunc & ſinapis, & caules optime ſeruntur, uel plantantur, & malua ſeritur: & amoracea, & origani planta transfertur. Lactuca, & beta, & porrus, & capparis ſeri poſſunt, & collocaſia, & ſaturcia, & naſturcium. Intyba etiam, & raphanos nunc aliqui ſerunt, quibus utantur æſtate. Nunc melones ſerendi rarius

rius. Diſtent inter ſe ſemina pedibus duobus, locis ſubactis, uel paſtinatis, maximè arenis. Semina eius mulſo, & lacte per triduum maceranda ſunt, & tunc iam ſiccata ponenda: hinc ſuaues efficientur. Odorati autem fiunt, ſi eorum ſemina multis diebus inter roſæ folia ſicca mergantur. Nunc & cucumeres ſeminantur, rarè ſulcis factis, altitudine ſeſquipedali, latitudine pedum trium. Inter ſulcos VIII. *pedum ſpatium crudum relinquas, ubi poßint uagari. Herbis iuuantur, ideo ſarculo, & runcatione non indigent. Semina ſi ouillo lacte, & mulſo maceres, dulces naſcentur, & candidi. Longi, & teneri fiunt, ſi aquam in patenti uaſculo ſub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad quam feſtinando tales efficientur. Sine ſemine naſcentur, ſi prius eorum ſemina oleo ſabino perungantur, & herba ea, quæ culex dicitur, trita confricentur. Aliqui florem cucumeris cum uiticulæ ſuæ capite cannæ inſerũt, cui prius omnes nodos perforauerint: ibi cucumis naſcetur in nimiam longitudinem tenſus. Oleum ſic metuit, ut ſi iuxtà poſueris, uelut hamus plicetur. Quoties tonat, uelut timore perterritus conuertitur. Si eius florem ſicut in ſua uite eſt, in forma fictili clauſeris, ac ligaueris, qualem uultum forma uel hominis, uel animalis habuerit, talem cucumis figuram præſtabit. Hæc omnia Gargilius Martialis aſſeruit. Columella dicit, loco aprico & ſtercoroſo ſi rubos habeamus, aut ferulas, poſt autumni æquinoctium, his iuxta terram re ciſis, & excauatis ligneo ſtylo, inter medullas lætamen immittamus, et cucumeris ſemen addamus, hinc naſci fructus, qui poßint & inter frigora non necari. Hoc menſe aſparagos ſeremus circa Apriles Cal. pingui loco, humido, ſubacto, ita ut minoribus foſſulis ad lineã directis bina, aut terna grana ſemipedis ſpatio diſcreta ponantur. Dehinc ſtercore*

ſolum tegatur, & herbæ ſubinde uellantur, uel per hyemem ſupra ſtramina iaciantur primo uere tollenda. Hinc poſt trienniũ naſcẽtur aſparagi. Sed expeditior ratio eſt, ſi aſparagorum ſpongias ponas, quæ cito fructum miniſtrent. Hæ ſic fient. Semina aſparagi quanta tribus digitis comprehendere poßis, poſt Idus Febr. pingui, & ſtercorato ſolo in ſingulis foßis ponis, & leuiter obruis. His coëuntibus, radix connexa naſcetur, quæ appellatur ſpongia. Sed & hæc moras habet. Nam per biennium in ſenunario ſuo eſt ſtercore, & aßidua runcatione nutrienda. Deinde poſt æquinoctium autumni transfertur, & uere aſparagum dabit. Has erit utilius comparare, quàm longa expectatione nutrire. Eas tamen in ſulcis diſponemus, ſi loca ſicca ſunt, inter medios ſulcos: ſi humida, in ſummitate ſulcorum. Humor ſpongias aſparagorum tranſitu ſuo debet tantum rigare, non ſiſtere. Aſparagum, quem primo protulerint, confringere debemus non auellere, ne adhuc inualidam moueamus ſpongiam: cæteris annis auellendus eſt, ut oculos ſuæ germinationis aperiat: quia ſi deinceps refringas, loca, quæ fœcũda eſſe conſueuerunt, remanẽte aſparagi radice claudentur. Miniſtrabunt autem uere, & autumno reſeruabis eum, de quo ſumpturus es ſemina, poſteà ſcopas eius incendes: tunc circa hyemem ſpongijs adijcies ſtercus, & cinerem. Hoc menſe ruta ſeritur locis apricis, ſolius cineris inſperſione contenta. Loca deſyderat altiora, unde humor elabitur. Si ponas ſemina eius adhuc clauſa folliculis, ſingulatim manu debebis affigere. Si iam minuta ſunt, ſparſa iactabis, & raſtro obducta cooperies. Caules eius, qui incluſis ſeminibus nati fuerint, fortiores erunt, ſed ſerò naſcentur. Ramuli eius cum aliqua corticis parte conuulſi uerno tẽpore pro plantis tenebunt, tota uerò translata morietur. Nonnulli ramulos eius

los eius pertuſæ fabæ inſerunt uel bulbo, atque ita obruunt alieno uigore ſeruandos. Proſequuntur etiam maledictis, & maximè in terra ſoluti lateris ponunt, quod prodeſſe certiſſimum eſt. Sed (ut aſſerunt) melius furtiua proueniet. Sub fici arboris umbra libentius acquieſcit. Non effodi herba, ſed optat auelli. Immundæ mulieris formidat attactum. Ab hoc menſe uſq; in Octobrem totum coriādum ſeritur. Amat terram pinguem, ſed & macro ſolo naſcitur. Semen melius putatur, quod uetuſtius fuerit: delectatur humore. Satum bene cum olere quocunq; naſcetur. Hoc menſe cucurbita ſerenda eſt. Amat ſolum pingue, humidum, ſtercoratum, ſolutum. Hoc in cucurbitis inſigne eſt, quòd longas pariunt, & exiles ſemina, quæ in earum ceruice naſcuntur: quæ in uentre fuerant, cucurbitas faciunt craſsiores: quæ in fundo, latas, ſi inuerſis cacuminibus obruantur. Vbi adoleſcere cœperint, amminiculis adiuuentur. Quæ ſeruantur ad ſemina, uſque ad hyemem in ſua uite dependeant, deinde ſublatæ in ſole ponantur, aut fumo: aliter ſemina putrefacta depereunt. Hoc menſe blitus ſeritur ſolo qualicunq;, ſed culto. Olus hoc neq; runcandum eſt, neq; ſarculandum. Cùm ſemel natum fuerit, ipſum ſe per multa ſecula ſeminis ſui deiectione reparabit, ut etiam ſi uelis, uix poſsit aboleri. Nunc etiam ſerpyllum ſeritur plantis, & ſemine, ſed uetuſtate meliori. Lætius frondebit, ſi iuxta piſcinam, uel lacum, uel putei margines conſeratur. Aniſum quoq;, & cyminum nunc bene ſeritur. Locis lætioribus melius prouenit, itemq; cæteris, ſi humore iuuetur, & ſtercore.

De pomis, & malo punico. TIT. X.

LOCIS *temperatis menſe Mart. uel Aprili mala punica ſeremus, calidis uerò, & ſiccis, Nouēbri: amat hæc arbor ſolū cretoſum, macilentum, ſed in pingui etiam proue-*

nit. Regio illi eſt apta, quæ calida eſt. Seritur plantis de matrum radice deuulſis. Sed quamuis multis generibus ſeratur, melius tamẽ ramus eius cubitalis inciſus manubrij craſſitudine, & capite utroque acuta falce leuigatus, ſcrobi uelut obliquus immergitur: prius tamen porcino ſtercore & in capite, & in parte, quæ ima eſt, oblinatur, uel in crudo ſolo malleo cogatur ad inferiora defigi. Melius prouenict, ſi ponendus ramus gemmata iam matre ſumatur. Sed qui in ſcrobe deponit, ſi tres lapillos in ipſa radice conſtituat, prouidebit, ne poma findantur. Curandum ne uirgulta inuerſa deponas. Creduntur acida fieri, ſi rigentur aſſiduè, nam ſiccitas in his & ſuauitatem præſtat, & copiam. cuius tamen nimietati aliquid debet humoris opponi. Circunfodi autumno debet, & uerno. Si acida naſcantur, modicum laſeris cum uino tritum per ſumma arboris cacumina oportet infundi, uel ablaqueatis radicibus tedæ clauus infigi. Alij algam marinam obruunt ad radices, cui nonnulli ſtercus miſcent aſininum, atque porcinum: ſi florem non continet, urinam ueterem cum pari menſura aquæ temperabis, & ter per annum in radicibus infundes. Vni arbori amphora ingeſta ſufficiet, uel amurcam mittis inſulſam, uel algam radicibus iunges, & bis rigabis in menſe, uel arboris florentis truncum plumbeo circulo debebis includere, uel corio anguis inuoluere. Si crepant poma, lapidem in media arboris radice ſupponis, uel ſquillam circa arborem ſeris. Et ſi, dum pendent poma, tenacibus, ſicut in arbore habentur, intorſeris, in totum annum ſine corruptione ſeruabis. Si uermibus laborant, tangis radices felle bubulo, & continuò moriuntur, aut clauo æneo, ſi uermes eoſdem purges, difficile naſcentur, uel aſini urina ſtercori admiſta porcino uermibus obuiabit. Cinis cum lixiuio circa punici

truncum

truncum frequenter infuſus, læta, & fructuoſa reddit arbuſta. Aſſerit Martialis candida in his grana fieri, ſi argillæ, & cretæ quartam partem gypſi miſceas, & toto triennio hoc genus terræ radicibus eius adiungas. Idem dicit miræ magnitudinis fieri, ſi olla fictilis obruatur circa arborem punici, & in ea ramus cum flore claudatur, ne reſiliat ligatus ad palum. Tunc coperta olla contra aquæ muniatur incurſus. Autumno patefacta ſuæ magnitudinis poma redhibebit. Multa in punico ipſe aſſerit poma procedere, ſi tithymalli, et portulacæ ſuccus æqualiter mixtus antè, quàm germinet, trunco arboris adlinatur. Inſeri poſſe affirmat de ramorum connexione, ut medulla utrinque diuiſa ſe iungat. In ſe tantum inſeri poteſt circa Apriles Cal. menſe Martio ultimo. Sed ſecto trunco ſurculus recentiſſimus ſtatim debet inſeri, ne mora exiguum, qui ineſt, ſiccet humorem. Punica mala ſeruantur, ſi picatis pediculis ordinata ſuſpendas. Aliter: Lecta integra in aqua marina, uel muria feruente mergantur, ut combibant. Poſt triduum ſolo ſiccentur, ut ſub dio nocte non maneant: pòſt in loco frigido ſuſpendantur. Cùm uolueris uti, aqua dulci pridie macerabis. Feruntur hæc pomis recentibus æmulari. Item ſi tactu inuicē ſeparata paleis obruantur. Item foſſa fit longa, & cortex eiuſdem magnitudinis paratur, cui mala acutis circulis ſuis affiguntur. Tunc inuerſus cortex ſupra foſſam ponitur, ut mala ſine terræ tactu ſubterpendentia ab humore defendat. Item ſi induantur argilla, & ea ſiccata loco frigido pendeant. Item ſi ſcriola ſub dio obruatur, quæ habeat arenas uſque ad medium, & mala cum tenacibus lecta imprimātur cannis ſingulis, uel ſambuci uirgulis, & ita ſeparata in arenis figātur, ut ipſa quatuor digitis emineant ab arena. Hoc & ſub tecto in ſcrobe bipedanea fieri poteſt, & utilius eſt ad ſeruand

uand

uandum, ſi cum ramo longiore tollantur. Aliter: In ſeriola cui ad medium aqua mittatur, ſuſpenduntur mala, ne humorem tangant, & ſeria clauditur, ne uentus irrumpat. Item in dolio intra ordeum ſic ordinantur, ne ſe inuicem tangãt, & dolium deſuper operitur. Vinum de malis granatis conficies hoc modo. Grana matura purgata diligenter in palmea fiſcella mittis, & in coclea exprimis, & lentè coques uſque ad medietatem: cùm refrixerit, picatis, & gypſatis uaſculis claudes. Aliqui ſuccum non excoquunt, ſed ſingulis ſextarijs libras mellis ſingulas miſcent, & in prædictis uaſculis ponunt, & cuſtodiunt.

De Citreo.

MENSE *Martio citri arbor quatuor modis ſeritur, ſemine, ramo, talea, claua. Amat terram rarioris naturæ, cœlum calidum, humoremq́; continuum. Si granis uelis ſerere, ita facies. Terram in duos pedes fodies, cinerem miſcebis, breues areas facies, ut utrinque per canales aqua diſcurrat. In his areis palmarem ſcrobem manibus aperies, & tria grana deorſum uerſo acumine iuncta conſtitues, & obruta quotidie rigabis. Citius procedent, ſi beneficio aquæ tepentis utaris. Natis germinibus ſemper proxima herba runcetur. Poteſt hinc trima planta transferri. Si ramum uelis ponere, non amplius ſeſquipede debebis immergere, ne putreſcat. Claua ſeri commodius eſt, quæ ſit manubrij craßitudine, longitudine cubitali, ex utraque parte leuigata, nodis & aculeis reciſis, ſed integra ſummitate gemmarum, per quas ſpes futuri germinis intumeſcat. Diligentiores & fimo bubulo adlinunt utrinque, quod ſummum eſt, uel marina alga ueſtiunt, uel argilla ſubacta, partis utriuſque extrema cooperiunt, atque ita in paſtinato ſolo deponunt. Talea & gracilior, & breuior eſſe poteſt, quæ ſimiliter ut claua mergetur. Sed talea palmis duobus ſuperſit*

perſit: claua omnis abruitur. In ſpatio non deſyderat interualla maiora. Alijs arboribus non debet annecti. Calidis locis, ſed irriguis, & maritimis maximè gaudet, quibus humor exundat, Sed ſi quis hoc genus, ut in regione frigida nutriatur, extorquet, loco uel parietibus munito, uel in meridianam partem uerſo diſponat hanc arborem. Sed hybernis menſibus tectum ſtramine uelet agreſti. Vbi æſtas refulſerit, aëri arbor nuda & ſecura reddatur. Talea, ſiue claua eius calidiſsimis regionibus, & per autumnum ponitur. Frigidiſſimis Iulio, & Auguſto poſitas, & quotidianis rigationibus animatas, ipſe uſque ad poma, & magna incrementa perduxi. Citreum iuuari creditur, ſi cucurbitæ uicinis locis ſerantur, quarum uites etiam combuſtæ utilem citri arboribus cinerem præbent. Gaudent aſſidua foſsione, hinc proueniunt poma maiora. Niſi quæ arida ſunt, rariſsimè debemus abſcindere. Inſeritur menſe Aprili locis calidis, Maio frigidis, non ſub cortice, ſed fiſſo trunco circa ipſas radices. Inſeritur & pyro, ut quidam uolunt, & moro, ſed inſiti ſurculi qualo deſuper omnino muniendi ſunt, uel fictili uaſculo. Aſſerit Martialis apud Aſsyrios pomis hanc arborem non carere: quod ego in Sardinia, & in territorio Neapolitano in fundis meis comperi (quibus ſolum, & cœlum tepidum eſt, & humor exundans) per gradus quoſdam ſibi ſemper poma ſuccedere cum maturis ſe acerba ſubſtituant, acerborum uerò ætatem florentia conſequantur, orbem quendam continuæ fœcunditatis ſibi miniſtrante natura. Feruntur acres medullas mutare dulcibus, ſi per triduum aqua mulſa ſemina ponenda macerentur, uel ouillo lacte, quod præſtat. Aliqui menſe Februario truncum obliquo foramine ab imo terebrant, ita ut altera parte nõ exeat: ex hoc humorem fluere permittunt, donec poma formentur: tunc foramen luto replent: ſic quod

eſt me

eſt medium, fieri dulce confirmant. Citreum & in arbore poteſt per totum annum propemodum cuſtodiri. Melius ſi uaſculis quibuſcunque claudatur. Si uelis legere, atque ſeruare, nocte luna latente debebis cum ramis foliatis carpere, & ſecreta diſponere. Alij ſingula uaſis ſingulis claudunt, uel gypſo adlinunt, & opaco loco ordinata cuſtodiunt. Plerique in cedri ſcobe, uel in ſtraminibus minutis, uel in paleis tecta ſeruant.

Meſpilum.

MESPILA locis calidis maximè gaudent, ſed irriguis tamen. frigidis quoque proueniunt, magis ſabulone pingui, atque glareoſa terra, cui arena permiſta eſt, uel argilla cum ſaxis. Serenda eſt taleis menſe Martio, uel Nouembri, ſed ſolo ſtercorato, & ſubacto, ita ut utrunque caput taleæ ſtercus obducat. Sunt eius incrementa tardiſsima. Amat putari, atque circunfodi, & parco humore inter ſiccitates ſæpe refoueri. Seritur & ſemine, ſed in longiorem ſperatur ætatē. Si uermibus occupatur, ſtylo æreo purgandi ſunt, & amurca, uel humana uetere urina, uel uiua calce profundendi, ſed parcius propter arboris noxam, uel aqua decocti lupini. Si putatur, hinc arbor ſterilis fieri, fimus, & cinis uitium ſimul ſi radicibus infundantur, fertilem reddunt. Si formicæ moleſtæ ſunt, rubrica cum aceto, & cinere temperata necabuntur. Si poma labuntur, fruſtum de eius radice præciſum in media trunci parte figatur. Inſeritur menſe Febr. in ſe & in pyro, & in malo. Surculus tamen eius ex arbore media debet aſſumi, nam de ſummitatibus uitioſus eſt. In trunco fiſſo inſerenda eſt, nam corticis macies ieiuna nil nutriet. Meſpila ad ſeruandum leguntur necdum mitia, quæ & in arbore diu durabunt, uel in urceolis picatis, uel in ordinem ſuſpenſa, uel, ut quidam, poſca, uel ſapa condita. Die

ſerena

ſerena legantur,ac media,& paleis obruantur diſcreta, ne ea uiciſsim tactus afficiat. Vel cum pediculis lecta ſeminatura, & ſalſa aqua per dies quinq; macerata, poſteà ſæpe infundantur,ut enatent. Seruantur & melle,ſed ſi minus matura collegeris.

De ficu.

CALIDIS *locis fici planta radicata Nouembri menſe, temperatis Februario, frigidis melius Martio, uel Aprili ponenda eſt.Si talcam,uel cacumen ponas, ultimo Aprili, cùm ei ſe uiridior ſuccus infuderit. Plantæ in ſcrobe depoſitæ lapides ſubſtituendi ſunt, ad radicem fimo terra miſcenda eſt.Si loca frigida ſunt, plantarum cacumina diuiſis cannæ internodijs defendãtur à frigore.Si cacumen uelis ponere,triſulcum ramum bimum, uel trimum ab auſtrali parte decidas,& ſic obrues,ut diuiſa cacumina terra interiacente uelut tres ſurculos reddant. Talcam ſic ponemus,ut cætera, cui leuiter ab infima parte diuiſæ lapidem mergemus in fiſſo.Ego menſe Februario ultimo, uel Martio in Italia plantas grandes ficorum per paſtinatum ſolum diſpoſui,& eo anno poma peperere ſupra comprehendendi felicitatem,uelut tributa reddentes. Legendæ ſunt plantæ,in quibus frequens nodus extuberat.Steriles creduntur, quæ nitidæ ſunt, & oculos ſuos per longa internodia diſtulerunt. Si plantam fici prius nutrias in ſeminario, & maturam transferas in ſcrobem, poma generoſiora producet. Aliqui multum prodeſſe confirmant, ſi plantam fici diuiſo ſquillæ bulbo interſitam, ſtrictamq; uinculis collocemus. Scrobes amat altas, interualla maiora, terræ genus durum, & gracile, & ſiccum pro utili ſapore pomorum.Prouenit & petroſis,atq; aſperis,tamen poteſt locis propè omnibus ſeri. Quæ in montanis,& frigidis locis naſcuntur, quia minus lactis habent, ad ſiccitatem durare*

non

non poſſunt. Vſus illis in uiridi eſt, melioris magnitudinis, & ſaporis arguti. Quæ naſcuntur in campis, & locis calidis, & pinguiores ſunt, & in ſiccitate durabiles. Si genera numerare uelimus, immenſum eſt: ſufficit, quòd omnibus æqua cultura eſt. Illa diſtantia eſt, quòd in caricis melius alba ſeruatur. In locis nimiè frigidis præcoquas ficus ſeramus, quæ cito ueniant, ut ante imbres genus hoc poßit occurrere: calidis uerò, & æſtuoſis eas, quæ ſerò maturant. Gaudet aßidua foßione. Per autumnum proderit, ſi ſtercus admoueas, præcipuè de auiarijs. Recidenda ſunt in ea, quæ aut putria, aut male nata repereris: & ea ratione putanda eſt, ut inclinata per latera poßit expandi. In locis humectis ficus ſaporis obtuſi eſt, cui circuncisis contra hoc radicibus aliquantus cinis debet affundi. Aliqui inter ficarias caprifici arborem ſerunt, ut non ſit neceſſe per ſingulas arbores pro remedio eadem poma ſuſpendi. Menſe Iunio, circa ſolſtitium caprificandæ ſunt arbores fici, id eſt ſuſpendendi großi ex caprifico, lino, uelut ſerra, pertuſi. Si hoc deſit, abrotani uirga ſuſpenditur, aut callum, quod in ulmeis folijs inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur, uel truncus arboris, quo loco turget, ſcarificandus eſt, ut poßit humor effluere. Ne uermes patiatur, ramũ terebinthi, uel lentiſci taleam cum plantis fici cacumine ponemus inuerſo. Vncinis æreis tollendi ſunt uermes ex fico. Alij amurcam, alij ueterem urinam ablaqueatis radicibus miſcent. Alij bitumen, & oleum, aut ſolam calcem uiuam latebris uermium linunt. Si formicæ moleſtæ ſunt, rubrica, butyro, & pice liquida miſta circa truncum debet induci. Alij coracinum piſcem contra formicas in arbore ſuſpendendum eſſe confirmant. Si fructus ſuos uelut ægra proijciet, alij rubrica, aut amurca inſulſa miſta

ſa miſta aqua arborem liniunt, uel cancrum fluuialem cum ramo rutæ ſuſpendunt: uel algam marinam, uel faſcem lupinorum, uel radici terebratæ cuneum figunt, uel ſecuri arboris corium ſæpe proſcindunt. cum folia incipiunt producere fici, ut fructum multum, & pinguem ferant, in principio germinis cacumina ſumma decutimus, uel illud tantum cacumen, quod ex arboris medietate procedit. Si maturam ficum uis ſerotinam facere, incipientes groſſos decute, cum illis fabæ fuerit magnitudo. Vt ficus cito maturet, ſucco cepæ longioris cum oleo, & pipere mixto unge poma, quando großi incipiunt ſubrubere. Aprili menſe ficum debemus inſerere inter corticē: uel ſi nouellæ arbores ſunt, fiſſo ligno, quod ſtatim operiendū eſt, & ligandum, ne uentus introeat. Melius comprehendunt, ſi circa terram reciſa inſerantur arbuſta. Aliqui & Iunio menſe inſerunt. Surculus legendus eſt anniculus, inutilis enim creditur maioris, uel minoris ætatis. Inoculari ficus locis ſiccis Aprili, humidis melius Iunio mediante poterit, Octobri menſe locis tepidis. Propagari ficus ramis poteſt. Inſeritur autem in caprifico, in moro, in platano, & oculis, & ſurculis. Ficus uirides ſeruari poſſunt uel in melle ordinatæ, ne ſe inuicem tangant, uel ſingulæ intra uiridem cucurbitam clauſæ, locis unicuique cauatis, & item teſſera, quæ ſecatur, incluſis, ſuſpenſa ea cucurbita ubi non ſit ignis, uel fumus. Alij miſſas ficus recētes, minus maturas, in nouo uaſe fictili lectas cum pediculis, & à ſe ſeparatas recludunt, & in dolio uini pleno uas natare permittunt. Martialis dicit, caricas per genera multa ſeruari, cùm ratio una ſufficiat. Ergò hoc genere, quo Campania tota cuſtodit, ſeruare debemus, in cratibus ficus expanditur uſq; ad meridiem, & adhuc mollis in qualum refunditur. Tūc calefacto furno ad panis coquendi

 modum

modum ſuppoſitis tribus lapidibus, ne ardeat qualus includitur, & clauſo furno ubi diſcocta ficus fuerit, ſicut eſt calida, interpoſitis folijs ſuis, in uas fictile conditur bene picatum denſius preſſa, & operculo diligenter obducitur. Si pluuijs abundantibus crates non poßis expandere, ſub tecto eas ita ponis, ut ſemipede erigantur à terra, & eas ad uicē ſolis, cinis calidus ſubiectus uaporet, & ſubinde ficus, ſicut eſt diuiſa, uertatur, ut ficorum coria ſiccentur, & pulpæ, tunc duplicatæ in ciſtellis ſeruentur, aut loculis. Alij maturas mediocriter ficus, & diuiſas in cratibus expandūt toto ſole ſiccandas, & recipiunt eas nocte ſub tecta. Nunc *ficulnea cacumina obruuntur utiliter, cùm tumeſcunt, ut plantas faciant, ſi earū copia non abundat.* Vt *etiam uarios fructus una ficus exhibeat, ramos duos nigræ, & albæ arborum inter ſe ita uinculo ſtringis, ac torques, ut germina miſcere cogantur, ſic obruti, & ſtercorati, & humoribus iuti, ubi prodire cœperint, germinantes oculos aliqua inter ſe annexione cōglutina.* Tunc *germen adunatum parturiet duos colores, quos unitate diuidat, diuiſione coniungat.*

De pomis aliorum menſium.

NVNC *& pyrus, uel malus inſeri, ac ſeri poteſt, & cydonia, & prunus inſeritur, & ſorba ponuntur, & morus, nono* Calendarum Aprilium *die, & inſeruntur piſtacia, & locis frigidis pini ſemen aſpergitur.*

De comparandis bobus, tauris, & uaccis. TIT. XI.

HOC *menſe comparandi ſunt boues, qui tamen ſiue de noſtris capiantur armētis, ſiue emantur, idcirco nūc comparabuntur utilius, quia necdū ſagina temporis pleni aut celare poſſunt fallaciā uenditoris, & uitia ſua, aut repugnando domituræ cōtumacem pleni roboris exercere fiduciā.* Hæc

tamen

tumè ſigna ſpectanda ſunt in bobus, ſeu de noſtro, ſeu de alieno grege fuerint cōparādi, ut ſint boues nouelli, quadratis, & grādibus mēbris, & ſolidi corporis, muſculis, ac toris ubiq; ſurgentibus, magnis auribus, latæ frōtis, & criſpæ, labris, oculiſq; nigrantibus, cornibus robuſtis, ac ſine curuaturæ prauitate lunatis, patulis naribus, & reſimis, ceruice toroſa, atq; cōpacta, palearibus largis, & circa genua fluentibus, pectore grādi, armis uaſtis, uentre non paruo, porrectis lateribus, latis lumbis, dorſo recto, & plano, cruribus ſolidis, neruoſis, & breuibus, ungulis magnis, caudis lōgis, ac ſetoſis, pilo totius corporis denſo, ac breui, rubei maximè coloris, aut fuſci. Melius autē boues de uicinis locis cōparabimus, qui nulla ſoli, aut aëris uarietate tētentur. Aut ſi hoc deeſt, de locis ſimilibus ad ſimilia trāsferamus. Illud ante uniuerſa curandum eſt, ut uiribus ad trahēdum cōparentur æquales, ne ualentioris robur alteri procuret exitium. In moribus hæc conſideranda ſunt. Sint arguti, manſueti, timentes hortamen clamoris, ac uerberis, cibi appetentes. Sed ſi regionis ratio patitur, nullus melior cibus eſt, quàm uiride pabulum. Vbi uerò deeſt, eo ordine miniſtretur, quo pabuli copia, & laborum coget acceſſio. Nunc tauros quoq; (quibus cordi eſt armēta cōſtruere) cōparabit, aut his ſignis à tenera ætate ſummittet. Vt ſint alti, atq; ingentibus mēbris, ætatis mediæ, & magis quæ iuuentute minor eſt, quàm quæ declinet in ſeniū. Tota facie, paruis cornibus, toroſa, uaſtaq; ceruice, uentre ſubſtricto. Vaccas etiā nunc maximè parabimus. Sed eligemus forma altiſſima, corporis longi, uteri capacis, & magni, alta frōte, oculis nigris, & grādibus, pulchris cornibus, & præcipuè nigris, aure ſetoſa, palearibus, & caudis maximis, ungulis breuibus, et cruribus nigris, et paruiſ, ætatis maximè

 trimæ.

trimæ, quia uſq; ad decenniũ fœtura ex his procedet utilior. Nec *ante ætatẽ trimã tauros his oportet admitti. Sed erit ſtudiũ diligẽtis, amotis ſenioribus, nouellas ſubinde cõducere, & ſteriles aratro, ac laboribus deputare.* Græci *aſſerunt, ſi mares creare uelis, ſiniſtrum tauri in coitu ligandũ eſſe teſticulũ, ſi fœminas, dextrũ: tamen tauros diu antè abſtinẽdos, ut cum tempus eſt acrius in cauſas dilati feruoris incũbant.* Sed *his armentis hyeme maritima, & aprica loca, æſtate opaca paremus, ac frigida, montana maxime: quia melius frutetis, & his herba internaſcente ſaturãtur, quãuis circa fluuios rectè propter amœna loca paſcantur: fœtura tamẽ aquis tepidioribus adiuuatur, unde magis utilius habẽtur, ubi pluuialis aqua tepentes format lacunas.* Tolerat *tamen frigus hoc armenti genus, & poteſt facilè hybernare ſub dio: quibus tamẽ ſepta fieri, propter iniuriã grauidarum, conuenit laxiora.* Stabula *uerò utilia ſunt ſtrata ſaxo, aut glareis, aut arenis, deuexa aliquatenus, ut humor poßit elabi, parti meridianæ obuerſa propter flatus glaciales, quibus aliquis reſiſtere debet obiectus.*

De domandis bobus. TIT. XII.

HOC *menſe ultimo domandi ſunt trimi boues, quia poſt quinquennium bene domari non poſſunt, ætatis repugnante duritia. Capti ergo ſtatim domentur, qui quidem prius, cum teneri fuerint, frequenti manus attrectatione manſueſcant. Sed ſtabulum noui boues largioribus ſpatijs habere debebunt, ut & ante ſtabulum loca nullis concludantur anguſtijs, & producti non aliqua uitientur offenſa.* In *ipſo uerò ſtabulo aſſeres tranſuerſi à terra ſeptem pedibus alti configantur, ad quos boues ligentur indomiti.* Tunc *eligis abſolutam tempeſtatibus, & impedimentis omnibus diem: qua capti perducantur ad ſtabulum: quorum ſi nimia fuerit aſperitas, uno die, ac nocte inter uincu-*

la mitigantur ieiunijs:tunc appellationibus blandis, & illecebris oblatorum ciborum, non à latere neque à tergo, ſed à fronte accedens bubulcus admulceat,naresq́;,& terga pertractet,mero ſubinde conſpergens: hac tamen cautione,ne aliquem calce contingat, aut cornu: quod uitium, ſi in primordijs effectui ſibi ceßiſſe ſenſerit, obtinebit. Tunc mitigatis,os, & palatum ſalibus fricabis, & in gulam demitte præſulſi adipis librales offas, & uini ſextarios ſingulos cornu infundente per fauces: quæ res intra triduū totius ſæuitiæ iram reſoluet. Aliqui eos inter ſe iungunt,ac docent onera tentare leuiora, & quod utile eſt, ſi arationi parantur, ſubacto prius ſolo exercendi ſunt, ut nouus labor tenera adhuc colla non quaſſet. Expeditior autem ratio eſt domādi, ut aſperum bouem manſueto, & ualido boui cōiungas, quo oſtēdente facile ad omnia cogetur officia.Si poſt domiturā decumbit in ſulco, non afficiatur igne,uel uerbere,ſed potius, cum decumbit, pedes eius ita ligentur uinculis,ut non poßit progredi, aut ſtare, uel paſci.Quo facto,ſiti, ac fame laſſatus carebit hoc uitio.

De equis,equabus,& pullis,&
eorum ætate. TIT. XIII.

HOC *menſe ſaginati, ac paſti antè admiſſarij generoſis equabus admittendi ſunt, & repletis fœminis,itē ad ſtabula colligendi.*Neq́; *tamē æqualem numerum omnibus debemus adhibere, ſed æſtimatis uiribus uniuſcuiuſque admiſſarij, ſubmittenda ſunt pauca, uel numeroſa coniugia, quæ res efficiet admiſſarios nō parua ætate durare.* Iuueni *tamen equo, & uiribus,formaq́; cōſtanti nō ampilus quàm duodecim,uel quindecim debemus admittere, cæteris pro qualitate uiriū ſuarū. Sed in admiſſario quatuor ſpectanda ſunt,forma,color,meritū, pulchritudo.*In *forma hoc ſequemur,*

mur, uaſtum corpus, & ſolidum, robori conueniens altitu-do, latus longiſſimũ, maximi, & rotũdi clunes, pectus latè patens, & corpus omne muſculorũ dẽſitate nodoſum, pes ſiccus, & ſolidus, & cornu concauo, altius calciatus. Pul-*chritudinis partes hæ ſunt: ut ſit exiguum caput, & ſiccũ, pelle propemodum ſolis oſſibus adhærente.* Aures *breues, & argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma, & cauda profuſior, ungularum ſolida, & fixa rotũditas.* Colores *hi præcipui, badius, aureus, albineus, ruſſeus, murteus, ceruinus, gilbus, ſcutulatus, albus, guttatus, candidiſſimus, niger, preſſus.* Sequentis *meriti, uarius cũ pulchritudine, nigro, uel albineo, uel badio miſtus, canus cũ quouis colore, ſpumeus, maculoſus, murinus, obſcurior.* Sed *in admiſſarijs præcipuè legamus, clari, & unius coloris, cæteri uerò deſpiciendi, niſi magnitudo meritorũ culpã coloris excuſet.* Eadem *in equabus conſideranda ſunt, maximè ut ſint lõgi & magni uentris, & corporis: ſed hoc in generoſis ſeruetur armentis.* Cæteræ *paſſim toto anno inter paſcua, dimiſſis ſecum maribus impleantur.* Equarũ *natura eſt partum ſpatio duodecimi menſis abſoluere.* Illud *in admiſſarijs ſeruãdum eſt, ut medijs aliquibus ſpatijs ſeparẽtur, propter noxam furoris alterni: ſed his armentis paſcua legamus pinguiſſima, hyeme aprica, frigida, & opaca prouideamus æſtate, nec adeò mollibus locis nata, ut ungularũ firmitas de aſperitate nil ſentiat.* Si *equa marem pati noluerit, trita ſquilla naturalia eius infecta libidinem concitabũt.* Deinde *grauidæ non urgeãtur, nec famẽ, uel frigus tolerẽt, nec inter ſe loci cõprimantur anguſtijs.* Generoſas *equas, & quæ maſculos nutriunt, alternis annis ſubmittere debebimus, ut pullis puri, & copioſi lactis robur infundant, cæteræ paſſim replendæ.* Aetas *incipientis admiſſarij quinti anni*

initio

initio eſſe debebit. Fœmina rectè & bima concipiet, quia Poſt decēnium iners ex ea ſoboles,& tarda naſcetur. Pulli equarum nati manu tangendi non ſunt, quia eos tactus lædit aßiduus: quantum ratio patitur,defendantur à frigore. In pullis pro ætatis merito ea ſunt conſyderanda, quæ ſignum bonæ indolis monſtrant, quæ in patribus,uel matribus ſpectanda præcepi.dabit & hilaritas, & alacritas,agilitasq; documentum.Nunc domandi ſunt pulli,ubi tempus bimæ ætatis exceſſerint. Conſyderanda ſunt magna, longa, muſculoſa, & arguta corpora, teſticuli pares, & exigui, & cætera, quæ in patribus dicta ſunt. Mores, ut uel ex ſumma quiete facilè concitentur, uel ex incitata feſtinatione non difficile teneantur. Aetatis conſyderatio talis eſt:Bimo,& ſex menſiū dentes medij ſuperiores cadunt.Quadrimo canini mutantur.Infra ſextum annū molares ſuperiores cadunt.Sexto anno quos primo mutauit, exæquat.Septimo anno omnes dentes eius explētur.Latent ab hinc ætatis notæ:ſed prouectioribus tempora cauari incipiunt,ſupercilia caneſcere, dentes plerunque prominere. Hoc menſe omnia quadrupedia,maximè equos caſtrare debemus.

De mulis,& aſinis. TIT. XIIII.

SI QVEM mulorum genus creare delectat, equam magni corporis, ſolidis oßibus, & forma egregia debet eligere: in qua non uelocitatem, ſed robur exquirat. Aetas à quadrima uſq; in decennem huic admiſſuræ iuſta conueniet. Si aſinus equam faſtidit admiſſus, oſtenſam prius aſinam (donec coëundi uoluptas ſolicitetur) adhibemus: qua ſubducta, equam libido incitata non ſpernet, & raptus illecebris generis ſui in permiſtionem conſentiet alieni. Si morſu furens lædit obiectas, aliquatenus labo[illegible]uteſcat. Creantur ex equo, & aſina,uel onagro, & equa. Sed ge-

neroſius nullum eſt huiuſmodi animal, quàm quod aſino creante naſcetur. Vtiles tamen admiſſarij naſcentur ex onagro, & aſina: qui pòſt in ſobole ſecutura agilitatem, fortitudinemq; reſtituant. Admiſſarius tamen aſinus ſit huiuſmodi, corpore amplo, ſolido, muſculoſo, ſtrictis, & fortibus membris, nigri uel murini maximè coloris, aut rubei: qui tamen ſi diſcolores pilos in palpebris, aut auribus geret, colorem ſobolis plerunq; uariabit. Minor trimo, maior decenni non debet admitti. Annicula mula debet à matre depelli, & per montes aſperos paſci, ut itineris laborem in tenera ætate ſolidata contemnat. Minor uerò aſellus maximè agro neceſſarius eſt, qui & laborem tolerat, & negligentiam propemodum non recuſat.

De apibus. TIT. XV.

HOC *menſe maximè apibus ſolet morbus incumbere: nam poſt hyberna ieiunia tithymalli, & ulmi amaris floribus, qui prius naſcuntur, auidius appetitis ſolutionem uentris incurrunt, & pereunt, niſi affueris uelocitate remedij. Præbebis ergo mali granati cum uinò aminæo grana contrita, uel uuæ paſſæ cum rore ſyriaco, & auſtero uino, uel ſimul omnia leuigata, & incocta uino aſpero. Quæ deinde in ligneis canalibus refrigerata ponantur. Item roſmarinus aqua mulſa decoctus congelatur, & in imbrice ponitur ſuccus huiuſmodi. Quòd ſi horridæ uidentur, atque contractæ torpere ſilentio, & mortuarum corpora frequenter efferre, canalibus ex canna factis mel cum gallæ puluere, uel ſiccæ roſæ coctũ debebis infundere. Illud ante omnia expediet, ut putres partes fauorum, uel uacuas ceras, quas aliquo caſu examen ad paucitatem redactum non ualebit implere, ſemper recidas acutiſſimis ferramẽtis ſubtiliter, ne mota alia pars fauorum cogat apes domicilia concuſ-*

concuſſa deſerere. Nocet *apibus plerunque felicitas ſua. Nam ſi nimijs floribus annus exuberat, dum ſolam curam gerendi mellis exercent, de prole nil cogitant.* Cuius *omiſſa reparatione populus idem labore cõfectus extinguitur, totius gentis exitio.* Itaq; *cùm mellis nimietatẽ uideris ex florum grandi, & continua meſſe defluere, interiectis ternis diebus, clauſo foramine non eas patiaris exire.* Ita *ad generandam ſobolem conferentur.* Nunc *circa Calendas Apriles curandi ſunt aluei, ut omnia purgamenta tollantur, & ſordes, quas tempus contraxit hybernum, & uermiculi & tineæ, & araneæ, quibus corrumpitur uſus fauorũ, & papiliones, qui uermiculos ſtercore ſuo faciunt naſci.* Tunc *fumus incẽſi, et ſicci bubuli ſtercoris adhibeatur, qui aptus eſt apium ſaluti.* Quæ *purgatio frequenter uſq; in autũni tempora celebretur.* Hæc *omnia, cæteraq; efficies caſtus, et ſobrius, & alienus à balneis, uel à cibis acribus, & odoris immundi, atque omnibus ſalſamentis.*

De Horis. TIT. XVI.

HIC *menſis ad deprehendendas horas conſentit Octobri.*

Hora	I.	*pedes*	XXV.
Hora	II.	*pedes*	XV.
Hora	III.	*pedes*	XI.
Hora	IIII.	*pedes*	VIII.
Hora	V.	*pedes*	VI.
Hora	VI.	*pedes*	V.
Hora	VI.	*pedes*	VI.
Hora	VIII.	*pedes*	VIII.
Hora	IX.	*pedes*	XI.
Hora	X.	*pedes*	XV.
Hora	XI.	*pedes*	XXV.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER QVINTVS.

De medica ſerenda, & diſciplina eius. TIT. I.

APRILI *mēſe in areis, quas antè (ſicut diximus) præparaſti, medica ſerenda eſt. Quæ ſemel ſeritur, decem annis permanet, ita ut quater, uel ſexies poßit per annum recidi. Agrum ſtercorat, macra animalia reficit, curat ægrota. Iugerum eius toto anno tribus equis abunde ſufficit. Singuli cyathi ſeminis occupant locum latum pedibus quinque, longum pedibus decem. Sed mox ligneis raſtellis obruantur iacta ſemina, quia ſole citius comburuntur. Poſt ſationem ferro locum tangi non licet, ſed raſtris ligneis frequenter herba mundetur, ne teneram medicam premat. Prima meßis eius tardius fiet, ut aliquantum ſemen excutiat. Cæteræ uerò meſſes quàm uolueris citò peragantur, & iumentis præbeantur. Sed primo parcius præbenda eſt nouitas pabuli: inflat enim, & multum ſanguinem creat. Vbi ſecueris, ſæpius riga. Poſt paucos dies, cùm fruticare cœperit, omnes alias herbas runcato: ita & ſexies per annum metis, & annis decem poterit manere continuis.*

De inſerenda olea. TIT. II.

NVNC *locis temperatis oliua inſeratur, quæ inſeritur inter corticem more pomorum, ſicut ſuprà dictum eſt: ſed ut oleaſtro inſeras, contra illud, quod ex oliueto inſito, & caſu incenſo renaſcitur oleaſter infelix, ſic prouidendum eſt. Poſitis prius oleaſtri brachijs in ſcrobe, in qua diſponemus inſerere, ſcrobes ita replebimus, ut mediæ uacuæ ſint. Cum comprehenderit oleaſter, inſeremus in infimo,*

mo, uel inſitum ponemus: & inſitionem propè infra terram nutriemus. Deinde *ſicut adoleſcit, terram ſubinde colligimus. Ita commiſſura in profundo latente quiſquis urit, aut cædit, oliuæ locum non aufert pullulãdi: quæ & apertam redeundi felicitatem de olea, & occultam ualendi feracitatem de oleaſtri connexione retinebit. Aliqui oleas in radicibus inſerunt, & ubi comprehenderint, cum aliqua parte radicis auellunt, & transferunt more plantarum. Græci oleas ab octauo Calendarum Aprilium die, uſque in tertium* Nonarum *Iulij inſeri debere præcipiunt: ita ut locis frigidis ſerius, calidis maturius inſerantur.* Locis *frigidiſsimis nunc uinearum foſsio ante* Idus *peragenda eſt, & ſiqua de* Martio *menſe reſtabant.* Vites *quoque inſerimus. Seminaria quæ ſunt antè facta, herbis liberentur, & leuiter circunfodiantur.* Nunc *locis mediocriter ſiccis milium ſerimus, & panicum.* Hoc *menſe pingues campi, et agri, qui diu aquam tenent, proſcindantur poſt* Idus, *cùm & omnes herbas protulerint, & earum ſemina nondum maturitate firmata ſint.*

De hortis. TIT. III.

HOC *etiam menſe ultimo, & propè uere tranſacto braſsicam ſerere poſſumus, quæ cauli ſeruiet, quia cymæ tempus amiſit.* Nunc *apium bene ſeritur locis calidis, & frigidis, terra quali uolueris, dummodo ibi ſit humor aſsiduus; quamuis naſci, ſi neceſſe fuerit, & in ſiccitate non deneget.* Et *propè omnibus menſibus, à primo uere uſque ad autumnum ſeratur extremum.* Ex *ipſius genere eſt hipposelinon, durius tamen, & auſterius, & helioſelinon molli folio, & caule tenero, quod naſcitur in lacunis, & petroſelinon maximè locis aſperis. Hæc omnia genera poſſunt habere diligentes. Apios maiores facies, ſi ſemen quantum*

quantum tribus digitis comprehendi poteſt, linteolo clauſeris rariore, & breui foſſa obrueris. Ita omnium ſeminum germē capitis unius ſoliditate nectetur. Criſpi fiunt, ſi ſemina antè tundantur, uel ſi ſuper areas naſcētes aliqua pondera uolutentur, aut pedibus proculcētur enata. Apij ſemina uetuſtiora citius naſcuntur, quæ nouella ſunt, ſerius. Hoc menſe atriplicem ſeremus, ſi rigare poterimus, & Iulio, & ceteris uſq; ad autumnum, menſibus. Amat aßiduo humore ſatiari. Semen, ſtatim cùm ſpargitur, obruendum eſt, herbæ ei ſubinde uellantur. Transferri neceſſarium non eſt cùm bene ſeritur, tamen poteſt melius adoleſcere, ſi ſpatio rariore pāgatur, et iuuetur ſucco lætaminis, et humoris. Ferro tamen reſcindendū ſemper eſt, quia ita pullulare nō ceſſat. Nunc ocymum ſeritur: cito naſci dicitur, ſi ſtatim, cum ſeueris, aqua calida perfundas. Rem miram de ocymo Martialis affirmat, quòd modò purpureos, modò albos flores, modo roſeos pariat, & ſi ex eo ſemine frequenter ſeratur, modò in ſerpyllum, modò in ſiſimbrium mutetur. Hoc etiam menſe melones, & cucumeres ſeruntur, & porrus, & in primordio capparis, & ſerpyllum, & colocaſiæ plantaria ponemus, & lactucas, & betas, & cepullas. & coriandrum ſeremus, & intyba ſecunda ſatione, quibus utamur æſtate, & cucurbitas, & mentam radice, uel planta.

De zizipho cum diſciplina ſua. TIT. IIII.

LOCIS *calidis Aprili menſe ziziphum conſeremus, frigidis uerò Maio, uel Iunio. Amat loca calida, aprica. Seritur oßibus, & ſtipite, & planta. Creſcit tardißime. Sed ſi plātum ponis, Martio magis in terra molli: ſi oßibus ſeras, in ſcrobe palmari, ita ut terna grana per ſcrobem cacuminibus ponantur inuerſis. Quibus in imo, & in ſummo affundan*

ſundatur lætamen, & cinis, & herbis adnaſcentibus manu planta liberetur erumpens. Cum pollicis ſoliditati ſimilis fuerit, transferatur in locum paſtinatum, uel in ſcrobem. Terram diligit non nimis lætam, ſed proximam tenui, atq; ieiunæ. Per hyemem prodeſt illi, ut circa codicem lapidum cumulus aggeretur, qui æſtate debet auferri. Si arbor hæc triſtis eſt, ferrea ſtrigili ſubraſa hilarior fiet, uel ſi fimum bubulum radicibus modicè, & frequenter affundas. Zizipha collecta matura in longo uaſe fictili ſeruantur oblito, & loco ſicciore compoſito: uel recenter lecta poma, ſi guttis uini ueteris perfundas, efficitur, ne ea rugarum defor met attractio. Seruantur etiam deciſa cum ramis ſuis, aut fronde ſua inuoluta, atque ſuſpenſa.

De pomis aliorum menſium TIT. V.

HOC *etiam menſe locis temperatis mala granata ponuntur, ea ratione, qua dictum eſt, & inſeruntur.* Nam *circa Calendas maias perſicus inoculari poteſt, quo more emplaſtratur ficus, ſicut diximus, cum de inſitione loquere mur.* Hoc *menſe calidis locis citri arbor inſeritur, ſicut ſuprà memoraui.* Nunc *locis frigidis fici plantaria diſponemus, ſeruantes eam, quæ ſupradicta eſt, diſciplinam.* Nunc *etiam ficus debemus inſerere in ligno, uel ſub cortice, ſicut antè præcepi, & eam locis ſiccis inoculare.* Nunc *planta palmarum, quam cephalonem uocamus, locis apricis, & calidis eſt ponenda.* Hoc *menſe ſorbum poterimus inſerere in ſe, in cydonio, in ſpina alba.*

De oleo, & uino uiolaceo. TIT. VI.

TOT *uiolæ uncias infundas, quot olei libras miſeris, & diebus* XL. *ſub dio habere debebis.* Violæ *purgatæ, ut de rore nihil habeant, libras quinque uini ueteris* X. *ſextarijs debebis infundere, & poſt* XX. *dies* X. *mellis ponderibus*

deribus temperare.

De armentis. TIT. VII.

HOC *menſe uituli naſci ſolent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut ſufficere poßint tributo laboris, & lactis. Ipſis autẽ uitulis toſtum, molitumq; milium cum lacte miſceatur, ſaluiati more præbendum.* Nunc locis *calidis tondeantur oues, & ſerotini fœtus hoc menſe ſignentur.* Nunc *etiã prima eſt admiſſura, quæ* excellit, *arietum, ut agnos iam maturos hybernum tempus inueniat.*

De apibus. TIT. VIII.

HOC *menſe locis apricis apes quæremus: ſed loca mellifica indicant apes, ſi circa fontes frequentißimæ paſcantur: nam ſi rariores uidebuntur, in his locis mellificari utiliter non poteſt: quòd ſi frequentes aquantur, ubi ſint examina earũ, hoc genere poſſumus inuenire.* Ac *primo quàm longè ſint, exploremus, aut proxime rubricam liquidam breui uaſculo infuſam geramus, & obſeruemus fontes, aut aquas uicinas: tunc dorſa apum bibentium tangamus illo liquore tincta feſtucula, atq; ibidem moremur. Si cito reuerſæ fuerint, quas tinximus, hoſpitia earum proxima eſſe noſcemus: ſi tardè, ſpatio longiore ſummota, quod pro mora temporis æſtimamus.* Ad *proxima facile uenies, ad longinqua hoc genere perduceris. Cannæ unum internodium cum ſuis recidas articulis, et in latere aperies: ibi mel exiguum, uel defrutum mittes, & iuxta fontem pones: cum ad eum conuenerint apes, atque ingreſſæ fuerint poſt odorem, foramen pollice claudes appoſito, & unam tantum patieris exire, cuius fugam perſequere, ea tibi partem demonſtrat hoſpitij: cùm ipſam cœperis non uidere, alteram continuò dimittes, & ſequeris: ita ſingulæ ſubinde dimiſſæ, te facient uſque ad locum examinis peruenire.* Aliqui *mellis*

mellis breuiſsimum circa aquam uaſculum ponunt, de quo cum apis aquam deguſtauerit, ad commune pabulum pergens, alias exhibebit: quarum frequentiam ſubinde creſcentem, notata reuolantium parte uſque ad examina perſequeris. Quòd ſi eſt examen in ſpelunca reconditum, fumo eijcietur, & cum exierit, æris ſonitu territum in frutice, uel in aliqua ſyluæ ſe parte ſuſpendet, & ita admoto uaſculo recipietur. Si uerò in cauæ arboris ramo fuerit, acutiſsima ſerra idem ramus ſuprà, infráq; deciſus, & munda ueſte coopertus poterit afferri, & inter aluearia collocari. Veſtigantur autem mane, ut tota dies ſufficiat ad ſequendum, nam ueſpere peracto opere ad aquam plerunq; non redeunt. Vaſa autem, quibus recipiuntur, perfricanda ſunt citreagine, uel herbis ſuauibus, & conſpergenda imbre mellis exigui: quod ſi uerno fiat, & circa fontes aluearia ſic tincta ponantur, locis quibus apum frequentia eſt, multitudinem ſibi ſponte conducent, ſi tamen ſeruari à furibus poſſunt. Hoc etiam menſe, ſicut ſuprà, purganda ſunt aluearia ſordibus, & necandi papiliones, qui maximè abundant florentibus maluis, quos hoc genere intercipiemus. Vas æneum miliario ſimile, id eſt, altum, & anguſtum ueſpere inter aluearia collocemus, & in fundo eius ponamus lumen accenſum. Illuc papiliones conuenient, & circa lumen uolitabunt, & anguſtia uaſculi ab igne proximo interire cogentur.

De horis. TIT. IX.

HVIVS *menſis horæ, horis menſis Septẽbris æquantur hoc genere.*

Hora	I.	*pedes*	XXIIII.
Hora	II.	*pedes*	XIIII.
Hora	III.	*pedes*	X.

Hora	IIII.	*pedes*	VII.
Hora	V.	*pedes*	V.
Hora	VI.	*pedes*	IIII.
Hora	VII.	*pedes*	V.
Hora	VIII.	*pedes*	VII.
Hora	IX.	*pedes*	X.
Hora	X.	*pedes*	XIIII.
Hora	XI.	*pedes*	XXIIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER SEXTVS.

De panico, & milio, de florentibus ſatis, de recidendo fœno. TIT. I.

MAIO *menſe locis frigidis, & humectis panicum ſeremus, & nullum more, quo dixi. Nunc omnia propè, quæ ſata ſunt, florent, neque tangi à cultore debebunt. Florent autem ſic: Frumenta, & ordeum, & quæ ſunt ſeminis ſingularis octo diebus florebunt, & deinde per dies* XL. *grandeſcent flore depoſito uſque ad maturitatis euentum: quæ uerò duplicis ſeminis ſunt, ſicut faba, piſum, cæteráque legumina,* XL. *diebus florent, ſimulq; grandeſcunt. Hoc menſe in locis ſiccis, calidis, ſiue maritimis fœna recidantur, prius tamen, quàm exareſcant. Quòd ſi pluuijs infuſa fuerint, conuerti antè non debent, quàm pars eorum ſumma ſiccata ſit.*

De nouellæ uitis ſarmentis relinquendis, & pampinandis alijs uitibus. TIT. II.

NVNC *conſyderemus nouellæ uitis ſarmenta, quæ protul*

protulit, & ei pauca, & ſolida relinquamus, & adminiculis firmemus, donec brachia prolata dureſcant. Non autem amplius reſectæ, & pullulanti uiticulæ, quàm duæ, uel tres materiæ relinquantur, & alligentur propter iniuriam uenti. Ideo autem tres materias dixi debere ſubmitti, ne diſsipantibus uentis nulla remaneat, ſi in primordio reliqueris pauciores. Hoc menſe pampinari conueniet: ſed tunc eſt opportuna pampinatio, cùm teneri rami digitis ſtringentibus crepabunt ſine difficultate carpentis: hæc res uuas efficit pinguiores, & maturitati conſulit ſolis admiſſu.

De proſcindendis, & aperiendis nouis agris. TIT. III.

NVNC *quoq; pingues agri, & herboſi proſcindantur: ſed ſi agros incultos uolueris aperire, conſyderabis, ſiccus, an humidus ſit ager, ſyluis, aut gramine, frutetis ueſtitus, aut filice. Si humidus erit, foſſarum ductibus ex omni parte ſiccetur. Sed apertæ foſſæ notæ ſunt, cæcæ uerò hoc genere fiunt. Imprimuntur ſulci per agrum tranſuerſi altitudine pedum ternûm: poſteà uſq; ad medietatem lapidibus minutis replentur, aut glarea, & ſuper terra, quam egeſſeramus, æquatur. Sed foſſarum capita unam patentem foſſam petant, ad quam decliues decurrant: ita & humor deducetur, & agri ſpatia non peribũt. Si defuerint lapides, ſarmentis, uel ſtramine ſubiecto cooperiantur, uel quibuſcunq; uirgultis. Sed ſi nemoroſus eſt, extirpatis, aut raro relictis arboribus excolatur. Si lapidoſus, per macerias ſaxorum à turba collectas & purgari poterit, & inde muniri. Iuncus, & gramen, & filices frequenti aratione uincentur. Sed filicem, ſi ſæpe fabam conſeras, uel lupinos, & ſi ſubinde naſcentem mucrone falcis incidas, intra exiguum tempus abſumes.*

De occandis uitibus, arboribusq́, & rude cædenda, fodiendis ſeminarijs, putandis oleis, & lupino uertendo. TIT. IIII.

HOC *menſe arbores, & uites, quæ ablaqueatæ fuerant, occare, hoc eſt, operire iam conuenit. Nunc ad rudem faciendam ſylua cædatur, quando omni fronde ueſtita eſt. Cædendi autem hic modus eſt, ut optimus operarius in alta ſylua modij ſpatium, mediocris uerò tertia minus poßit abſcindere. Nunc & ſeminaria fodiuntur aßiduè, & locis prægelidis, & pluuioſis oleæ putantur, & eis muſcus abraditur. At ſiquis lupinum ſtercorandi agri cauſa ſeminabit, aratro illum nunc debebit euertere.*

De hortis. TIT. V.

HORTORVM *ſpatia, quæ per autumnum ſeminibus implenda deſtinantur, aut plantis, nunc cõueniet paſtinare.* Hoc *menſe apium bene ſeritur, ſicut iam antè dictum eſt, uel coriandrum, & melones, & cucurbitæ, carduus, & radices, & ruta pangentur. Porri quoque planta transfertur, ut rigationibus animetur.*

De pomis. TIT. VI.

LOCIS *calidis nunc mala punica florere incipiũt. Ramus ergo cum flore (ſicut* Martialis *dicit) ſi obruto circa arborem fictili uaſe claudatur, & ne reſiliat, ligetur ad palum, pro uaſculi magnitudine pomum reddit autumno. Hoc etiam menſe locis calidis emplaſtrari perſicus poteſt. Locis frigidis nunc citri arbor inſeritur, & ea, quæ dicta eſt, diſciplina ſeruetur.* Nunc *frigidis locis ziziphum conſeremus, & ficum inſerimus.* Hoc *etiam menſe palmæ planta diſponitur.*

De armẽtis, itẽ de caſtrãdis bobus. TIT. VII.

NVNC *caſtrandi ſunt uituli, ſicut* Mago *dicit, tenera ætate*

ra ætate, ut fiſſa ferula teſticuli comprimantur, & paulatim confracti reſoluantur. Sed hoc luna decreſcente, uerno, uel autũno fieri debere præcipit. Alij ligato ad machinã uitulo, duabus anguſtis regulis ſtagneis, ſicut forcipibus ipſos neruos apprehendũt, qui Græcè κρεμαςῆρες *dicuntur. His comprehenſis tentos teſticulos ferro reſecant, & ita recidunt, ut aliquid de his capitibus neruorum ſuorum dimittatur hærere, quæ res & ſanguinis nimietatem prohibet, & non omnino iuuencos ſubducto robore uirilitatis effœminat. Nec admittendum eſt, quod pleriq; faciunt, ut ſtatim caſtratos coire compellant, nam certum eſt ab eis generari, ſed ipſos fluxu ſanguinis interire. Vulnera uerò caſtraturæ cinere ſarmentorum, & ſpuma linentur argenti. Caſtratus abſtineatur à potu, & cibis paſcatur exiguis, & ſequenti triduo præbeantur ei teneræ arborum ſummitates, et fruteta mollia, & herbæ uiridis coma, dulciora ſagina roris, aut fluminis. Pice etiam liquida miſto cinere, & modico oleo poſt triduum uulnera diligenter unguenda ſunt. Sed melius genus caſtrationis ſequens uſus inuenit. Alligato enim iuuenco, atque deiecto, teſticuli ſtricta pelle clauduntur, atque ibi lignea regula premente, deciduntur ignitis ſecuribus, uel dolabris, uel, quod eſt melius, formato ad hoc ferramento, ut gladij ſimilitudinem teneat. Ita enim circa ipſam regulam ferri acies ardentis imprimitur, unoq; ictu & moram doloris beneficio celeritatis abſumit, & uſtis uenis, ac pellibus à fluxu ſanguinis ſtrictis, plagam çicatrix quodammodo cum ipſo uulnere nata defendit.*

De tonſuris ouium. TIT. VIII.

LOCIS *temperatis nunc ouium celebranda tonſura eſt. Sed tonſas oues hoc unguine medicemus. Succum decocti lupini, feces uini ueteris, & amurcam pari menſu-*

ra miſcebis, & in unum corpus omnia redacta curabis adlinire. Poſt triduum deinde, ſi mare uicinum eſt, litori mergantur extremo: ſi in medijs terris paſcimus, aqua cœleſtis cum ſale paululum decocta ſub dio debebit pecorum tonſa, & uncta membra diluere. Hoc enim modo curatum pecus toto anno, nec ſcabrum fieri dicitur, et prolixas lanas creare fertur, ac molles.

De caſeo faciendo. TIT. IX.

HOC *menſe caſeum coagulabimus ſyncero lacte coagulis uel agni, uel hœdi, uel pelliculà, quæ ſolet pullorum uentribus adhærere, uel agreſtis cardui floribus, uel lacte ficulneo, cui ſerum debet omne deduci, ut & ponderibus urgeatur. Vbi ſolidari cœperit, loco opaco ponatur, aut frigido, & preſſus ſubinde adiectis pro acquirenda ſoliditate ponderibus, trito ac torrefacto ſale debet aſpergi, & iam durior uehementius premi. Poſt aliquot dies ſolidatæ iam formulæ per crates ita ſtatuantur, ne inuicem ſe unaquæque contingat. Sit autem loco clauſo, & à uentis remoto ut teneritudinem ſeruet, atque pinguedinem. Vitia caſei ſunt, ſi aut ſiccus ſit, aut fiſtuloſus; quod eueniet, aut ſi parum prematur, aut ſales inimicos accipiat, aut calore ſolis uratur. In recenti caſeo conficiendo aliqui nucleos uirides pineos terunt, atque ita miſto lacte gelant. Aliqui thymum tritum, & frequenter colatum congelant. Qualemcunque etiam ſaporem uelis, efficere poteris, adiecto, quod elegeris, condimento, ſeu piperis, ſeu cuiuſcunque pigmenti.*

De apibus. TIT. X.

HOC *menſe incipiunt augeri examina, & in extremis fauorum partibus maiores creantur apiculæ, quas aliqui reges putant, ſed Græci eos* οἴςρȢς, *appellãt, & necari iubent, quia requiem concutiunt quieſcentis examinis. Nunc*

papilio

papiliones abundant,quos necemus,more,quo dixi.

De pauimentis,& ſolarijs. TIT. XI.

NVNC *circa extremum menſem pauimenta in ſolarijs fiunt:quæ in frigidis regionibus,& ubi pruinæ ſunt, glacie ſuſpenduntur, & percunt. Sed ſi hoc placuerit, ſternemus duplices ordines tabularum tranſuerſos, atq; directos, & paleam, uel filicem ſuprà conſtituemus, & æqualiter æquabimus ſaxo, quod manum poßit implere. Pedaneum ſuper rudus inducimus, & aßiduo uecte denſamus:tunc antè, quàm rudus ſiccetur, bipedas, quæ per omnia latera canaliculos habeant digitales, iungemus, ita ut calce uiua ex oleo temperata,bipedarum canales,qui inter ſe connectendi ſunt, impleantur, & earum coniunctione rudus omne cooperiatur. Nam ſiccata omnis materia unum corpus efficiet, & nullum tranſmittet humorem. Poſteà ſex digitorum teſtaceum ſuperfundimus, & frequenter uirgis uerberabimus,ne rimis poßit aperiri.Tunc teſſellas latiores, uel tabellas qualeſcunque marmoreas, aut paginas imprimemus, & hanc conſtructionem res nulla uitiabit.*

De lateribus faciendis. TIT. XII.

HOC *menſe lateres faciendi ſunt ex terra alba, uel creta, uel rubrica. Nam qui æſtate fiunt, celeritate feruoris in ſumma cute ſiccantur, interius humore ſeruato:quæ res ſciſſuris eos faciet aperiri. Fiunt autem ſic:Terra creta diligenter,& omni aſperitate purgata,miſta cum paleis diu macerabitur, & intra formam lateri ſimilem deprimetur. Tunc ad ſiccandum relicta, ſubinde uerſabitur ad ſolis aſpectum. Sint uerò lateres longitudine pedum duorum, latitudine unius,altitudine quatuor unciarum.*

De roſato. TIT. XIII.

QVINQVE *libras roſæ pridie purgatæ, in uini*

uteris x.*ſextarios mergis, & poſt* x x x.*dies* x.*deſpumati mellis libras adijcies,& uteris.*

De oleo liliaceo. TIT. XIIII.

PER *olei libras ſingulas dena lilia curabis infundere, & uas uitreum* x L.*diebus locare ſub dio.*

De oleo roſeo. TIT. XV.

IN *olei libras ſingulas, roſæ purgatæ ſingulas uncias mittis,&* v I I.*diebus in ſole ſuſpendis,& luna.*

De rhodomeli. TIT. XVI.

IN *ſucci roſæ ſextarijs ſingulis libras ſingulas mellis admiſces,& diebus* x L.*ſub ſole ſuſpendis.*

De roſis uiridibus ſeruandis. TIT. XVII.

ROSAS *nondum patefactas ſeruabis, ſi in canna uiridi ſtante, fiſſa, recludas ita, ut fiſſuram coire patiaris: & eo tempore cannam recidas, quo roſas uirides habere uolueris. Aliqui olla rudi conditas, ac bene munitas ſub dio obruunt, ac reſeruant.*

De horis. TIT. XVIII.

IN *horarum menſuris Maius reſpondet Auguſto.*

Hora	I.	*pedes*	XXIII.
Hora	II.	*pedes*	XIII.
Hora	III.	*pedes*	IX.
Hora	IIII.	*pedes*	VI.
Hora	V.	*pedes*	IIII.
Hora	VI.	*pedes*	III.
Hora	VII.	*pedes*	IIII.
Hora	VIII.	*pedes*	VI.
Hora	IX.	*pedes*	IX.
Hora	X.	*pedes*	XIII.
Hora	XI	*pedes*	XXIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER SEPTIMVS.

De area paranda. TIT. I.

IVNIO menſe area paranda eſt ad triturã, cuius primo terra radatur, deinde effoſſa leuiter miſtis paleis, & amurca æquatur infuſa. Quæ res à muribus, & formicis frumenta defendit. Tunc premenda eſt rotundo lapide, uel columnæ quocunq; fragmento, cuius uolutatio poſsit eius ſpatia ſolidare: Dehinc ſole ſiccetur. Aliqui mundatis areis aquam ſpargunt, & minuta ibi pecora diu ſpatiari, ac proculcare compellunt. Et cùm terra ungulis ſtricta fuerit, ſpectant ſolidam ſiccitatem.

De meſsibus. TIT. II.

NVNC primo ordei meßis incipitur, quæ conſummanda eſt antè, quàm grana arefactis ſpicis lapſa decurrant, quia nullis, ſicut triticum, folliculis ueſtiuntur. Quinq; modios recidere poteſt pleni agri opera una meſſoris experti, mediocris uerò tres, ultimi etiam minus. Sed ordei culmos iacere in agris aliquantulum ſinamus, quia fertur hoc more grandeſcere. Nunc etiam menſe poſtremo locis maritimis, & calidioribus, ac ſiccis tritici meßis abſcinditur. Quam paratam eſſe cognoſces, ſi æqualiter ſpicarum populus maturato rubore flaueſcat. Pars Galliarum planior hoc compendio utitur ad metendum, & præter hominum labores, unius bouis opera ſpatiũ totius meßis abſumit. Fit itaq; uehiculum, quod duabus rotis breuibus fertur, huius quadrata ſuperficies tabulis munitur, quæ forinſecus reclives in ſummo reddant ſpatia largiora. Ab eius

fronte carpenti breuior eſt altitudo tabularum. Ibi denticuli plurimi, ac rari ad ſpicarum menſuram cõſtituuntur in ordinem, ad ſuperiorem partem recurui. A' tergo uerò eiuſdem uehiculi duo breuiſſimi temones figurantur, uelut amites baſternarum. Ibi bos capite in uehiculum uerſo iugo aptatur, & uinculis, manſuetus ſane, qui non modum compulſoris excedat. Hic ubi uehiculum per meſſes cœpit impellere, omnis ſpica in carpentum denticulis comprehenſa cumulatur abruptis, ac relictis paleis, altitudinem, uel humilitatem plerunq; bubulco moderante, qui ſequitur, & ita per paucos itus, ac reditus breui horarum ſpatio tota meſſis impletur. Hoc campeſtribus locis, uel æqualibus utile eſt, & ijs, quibus neceſſaria palea non habetur.

De agris proſcindẽdis, de uineis occandis, fodiendis, uicia, fœno græco recolligẽdis. TIT. III.

N V N C *frigidiſſimis locis, quæ Maio ſunt prætermiſſa faciemus. Agros æquè proſcindemus herboſis & gelidis partibus. Vineta occabimus. Colligemus uiciam, fœnũ græcum reſecabimus ad pabulum. Hoc menſe locis frigidis peragenda eſt leguminum meſſis: itaq; lenticulã collectam, cineri miſtam, bene ſeruabimus, uel uaſis olearijs, aut ſalſamentarijs, repletis, ſtatimq; gypſatis. Nunc & faba luna minuente uelletur. Ante lucem ſane, & antè, quàm luna procedat, excuſſa, & refrigerata ponatur. Ita gurguliones non patietur infeſtos. Hoc menſe lupinus colligitur, & ſi placuerit, ſtatim ſeparetur ex area: ſed longè ab humore eſt ponendus in horreis. Sic enim duriſſimè cuſtoditur, maximè ſi granaria eius afflauerit fumus aſſiduus.*

De hortis. TIT. IIII.

H O C *menſe circa ſolſtitium braſſicã ſeremus, quam inchoante trãsferemus Auguſto, uel irriguo loco, uel pluuia*

initiante

initiante madefacto. Apium quoq; bene ſerere poterimus, betas,& radices,& lactucas,& coriandrum,ſi rigemus.

De pomis. TIT. V.

HOC *etiam mẽſe ramus punici(ſicut ſuprà diximus) poterit intra fictile uaſculum claudi, ut ad eius magnitudinem poma reſtituat.*Nunc *pyra,uel mala,ubi ramos multa poma denſabunt,interlegenda ſunt quaecunq; uitioſa, ut ſuccus,qui ingratè his poſſet impendi,ad meliora uertatur.*Hoc *etiam menſe, locis frigidis, ziziphum ſerere poterimus.* Nunc *caprificandæ ſunt arbores fici, ſicut in eius narrauimus diſciplina.*Aliqui *eas & hoc menſe inſerunt.*Locis *frigidis perſicus inoculatur,palmæ planta circunfoditur.* Hoc *menſe,uel* Iulio *celebratur inſitio in pomis,quæ emplaſtratio dicitur. Solis arboribus conuenit, quibus pinguis ſuccus in cortice eſt,ut ficis,& oleis,ac ſimilibus,ut* Martialis *dicit,& perſico.*Fit *autem ſic:*Ex *nouellis ramis, & nitidis, ac feracibus gemmam,quæ bene apparebit ſine dubio proceſſura,duobus digitis quadratis circunſignabis,ut ipſa ſtatuatur in medio,& ita ſubtiliter corticem leuabis acutiſſimo ſcalpro,ne gemma lædatur.* Item *ex ea arbore, cui uelimus inſerere,ſimiliter cum gemma tolletur emplaſtrum, nitido tamen, atq; uberi loco.* Tunc *ibi conuenienter aſtringitur, & preſſum circa gemmam uinculis cogitur ſine germinis læſione cohærere, ut ea,quæ appoſitè redditur,locum gemmæ prioris includat:tunc luto ſuperlinis, & liberam gemmam relinques.* Ramos *ſuperiores eius arboris ſecabis, ac ſtirpes,& ab uno & uiginti diebus exactis, reſoluto uimine uinculorum,reperies externi ſeminis gemmam mirè in arboris alienæ membra tranſiſſe.*

De armentis,& eorum caſtratura:de caſeo,& tonſuris. TIT. VI.

HOC etiam menſe uituli rectè (ut dictum eſt antè) caſtrantur. Nunc etiam caſeum iure conficimus, & oues in frigida regione tondemus.

De apibus, aluearijs, & reliquis. TIT. VII.

H O C *menſe aluearia caſtrabuntur, quæ matura eſſe ad mellis reditũ ſignis quampluribus inſtruemur. Primum, ſi plena ſunt, apum ſubtile murmur audimus. Nam uacuæ ſedes fauorum, uelut concaua ædificia, uoces, quas acceperint, in maius extollunt. Quare cum murmuris ſonus magnus, & raucus eſt, agnoſcimus non eſſe idoneas ad metendum crates fauorum. Item cùm fucos à ſedibus ſuis, qui ſunt apes maiores grandi intẽtione deturbant, matura mella teſtantur. Caſtrabuntur autem aluearia matutinis horis, cùm torpent apes, nec caloribus aſperantur. Fumus admouetur ex galbano, & arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit excitare. Quod uas ita figuratum ſit, ut uelut inuerſi infundibuli anguſto ore fumum poßit emittere, atq; ita cedentibus apibus, mella recidentur. Ad examinis pabulum hoc tempore pars fauorum debet quinta dimitti. Sanè putres, ac uitioſi faui de aluearijs auferãtur. Nũc mella conficimus cõgeſtis in mundißimũ ſabanũ fauis, ac diligentur expreßis. Sed antè quàm premamus, partes fauorum corruptas, uel pullos habentes recidemus, nam malo ſapore mella corrũpunt. Mel recens paucis diebus apertis uaſculis habendũ eſt, atq; in ſummitate purgandũ, donec refrigerato calore muſti more deferueat. Nobilius mel erit, quod ante expreßionẽ ſecundam, uelut ſponte profluxerit. Hoc etiam mẽſe cerã conficimus, quæ in uaſe æneo feruenti aqua pleno minutè cõciſis fauorũ reliquijs mollictur, et deinde in alijs uaſculis ſine aqua reſoluta digeretur in formas. Nũc ſi mẽſe ultimo, noua egrediũtur examina, cuſtos eſſe debebit*

bebit attentus, quia nouellæ opes uagantibus animis iuuentute, niſi ſeruentur, effugiunt. Exeuntia *in aditu ſuo morantur uno, aut duobus diebus, quæ ſtatim nouis aluearijs excipienda ſunt. Obſeruabit autem cuſtos aſsiduus uſq; in octauam, uel nonam horam, quia poſt hæc tempora non facilè fugere, aut emigrare conſueuerunt, quamuis aliquæ ſtatim & procedere, & abire non dubitent. Signa futuræ fugæ hæc ſunt. Ante biduum, uel triduum acrius tumultuantur, & murmurant. Quod ubi appoſita frequenter aure explorator agnouerit, ſolicitior aduerſum hæc eſſe debebit. Solent hæc ſigna & cum pugnaturæ ſunt, facere: quarum pugnam compeſcit puluis, aut mulſæ aquæ imber aſperſus. Ineſt illi ad originis ſuæ reparandam concordiam, dulcis autoritas. Sed cum ſe agmina ſic pacata, in ramo, aut loco quocunque ſuſpenderint, ſi unius uberis eductione pendebunt, noris aut unum regem eſſe uniuerſis, aut reconciliatis omnibus manere concordiam. Si uerò duo, uel plura ubera ſuſpendens ſe populus imitatur, & diſcordes ſunt, & tot reges eſſe, quot uelut ubera uideris, confitentur. Vbi globos apium frequentiores uideris, uncta manu ſucco meliſſophylli, uel apij reges requiras. Sunt autem paulò maiores, & oblongi magis, quàm cæteræ apes, rectioribus cruribus, neque grandibus pennis, pulchri coloris, & nitidi, leues, ſine pilo, niſi fortè pleniores quaſi capillum gerunt in uentre, quo tamen non utuntur ad uulnus. Sunt alij fuſci, atque hirſuti, quos oportet extingui, & pulchriorem relinqui, qui ſi frequenter uagatur cũ examinibus, exectis alis reſeruetur: hoc enim manente nulla diſcedet. Sed ſi nulla naſcantur examina, duorum, uel trium uaſculorum multitudinem in unũ conferre poſſumus: dulci tamen liquore conſperſas apes, atque incluſas, per triduum tenebimus appoſito cibo mellis, & exigua tantum ſpiracula relinque-*

mus in cella. Quòd ſi uelis aluearium, cui per aliquam peſtem multitudo ſubacta eſt, populi adiectione reparare, conſyderabis in alijs abundantibus ceras fauorum, & extremitates, quæ pullos habent, & ubi ſignum naſcituri regis inueneris, cum ſobole ſua recides, & in id aluearium pones. Eſt autem hoc futuri regis ſignum. Inter cætera foramina, quæ pullos continent, unum maius, ac longius uelut uber apparet. Sed tunc transferendi ſunt, quando eroſis cooperculis ad naſcendum maturi capita nituntur exerere: nam ſi immaturos tranſtuleris, interibunt. Si autem ſe ſubitum leuabit examen, ſtrepitu æris terreatur, aut teſtulæ: tunc ad aluearium redibit, aut in proxima fronde pendebit, & inde in nouum uas herbis conſuetis, & melle conſperſum manu attrahatur, aut trulla, & cũ in eo loco requieuerit, ueſpere inter alia collocetur.

De pauimentis & latere. TIT. VIII.

HOC *etiam menſe pauimenta faciemus ſub diuo, & lateres, more quo dixi.*

Qualiter fructuum uenturorum experimenta ſumentur. TIT IX.

GRAECI *aſſerunt Aegyptios hoc more prouentum futuri cuiuſq; ſeminis experiri. Arcam breuem loco ſubacto, & humido nunc excolunt, & in ea diuiſis ſpatijs omnia frumenti, uel leguminum ſemina ſpargunt. Deinde in ortu caniculæ, qui apud* Romanos quartodecimo Calendarum *Auguſtarum die tenetur, explorant quæ ſemina ortum ſidus exurat, quæ illæſa cuſtodiat. His abſtinent, illa procurant, quia indicium noxæ, aut beneficij, per annũ futurum generi unicuiq;, ſydus aridum præſenti exitio, uel ſalute præmiſit.*

De oleo Chamæmilleo. TIT. X.

PER *olei libras ſingulas chamæmillæ herbæ florentis,*

tis,aureæ medietatis, proiectis albis folijs, quibus flos ambitur, unciarum ſingularum pondus infundis, & quadraginta diebus in ſole conſtitues.

De œnanthe. TIT. XI.

SYLVESTRES *uuas,cum florent,ſine rore colligimus, & expandimus in ſole, ne quid reſtet humoris, & flos ad excutiendum ſiccior appareat. Tunc cribello ſpiſſo cernimus, ut grana non tranſeant, ſed flos ſolus decidat. Hunc in melle ſeruamus infuſo: & cum diebus* XXX. *fuerit conditum,temperamus eo genere,& more,quo roſatum moris eſt temperare.*

De alica. TIT. XII.

ORDEVM *ſemimaturum,cui adhuc ſupereſt aliquid de uirore,per manipulos ligabis,& torrebis in furno,ut facilè mola poßit infringi, & in modio uno ſalis aliquantum, dum molitur,miſcere curabis,ac ſeruabis.*

De horis. TIT. XIII.

IVNIVS, *ac Iulius horarum ſibi æqua ſpatia contulerunt.*

Hora	I.	*pedes*	XXII.
Hora	II.	*pedes*	XII.
Hora	III.	*pedes*	VIII.
Hora	IIII.	*pedes*	V.
Hora	V.	*pedes*	III.
Hora	VI.	*pedes*	II.
Hora	VII.	*pedes*	III.
Hora	VIII.	*pedes*	V.
Hora	IX.	*pedes*	VIII.
Hora	X.	*pedes*	XII.
Hora	XI.	*pedes*	XXII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER OCTAVVS.

De iterandis agris, de meſſe triticea: de extirpandis uepribus, & filicetis: de arboribus operiendis nouellis. TIT. I.

IVLIO *menſe agri, qui Aprili proſciſsi fuerant, circa Calendas iterantur. Nunc locis temperatis tritici meſsis expletur, more quodictum eſt, ſylueſtres agri utiliſsimè extirpabuntur arboribus, atq; uirgultis, cùm luna decreſcit, deſectis radicibus, atque combuſtis. Hoc menſe arbores, quæ in meſſe ſteterant, ſectis meſsibus obruantur aggeſtione terrarum propter nimios ſolis ardores. Opera una* x x. *maximas obruet. Nũc & nouellæ uites mane, & ueſpere iam calore depoſito effodi debent, & auerſo gramine pulueraři. Hoc menſe, utiliter, uel ante caniculares dies, ſilices extirpabis, & çaricem.*

De hortis. TIT. II.

HOC *etiam menſe cepullas ſerimus, irriguis, ac frigidis locis, & radicem, & atriplicem, ſi rigare poſſumus, & ocymum, maluas, betas, lactucas, & porros rigandos. Hoc menſe loco irriguo, napos ſeremus, & rapa, ſolo putri, & ſoluto, nec ſpiſſo. Locis humidis lætantur, & campis. Sed napus in ſicco & propè tenui, atque deuexo, & ſabuloſo melior naſcitur. Loci proprietas utrunque ſemen in alterum mutat. Nam rapa in alio ſolo per bienniũ ſata mutantur in napos, alio uerò, napus tranſit in rapũ. Subactum ſolum ſtercoratum, uerſatumq; conquirunt, quod & ipſis,*

& ſe

& ſegetibus proderit,quæ ibi anno eodem ſeruntur. Iugero raporum quatuor ſextarij, napi autem quinq; ſufficiunt. Si ſpiſſa ſunt,interuelles aliqua,ut cætera roborentur. Vt uerò ſemina maiora redigantur, eruta rapa, folijs omnibus purgas,& ad dimidij digiti craſsitudinē in caule ſuccides. Tūc in ſulcis diligenter ſubactis,octonis digitis ſeparata obrues, & inijcies terram,& calcabis,ita magna naſcentur.

De pomis. TIT. III.

HOC *etiam menſe emplaſtratio celebrari poteſt, ſicut antè demonſtraui, & pyrus, uel malus locis humidis nunc inſita me explorante proceſsit.*Hoc *etiam menſe in pomis ſerotinis,quæ ubertate nimia ramos onerauerunt(ſicut prædixi)interlegenda ſunt,ſiqua uitioſa repereris,ut arboris ſuccum uertamus ad meliorum nutrimēta pomorū.* Nūc *citri taleam loco irriguo, frigidis regionibus me plantaſſe memini,et quotidianis animaſſe liquoribus, quæ et naſcēdo, & afferendo uotum felicitatis æquauit.*Hoc *tempore, locis humidis inoculari ficus,& inſeri citrius poteſt.* Menſe *iam medio, palmæ planta circunfodi.* Nunc *locis temperatis, amygdala matura ſunt ad legendum.*

De armentis. TIT. IIII.

HOC *tempere maximè tauris ſubmittendæ ſunt uaccæ,quia decē menſium partus ſic poterit maturo uere concludi, & certum eſt eas poſt uernam pinguedinem geſtientes ueneris amare laſciuiam.* Vni *tauro quindecim uaccas Columella aſſerit poſſe ſufficere, curandumq; ne concipere nequeant nimietate pinguedinis.* Si *abundantia pabuli eſt in regione, qua paſcimus, poteſt annis omnibus in fœturam uacca ſubmitti.* Si *uerò indigetur hoc genere, alternis temporibus onerandæ ſunt,maximeq;,ſi eædem uaccæ alicui operi ſeruire conſueuerunt.* Hoc *menſe arie-*

tes

tes candidiſſimi eligendi, & admittendi ſunt mollibus lanis, in quibus non ſolum corporis candor conſyderandus eſt, ſed etiam lingua, quæ ſi maculis fuſcabitur, uarietatem reddit in ſobole. De albo plerunq; naſcitur coloris alterius. De fuſcis nunquàm (ſicut Columella dicit) poteſt albus creari. Eligemus arietem altum, procerum, uentre promiſſo, & lanis candidis tecto, cauda longiſſima, uelleris denſi, fronte lata, magnis teſtibus, ætatis primæ, qui tamen uſq; in octo annos poteſt utiliter inire. Fœmina debet bima ſubmitti, quæ uſq; in quinquennium fœturæ neceſſaria eſt, anno ſeptimo deficit. Eligenda eſt uaſti corporis, & prolixi uelleris, ac molliſſimi, lanoſi, & magni uteri. Sed prouidendum eſt in hoc genere, ut pabuli ubertate ſaturetur, & longè paſcatur à ſentibus, qui & lanam minuunt, & corpus incidunt. Admittendi ſunt menſe Iulio, ut nati ante hyemem conualeſcāt. Ariſtoteles aſſerit, ſi maſculos plures creari uelis, admiſſuræ tempore ſiccos dies, & halitum ſeptentrionis eligendum, & contra eum uentum greges eſſe paſcendos. Si fœminas generari uelis, auſtri captandos flatus, & in eum paſcua dirigenda, ac ſic ineundas matres, ut mortuarum, uel uitioſarum numerus nouella ſobole reparetur. Autumno debiles quæq; pretio mutentur, ne eas imbecillas hybernum frigus abſumat. Aliqui duobus antè menſibus arietes à coitu reuocant, ut facem libidinis augeat dilatio uoluptatis. Quidam coire ſine diſcretione permittunt, ut hoc eis genere per annum totum fœtura non deſit.

De extirpando gramine. TIT. V.

HOC *menſe, cùm ſol cancri tenebit hoſpitium, luna ſexta in capricorni ſigno poſita, gramen ablatum Græci aſſerunt nihil de radicibus rediturum. Item ſi bidentes cyprei fiant, & ſanguine tingantur hircino, & poſt fornacis ardo*

cis ardores non aqua,ſed eodem ſanguine temperentur,per eos erutum gramen extingui.

De uino ſcyllite. TIT. VI.

HOC *menſe uinum ſcyllite ſic facimus.Scyllam de montanis,aut maritimis locis ſub ortu canicularum lectam procul à ſolo ſiccamus.* Ex *hac in uini amphoram unius libræ menſuram mittimus, inciſis antè tamen ſuperfluis,& abiectis folijs,quibus pars extrema uallatur.Quidam uelamina ipſa filo inſerta ſuſpendunt, ut uino infuſa mergantur, & non admiſta fecibus poſt* XL. *dierum ſpatium ſerta,quæ appenſa ſunt auferantur.* Hoc *uini genus tußi reſiſtet,uentrem purgabit,flegma diſſoluet,ſpleniticis proderit,acumē præſtabit oculorum,concitabit digeſtionis auxilia.*

De hydromelli. TIT. VII.

INCHOANTIBVS *canicularibus diebus,aquam puram pridie ſumis ex fonte.In tribus aquæ ſextarijs,unum ſextarium non diſpumati mellis admiſces, ac diligenter per carenarias diuiſum quinq; horarum ſpatio continuò per inueſtes pueros curabis agitare uaſa ipſa concutiens.* Tunc XL.*diebus,ac noctibus patieris eſſe ſub cœlo.*

De aceto ſcyllitico. TIT. VIII.

SQVILLAE *albæ crudæ proiectis duris, atque extrinſecus poſitis omnibus teneram medietatem ad libram,& ſex uncias per minutas partes recides,& in aceti acerrimi duodecim ſextarijs merges. Vas ſignatum* XL. *diebus patieris eſſe ſub ſole. Pòſt adiecta ſquilla acetum diligentius excolabis, & in bene picato uaſe transfundes. Aliud acetum digeſtioni, & ſaluti accommodum. Squillæ drachmas* VIII. *aceti ſextarios* XXX. *mittis in uaſculo, & piperis unciam unam, mentæ,& caſiæ aliquantum,& poſt aliquod tempus uteris.*

De ſinapi. TIT. IX.

SINAPIS *ſemen ad modum ſextarij unius, & ſemis, redigere curabis in puluerem, cui mellis pondo* v. *olei Hiſpani unam libram, aceti acris unum ſextarium miſces, & tritis omnibus diligenter uteris.*

De horis. TIT. X.

IVLII, *& Iunij horas pari menſura Libra cõpoſuit.*

Hora	I.	*pedes*	XXII.
Hora	II.	*pedes*	XII.
Hora	III.	*pedes*	VIII.
Hora	IIII.	*pedes*	V.
Hora	V.	*pedes*	III.
Hora	VI.	*pedes*	II.
Hora	VII.	*pedes*	III.
Hora	VIII.	*pedes*	V.
Hora	IX.	*pedes*	VIII.
Hora	X.	*pedes*	XII.
Hora	XI.	*pedes*	XXII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER NONVS.

De agris exilibus arandis, de apparanda uindemia, de occatione uinearum locis frigidis. TIT. I.

AVGVSTO *menſe ultimo circa Calendas ſeptembris ager planus, humidus, exilis incipiat exarari. Nunc maritimis locis uindemiæ apparatus urgetur. Hoc etiam menſe locis frigidiſsimis occatio uinearum fit.*

De exili,

De exili,& miſera uinea reficienda. TIT. II.

HOC *tempore, ſi terra exilis in uinea eſt, & uinea ipſa miſerior, tres uel quatuor lupini modios in iugero ſpargis, atq; ita occabis. Quod ubi fruticauerit, euertitur, & optimum ſtercus præbet in uineis, quia lætamen propter uini uitium non conuenit inferre uinetis.*

D pampinandis,& obumbrandis uitibus,& extirpandis carectis atq; filicetis. TIT. III.

NVNC *locis frigidis pampinatur, locis uerò feruentibus, ac ſiccis obumbratur potius uua, ne ui ſolis areſcat, ſi aut uineæ breuitas, aut facultas operarũ permittit. Hoc etiam menſe extirpare poſſumus carecta, atq; filiceta.*

De urendis paſcuis. TIT. IIII.

NVNC *urenda ſunt paſcua, ut & altorum fruticum feſtinatio reprimatur ad ſtirpes, & incenſis aridis noua lætius ſuccedant.*

De hortis. TIT. V.

HOC *etiam menſe ultimo, ſiccis locis rapa, & napus ſerenda ſunt, hac ratione qua antè dictum eſt. Hoc menſe ultimo, locis ſiccioribus radices ſeruntur, quæ hyeme ſui uſum miniſtrent. Amant terram pinguem, ſolutam, & diu ſubactam, qualem rapa. Toſum, & glaream reformidant. Gaudent cœli ſtatu nebuloſo. Serenda ſunt ſpatijs grandibus, & altè foßis. Meliores proueniunt in arenis. Serantur poſt nouam pluuiam, niſi poßint fortè rigari. Quod ſatum eſt, ſtatim debet operiri leui ſarculo. Iugerum duo ſextarij, uel, ut quidam, quatuor, cũ ſeruntur, implent. Lætamen non eſt ingerẽdum, ſed potius paleæ, quia inde fungoſæ ſunt. Suauiores fiunt, ſi eas aqua ſalſa frequenter aſpergas. Radices fœminini generis putantur, quæ minus*

acres ſunt, & habent folia latiora, & leuia, & cum incunditate uirentia. Ex his ergo ſemina colligemus. Maiores fieri creduntur, ſi ſublatis omnibus folijs, & ſolo tenui caule demiſſo, ſæpe terris operiantur. Si ex nimis acra dulcem fieri uelis, ſemina die, & nocte melle macerabis, aut paſſo. Raphanum tamen, ſicut braßicam, conſtat eſſe uitibus inimicum. Nam ſi circa ſe ſerantur, natura diſcordante refugiunt. Hoc etiam menſe paſtinacas ſeremus.

De pomis. TIT. VI.

ETIAM *nunc emplaſtrantur arbuſta. Pyrum nunc pleriq; inſerunt, & locis irriguis arborem citri.*

De apibus. TIT. VII.

HOC *menſe crabrones moleſti ſunt aluearijs apum, quos perſequi, ac necare debemus. Nunc etiam quæ Iulio non excurrimus, exequamur.*

De aqua inuenienda. TIT. VIII.

NVNC, *ſi deerit aqua, eam quærere, ac ueſtigare debebis, quam taliter poteris inuenire. Ante ortum ſolis ijs locis, quibus aqua quærenda eſt, æqualiter pronus mento ad ſolum depreſſo iacens in terra ſpectabis orientē, & in quo loco criſpum ſubtili nebula aërem ſurgere uidebis, & uelut rorem ſpargere, ſigno aliquo uicinæ ſtirpis, aut arboris prænotabis. Nam conſtat ſiccis locis, ubi hoc fiet, aquam latere: ſed terrarum genus conſiderabis, ut poßis uel de tenuitate, uel de abundantia iudicare. Creta tenues, nec optimi ſaporis uenas creabit. Sabulo ſoluto exiles, inſuaues, limoſas, & ſpatio altiore ſubmerſas. Nigra terra humores, & ſtillicidia nō magna ex hybernis imbribus & liquore collecta, ſed ſaporis egregij. Glarea mediocres & incertas uenas, ſed ſuauitate præcipuas. Sabulo maſculus, & arena, & carbunculus certas, & ubertate copioſas*

ſas. In ſaxo rubro bonæ, & abundantes ſunt. Sed prouidendum eſt, ne inuentæ inter rimas refugiant, & per interuenia dilabatur. Sub radicibus montium, & in ſaxis, ſilicibus uberes, frigidæ, ſalubres. Locis campeſtribus ſalſæ, graues, tepidæ, inſuaues: quarum ſapor ſi optimus fuerit, noueris eas ſub terris exordium de monte ſumpſiſſe. Sed in medijs campis montanorum fontium ſuauitatem conſequẽtur, ſi umbrantibus tegantur arbuſtis. Sunt & hæc ſigna ueſtigandæ aquæ, quibus tunc credimus, ſi neque lacuna eſt, neque aliquis ibi ex conſuetudine humor inſidet aut præterit. Iuncus tenuis, ſalix ſyluatica, alnus, uitex, arundo, edera, cæteraq;, ſi qua humore gignuntur. Locus ergo, ubi ſupradicta ſigna repereris, fodiatur latitudine pedibus tribus, altitudine pedibus quinq;, & proxime ſolis occaſum, mundũ uas ibi æreum, uel plumbeum interius unctum inuerſum ponatur in ſolo ipſius foſsionis. Tunc ſupra foſſæ labra crate facta de uirgis, ac frondibus, additaq; terra, ſpatium omne cooperiatur. Sequenti die aperto loco, ſi in eodem uaſe ſudores intrinſecus inuenientur, aut ſtillæ, aquas ibi eſſe non dubites. Item ſi uas figuli ſiccum, neq; coctum eadem ratione ponatur, ac ſimuliter operiatur, altero uerò die, ſi aquarum uena eſt, in præſenti uas concepto humore ſoluetur. Item uellus lanæ æquè poſitum, uel coopertum, ſi tantum colligit humoris, ut alia die fundat expreſſum, copias ineſſe teſtabitur. Item lucerna oleo plena, & accenſa, ſi ibi ſimiliter tecta ponatur, & ſecuto die inueniatur extincta ſuperantibus alimentis, aquas idem locus habebit. Item ſi in eo loco focum feceris, & terra uaporata humidum fimum, nebuloſumq; ructauerit, aquas ineſſe cognoſces. His itaque repertis, certa ſignorum firmante notitia, puteum fodies, & aquæ caput requires: uel ſi plura ſunt,

in unum colliges. Tamen maximè ſub radicibus montium in ſeptentrionali parte quærēdæ ſunt aquæ, quia in his locis magis abundant, utilioresq́; naſcuntur.

De puteis. TIT. IX.

S E D *in fodiēdis puteis cauendum eſt foſſorum periculum, quoniam plerunq; terra ſulfur, alumen, bitumen educit. Quorum ſpiritus mixti anhelitum peſtis exhalant, & occupatis ſtatim naribus extorquent animas, niſi quis fugæ ſibi uelocitate ſuccurrat. Prius ergo, quàm deſcendatur ad intima, in eis locis lucernam ponis accenſam, quæ ſi extincta non fuerit, periculum non timebis. Si uerò extinguetur, cauendus eſt locus, quem ſpiritus mortifer occupabit. Quòd ſi alio loco aqua non poteſt inueniri, dextera, læuaq́; puteos fodiemus, uſq; ad aquæ ipſius libramentum, & ab his foramina hinc inde patefacta, uelut nares, intus agemus, quà nocens ſpiritus euaporet: quo facto, latera puteorum ſtructura ſuſcipiat. Fodiendus eſt autē puteus, latitudine octo pedum quoquouerſum, ut binos pedes ſtructura cōcludat: quæ ſtructura uectibus ligneis ſubinde denſetur, & ſtructa ſit lapide tofacio, uel ſilice. Si aqua limoſa fuerit, ſalis admiſtione corrigatur. Sed dum foditur puteus, ſi terra non ſtabit uicio generis diſſoluti, aut humore laxabitur, tabulas obijcies directas undiq;, & eas tranſuerſis uectibus ſuſtinebis, ne fodiētes ruina concludat.*

De aqua probanda. TIT. X.

A Q V A M *uerò nouam ſic probabis: in uaſe æneo nitido ſpargis, & ſi maculam non fecerit, probabilis iudicetur. Item decocta æneo uaſculo, ſi arenam, uel limum non relinquit in fundo, utilis erit. Itē ſi legumina cito ualebit excoquere, uel ſi colore perlucido carens muſco, & omni labe pollutionis aliena. Sed qui in alto ſunt putei,*

perforatis uſq; ad infimā partē terris ad loca inferiora, poſ ſunt uice fontis exire, ſi uallis ſubiectæ natura permittat.

De aquæ ductibus. TIT. XI.

C V M *uerò ducenda eſt aqua, ducitur aut forma ſtructili, aut plumbeis fiſtulis, aut canalibus ligneis, aut fictilibus tubis. Si per formam ducetur, ſolidandus eſt canalis, ne per rimas aqua poßit elabi: cuius magnitudo pro aquæ menſura facienda eſt. Si per planum ueniet, inter ſexagenos, uel centenos pedes ſenſim reclinetur ſtructura in ſeſquipedem, ut uim poßit habere currendi. Siquis mons interiectus occurrerit, aut per latera eius aquam ducemus obliquam, aut ad aquæ caput ſpeluncas librabimus, per quarum ſtructuram perueniat. Sed ſi ſe uallis interſerat, erectas pilas, uel arcus uſq; ad aquæ iuſta ueſtigia conſtruemus, aut plumbeis fiſtulis clauſam deiici patiemur, & explicata ualle conſurgere. Sed, quod eſt ſalubrius, & utilius, fictilibus tubis cum ducitur, duobus digitis craßi, & ex una parte reddantur anguſti, ut palmi ſpatio unus in alterum poßit intrare: quas iuncturas uiua calce oleo ſubacta debemus illinire. Sed antè, quàm in ijs aquæ curſus admittatur, fauilla per eos mixta exiguo liquore decurrat, ut glutinare poßit, ſiqua ſunt uitia tuborum. Vltima ratio eſt, plumbeis fiſtulis ducere, quæ aquas noxias reddūt. Nam ceruſa plūbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis. Diligentis erit aquarum receptacula fabricari, ut copiam uel inops uena procuret.*

De menſuris, & ponderibus fiſtularum. TIT. XII.

M E N S V R A *uero fiſtularum plumbo ſeruetur huiuſmodi. Centenaria x. pedum mille ducentas libras habeat. Octogenaria nongentas L X. Quinquagenaria ſimiliter x. pedum pondo ſexcenta. Quadragenaria*

pondo quadringenta L X X X. *Tricenaria pondo tricentaſexaginta. Vicenaria pondo ducenta* X L. *Octonaria pondo nonaginta ſex.*

De omphacomelli. TIT. XIII.

IN *uuæ ſemiacerbæ ſucci ſextarijs ſex: mellis triti fortiter duos ſextarios debebis infundere, & ſub ſolis radijs diebus* X L. *decoquere.*

De Horis. TIT. XIIII.

AVGVSTVM *Maio par ſolis curſus æquauit.*

Hora	I.	*pedes*	XXIII.
Hora	II.	*pedes*	XIII.
Hora	III.	*pedes*	IX.
Hora	IIII.	*pedes*	VI.
Hora	V.	*pedes*	IIII.
Hora	VI.	*pedes*	III.
Hora	VII.	*pedes*	IIII.
Hora	VIII.	*pedes*	VI.
Hora	IX.	*pedes*	IX.
Hora	X.	*pedes*	XIII.
Hora	XI.	*pedes*	XXIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER DECIMVS.

De agris pinguibus tertiandis, uel implendis exilibus, & de ſtercorando. TIT. I.

SEPTEMBRI *menſe ager pinguis, & qui diu tenere conſueuit humorem, tertia uice arabitur, quamuis humido anno poſſit & antea tertiari.* Nunc *ager humidus, planus, exilis, quem primo Auguſto arari diximus, iteratur, & ſeri*

& ſeritur. Graciles cliui nũc primùm arandi ſunt, & ſeren di ſtatim circa æquinoctium. Agri nunc ſtercorandi ſunt, ſed in colle ſpiſsius, in campo rarius lætamina diſponentur, cum luna minuitur: quæ res, ſi ſeruetur, herbis officiet. Vni iugero aſſerit Columella XXIIII. *ſtercoris carpenta ſufficere. In plano uerò* XVIII. *Sed ijdem cumuli tot diſsipandi ſunt, quot ea die poterunt exarari, ne ſtercora exiccata nihil proſint. Eijciuntur quidem lætamina, & qualibet hyemis parte. Sed ſi tẽpore ſuo eijci aliqua ratione non poterunt, antè quàm ſeras, more ſeminis per agros puluerem ſtercoris ſparge, uel caprinũ manu proijce, & terrã ſarculis miſce. Nec prodeſt nimium ſtercorare uno tempore, ſed frequenter, & modicè. Ager aquoſus plus ſtercoris, ſiccus uerò minus requirit. Sed ſi lætaminis copia non abundat, hoc pro ſtercore optime cedit, ut ſabuloſis locis cretam, uel argillam ſpargas, cretoſis ac nimium ſpiſsis ſabulonẽ. Hoc etiam ſegetibus proficit, & uineas pulcherrimas reddit. Nam lætamen in uineis ſaporem uini uitiare conſueuit.*

De ſerendo tritico, & adoreo in locis frigidis & opacis. TIT. II.

HOC *menſe uliginoſis locis, aut exilibus, aut frigidis, aut opacis circa æquinoctium triticum, & adoreum ſeretur, dum ſerenitas conſtat, ut radices frumenti ante hyemem conualeſcant.*

De remedio ſalſi humoris, de ſeminum menſuris, & diuerſis remedijs ad ſationẽ pertinentibus. TIT. III.

SOLET *terra humorem ſalſum uomere, qui ſegetes necat. Vbi hoc fit, columbinum ſtercus, aut cupreſsi folia oportet inſpergere, & ita, ut eadem miſceantur, inarare. Melius tamen omnibus remedijs erit, ſi aquarius ſulcus no-*

xium deducat humorem. In *mediocris agri iugero* v.*tritici modios, & adorei totidem conſeremus, nam quatuor ager pinguis accipiet. Si modium quo ſeretur, hyenæ pelle ueſtieris, & ibi aliquandiu quod ſerendũ eſt, eſſe patieris, ſata bene prouenire firmantur. Item quoniam quædam animalia ſubterranea ſectis radicibus necant plerunq; frumenta, contra hæc proderit, ſi herbæ, quæ ſedum dicitur, ſuccus aquæ mistus una nocte madefaciat, quæ ſpargenda ſunt ſemina, uel agreſtis cucumeris humor expreſſus, & eius radix trita, ſi aqua diluatur, & eodem quæ ſerenda ſunt, macerentur humore.* Aliqui ubi hæc *ſegetes ſuas perferre ſenſerint, inter initia uitiorum inſulſa amurca, uel prædicta aqua ſulcos, & aratra perfundunt.*

De ſerendo ordeo canterino. TIT. IIII.

NVNC *gracili ſolo ordeum ſeritur canterinum, modijs* v.*per iugerum. Poſt hoc genus agros ceſſare patieris, niſi forte lætamen aſpergas.*

De lupino ſerendo. TIT. V.

NVNC, *uel maturius aliquãto, lupinus ſeritur in qualicunq; terra, uel crudo ſolo: cui hoc proderit, ut ſeratur antè, quàm frigus incipiat. Limoſo agro non naſcitur: cretam reformidat: amat exilem terram, atq; rubricam* x.*modijs iugeri menſura completur.*

De piſo ſerendo. TIT. VI.

HOC *menſe postremo piſum ſeremus, terra facili, & ſoluta, loco tepido, cœlo delectatur humecto. Iugero quatuor modios, uel tres ſparſiſſe ſufficiet.*

De ſiſamo ſerendo, & proſcindendis agris ad medicam. TIT. VII.

NVNC *ſiſamum ſeritur putri ſolo, uel pinguibus arenis, uel terra congeſtitia. Iugero quatuor uel ſex ſextarios*

tarios ſcuiſſe conueniet. Hoc menſe poſtremo, prima uice agros proſcindemus, qui habituri ſunt medicam.

De uicia, fœno græco, & farragine ſerendis. TIT. VIII.

NVNC *uiciæ prima ſatio eſt, & fœni græci cùm pabuli cauſa ſeruntur. Viciæ* VII. *modij iugerũ, æquè & fœni græci ſemen implebit. Farrago etiam loco ſterili ſtercorato ſeritur: ordei cantcrini in iugero* X. *modios ſpargimus circa æquinoctium, ut ante hyemem conualeſcat. Si depaſci ſæpius uelis, uſq; in Maium menſem eius paſtura ſufficiet: quòd ſi ex ea ſemen etiam redigere, uſq; ad Martias Calendas, & dehinc pecora prohibebis.*

De lupino ſerendo. TIT. IX.

HOC *menſe, ut loca fœcundẽtur exilia, lupinus circa Idus ſeritur. Et ubi creuerit, uertitur uomere, ut putreſiat exciſus.*

De pratis nouellis formandis, uel ueteribus excolendis. TIT. X.

NVNC *prata ſi libuerit, poſſumus nouella formare. Si eligendi facultas eſt, locum pinguem, roſidum, planum, leniter inclinatum, uel huiuſmodi uallem deputabimus, ubi humor nec ſtatim præcipitari cogitur, nec diu debet inhærere. Poteſt quidem & ſoluto, & gracili ſolo prati forma, ſi rigetur, imponi. Extirpandus eſt itaq; locus hoc tempore, & liberandus impedimentis omnibus, uel herbis latioribus, & ſolidis, atq; uirgultis. Deinde cum frequenter exercitatus fuerit, ac multa aratione reſolutus, ſubmotis lapidibus, & glebis ubiq; confractis, ſtercoretur luna creſcente recenti lætamine. Ab ungulis iumentorũ ſumma intentione ſeruetur intactus, præcipuè quoties humeſcit, ne inæquale ſolum reddãt multis locis impreſſa ueſtigia. Sed ſi prata*

ſi prata uetera muſcus obduxerit, abradendus eſt, & ſcalptis eiſdem locis fœni ſpargenda ſunt ſemina, & quod ad necandum muſcũ prodeſt, cinis ſæpius ingerendus. Quòd ſi ſterilis factus eſt locus carie, incur a, uetuſtate, exaretur, ac de nouo rurſus æquetur. Nam prata ſterilia plerunq; arare conueniet. Sed in nouo prato rapa cõſerere poſſumus, quorum meſſe finita, cætera, quæ dicta ſunt, exequemur. Viciã tamen fœni ſeminibus mixtam poſt hæc ſpargemus. Rigari uerò antequam durum ſolum fecerit, non debebit, ne eius cratem minus ſolidam uis interflui corrumpat humoris.

De uindemia celebranda. TIT. XI.

HOC *menſe locis tepidis, maritimiſq; celebranda uindemia eſt, frigidis apparanda.* In *dolijs picandis hic modus erit, ut dolium ducentorum congiorum* XII. *libris picetur: deinde pro minoris æſtimatione ſubducas. Sed maturitatem uindemiæ cognoſcimus hoc genere. Si expreſſa uua, uinacia, quæ in acinis celantur, hoc eſt, grana, ſint fuſca, & nonnulla propemodum nigra: quam rem naturalis maturitas facit.* Diligẽtiores *optimæ ceræ in decem picis libras, unam libram miſcent, quæ & odori proficit, & ſapori, & picem lenitate permulcens frigoribus eam non patitur diſsilire. Picis tamen guſtu exploranda dulcedo eſt, quia ſæpe uina eius amaritudine uitiantur.*

De panico, & milio metẽdis, & faſelo ad eſcam ſerendo, & apparandis aucupijs. TIT. XII.

NVNC *quibuſdam locis panicum metetur, & milium. Tempore hoc faſelus ad eſcam ſeratur. Nunc in amitibus apparetur aucupium noctuæ, cæteraq; inſtrumenta capturæ, ut circa Calendas exerceatur Octobris.*

De hortis. TIT. XIII.

NVNC *papauer ſeritur locis ſiccis, & calidis, poteſt &*

tiſt & cum alijs oleribus ſeminari. Fertur utilius proueni-re, ubi uirgæ, & ſarmenta combuſta ſunt. Tempore hoc *braßicam ſeres utilius, ut plantas eius* Nouembri *incho-ante transponas: de quibus & hyeme olus, & uere poßit cyma produci.* Hoc *menſe ſpatia hortorum, quæ per uer-num ſeminibus impleturus es, altè tribus pedibus paſtinare debebis, & luna decreſcente his ſtercus inferre.* Hoc *menſe ultimo thymũ ſeremus, ſed melius plantis naſcitur, quam-uis poßit & ſemine. Agrũ diligit apricũ, macrũ, maritimũ.* Nunc *circa æquinoctium ſeres origanum: ſtercorari, ac ri-gari donec conualeſcat appetit. Amat loca aſpera, atq; ſa-xoſa. Hiſdem diebus ſeritur capparis: latè ſerpit: ſucco ſuo terris nocet. Serendum eſt ergo, ne procedat ulterius, cir-cumueniẽte foſſato, uel luto ſtructis parietibus, ſolo ſicco, & gracili: herbas ſponte perſequitur: floret æſtate. Sub oc caſu uergiliarum capparis areſcit. Gith hoc menſe ultimo bene ſeritur. Hoc menſe naſturciũ ſeremus, & anethũ locis tẽperatis, & calidis, & radices locis ſiccis, & paſtinacas, & cærefolium circa Octobres Calendas, & lactucas, & betas, & coriandrum, & primis diebus rapa, & napos.*

De pomis TIT. XIIII.

MENSE *Septẽbri circa Calendas Octobres, uel Fe-bruario tuberes ſeremus ſobole, uel nucleis, cuius tenera diligenter nutriri debet infantia. Sumatur cum radicibus planta diuulſa: bubulo fimo linatur, ac luto: ſtatuatur pin-gui terra, & ſubacta, ſubditis conchis, & marina alga: terris magna ſui parte condatur. Alij pomis ſtatim grana decuſſa, & ſole ſiccata, pingui, et prope cribrata terra au-tumno tria ſimul ponũt, quæ feruntur in unũ coire uirgul-tum, quod aßidua rigatione iuuandum eſt, atque foſſura. quæ ſolũ leuiter ſcalpens teneritudini robur inducat. Poſt*

annum

annum deindè,uel aliquanto tardius quæ fuerit de ſemine planta transfertur:& hoc genere fructus efficit dulciores. Menſe Ianuario ultimo, uel Februario tuberum ſurculus mirabiliter proficit cydonio inſitus. Inſeritur autem malis omnibus, & pyris, & prunis, calabraci, melius trunco fiſſo,quàm cortice: deſuper qualo, uel fictili uaſe munitur repletus uſq; prope ſummitatē ſurculis terra ſubacta cum ſtercore. Proſunt tuberibus,quæ malis prodeſſe memoraui. Tuberes ſeruabuntur,ſi obruātur in milio, uel urceolis picatis,& oblitis.

De pauimentis ſolariorum,& latere. TIT. XV.

HOC *etiam menſe pauimenta in ſolarijs,& lateres faciemus eo more,quo Maio menſe deſcripſi.*

De diamoro. TIT. XVI.

SVCCVM *mori agreſtis paululū facies deferuere. Tunc ſucci ipſius duas partes, & unam mellis admiſces, & miſta curabis ad pinguedinem excoquere.*

De ſeruandis uuis. TIT XVII.

VVAS, *quas ſeruare uolumus, legamus illæſas,neque acerbitate rigidas, neq; maturitate defluentes, ſed quibus eſt & granum luce penetrabili ſplendidum,& tactus cum molli iucūditate calloſus. Siqua ſunt corrupta, uel uitioſa, reſecemus, nec patiamur intereſſe, quibus inexpugnabilis acerbitas contra blandimēta æſtiui caloris indurruit. Tunc inciſos botryonum tenaces calida pice oportet amburi, atq; ita in loco ſicco,frigido, & obſcuro ſine luminis irruptione ſuſpendi.*

De uite cuius fructus humore putreſcit. TIT. XVIII.

VITIS, *cuius fructus humore putreſcit, per latera pampinanda eſt ante trigeſimum uindemiæ diem, & ſola*

ſola frons illa ſeruanda eſt, quæ in ſummitate poſita ſolem nimium defendit à uertice.

De horis. TIT. XIX.

SEPTEMBRIS, *& Aprilis dies horis ſimilibus conferuntur.*

Hora	I.	*pedes*	XXIIII.
Hora	II.	*pedes*	XIIII.
Hora	III.	*pedes*	X.
Hora	IIII.	*pedes*	VII.
Hora	V.	*pedes*	V.
Hora	VI.	*pedes*	IIII.
Hora	VII.	*pedes*	V.
Hora	VIII.	*pedes*	VII.
Hora	IX.	*pedes*	X.
Hora	X.	*pedes*	XIIII.
Hora	XI.	*pedes*	XXIIII.

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER VNDECIMVS.

De adoreo tritico, ordeo, & eruo, lupino, & piſo, ſiſamo, & faſelo ſerendis. TIT. I.

OCTOBRI *menſe adoreum ſeremus, ac triticum. Iuſta ſatio eſt à decimo Calendarum* Nouembrium, *uſq; ad ſextum* Idus Decembris *regionibus temperatis.* Nunc etiam *lætamen effertur, ac ſpargitur.* Hoc etiam *menſe ſeremus ordeum, quod dicitur canterinum. Seritur macra, & ſicca terra, uel multum pingui.* Nam *qu a hoc ſemine macreſcunt arua, pingui uincitur agro, alteri non habet quod amplius*

plius nocere poſsit, cùm propter macritatē ſemen aliud ferre non ualeat. Læto agro non eſt ſerendum etiam nunc eruum, lupinus, & piſum, & ſiſamum. Seremus (ut dixi) ſiſamum uſq; ad Idus Octobres, & faſelum, tamē terra pingui, ac reſtibili agro: quatuor modijs iugerū complebimus.

De lini ſemine ſerendo. TIT. II.

HOC *menſe lini ſemen ſeremus, ſi placet, quod pro malitia ſui ſerendum non eſt, nam terræ uber exhaurit. Sed ſi uelis loco pinguiſsimo, & modicè humido, ſeretur in iugero* VIII. *modijs. Aliqui macro ſolo ſpiſſum ſerunt: ita aſſequuntur, ut linum ſubtile naſcatur.*

De notanda uitium fertilitate, quam prouidebimus panctioni. TIT. III.

NVNC *opportuna uindemia eſt, cuius tempore notanda eſt fœcunditas uitium, & notis quibuſcunq; ſignāda, ut ex his ad ponendum ſarmenta poſsimus eligere. Aſſerit autem Columella, explorari fœcunditatem uno anno non poſſe, ſed quatuor, quo numero cognoſcitur uera generoſitas ſurculorum.*

De ponendis uineis, uel propagandis reparandis putandis: & arbuſtis. TIT IIII.

HOC *menſe poſtremo, ubi calidi, ac ſicci aëris qualitas eſt, ubi exilis, & aridus eſt campus, ubi collis præruptus, aut macer, uites utiliſsime ponuntur, de quibus ſatis menſe Februario diſputaui. Nunc locis ſiccis, calidis, exilibus, macris, arenoſis, aridis, quæcunq; de paſtinis, de uitibus ponēdis, putandis, propagandis, reparādis, uel arbuſto faciendo, antè dicta ſunt, rectius fiunt, ut contra exilitatem glebæ hybernis imbribus adiuuentur. Sic & humorem ſitientibus conferunt, & reciſa, uel merſa glacie non aduruunt, quia talibus locis pruinarum uis, & natura neſcitur.*

De abla

De ablaqueanda nouella. TIT. V.

POST Idus Octobris ablaqueãda eſt omnis nouella uinea,ſeu in paſtino,ſeu in ſcrobibus,aut ſulcis,ut amputẽtur radices ſuperuacuæ,quas produxit æſtate,quæ ſi conualuerint, inferiores radices faciunt interire, & ita remanebit uitis in ſummitate ſuſpenſa, quæ res eam frigori obnoxiam faciet, & calori. Sed hæ radiculæ non ad ſiccum debent recidi,ne aut plures inde naſcãtur,aut noua plaga corpori uitis impreſſa, ui ſecuturi algoris uratur. Recidemus autẽ relicto digiti ſpatio. Et ſi placida ibi hyems eſt, apertas relinquemus uites:ſi uiolenta,ante Decembres Idus operiemus:ſi præfrigida, aliquantum columbini ſtercoris ſub ipſa hyeme circa uiticularum ueſtigia largiemur,quod contra frigus nimium Columella dicit toto faciendũ eſſe quinquennio.

De utilitate propagandæ nũc uineæ. TIT. VI.

HOC tempore idcirco locis,quibus dixi, propagatio melior eſt,quia firmandis radicibus uitis incũbit, cum proferendi palmites,eam cura non permouet.

De arboribus inſerendis,uel uitibus. TIT. VII.

HOC menſe aliqui uites,& arbores locis calidiſſimis inſerere conſueuerunt.

De oliuetis inſtituendis,& colendis,uel remedijs eorum,uel oliuis condiendis,uel foſsis,riuiſq́ purgandis. TIT. VIII.

NUNC etiam locis calidis,& apricis oliueta inſtituemus, more, uel ordine, quem Februarius menſis oſtendit. Seminaria quoq; olearum locis talibus faciemus hoc tempore, & omnia, quæ ad oleam pertinebunt. Oliuas quoque albas condiemus, ſicut poſteà referetur. Hoc tempore ablaqueandæ ſunt arbores oleæ prouincijs ſiccioribus

bus ac tepidis, ita ut eis à ſuperiori parte humor poßit induci. Omnem ſobolem conuelli Columella præcipit, mihi autem uidetur paucas dimitti ſemper, ac ſolidas, ex quibus uel in uetuſtate, matris loco delecta ſuccedat, uel melius nutrita, & aggeſtæ terræ beneficio, & iam ſuas habens radices, ad oliuetum faciendum ſine cura ſeminarij transferatur arbuſcula. Nunc, ſi ſuppetit, intermiſſo triennio ſtercoranda ſunt oliueta, locis maximè frigidis. Caprini ſtercoris ſex libræ uni arbori, uel cineris modij ſinguli ſufficient. Muſcus tamen ſemper radatur arboribus: & putentur (ſicut Columella dicit) octo annorum ætate tranſacta. Videtur mihi unoquoq; anno ſicca, & infructuoſa cum aliqua debilitate naſcentia debere recidi. Quòd ſi fructus arbor lætos non afferet, terebretur gallica terebra uſq; ad medullam foramine impreſſo, cui oleaſtri informis talea uehementer arctetur, & ablaqueatæ arbori amurca infuſa, uel uetus urina fundatur. Hoc enim uelùt coitu ſteriles arbores uberantur, quas tamen durante malitia oportebit inſerere. Hoc menſe foſſas, riuosq; purgabimus.

Remedium, ſi uua compluta eſt. TIT. IX.

GRAECI *iubent, ſi uuam nimius imber infuderit, poſteaquàm muſtum eius primo ardore feruebit, ut ad alia uaſcula transferatur. Ita propter naturæ grauitatē remanens aqua ſubſidet, & translatum uinum purè ſeruabitur, relicto quicquid ſe illi ex imbre miſcuerat.*

De oleo uiridi faciendo, & laurino. TIT. X.

NVNC *oleum uiride faciemus hoc genere. Oliuam quam recentißimam, cum uaria eſt, colligis, et ſi diebus aliquot collegeris, expandis, ne caleſiat. Si qua ibi putris, aut ſicca eſt, remoues. Vbi uerò compleueris modum factorij, ſales tritos, uel non tritos, quod eſt melius, in oliuam eandem*

dem mittis per decem modios, tres ſalis, & molis primo, & ſic ſalitam in nouis caniſtris eſſe patieris, ut pernoctet cum ſalibus, & ducat in ſe eoſdem ſapores. ac mane premi incipiat, olei meliorem fluxum reddituura, ſalis ſapore concepto: canales ſanè, & omnia receptacula olei, calida aqua prius lauabis, ut nihil de anni præteriti rancore cuſtodiant. Focos etiam non propius admouebis, ne olei ſaporem fumus inficiat. Nunc menſe poſtremo locis ſiccis, & calidis ad oleum faciendum lauri baccas legemus.

De hortis. TIT. XI.

MENSE *Octobri ſerenda ſunt intyba, quæ hyeme ſeruiant. Amant humores, & terram ſolutam. Arenoſis, & ſalſis locis, atq; maritimis ſumma proueniunt. Area his planior appareatur, ne radices eorum terra fugiente nudentur. Quatuor foliorum transferantur ad locum ſtercoratum. Nunc plantæ cardui ponuntur, quas cùm ponemus, radices earum ſummas ferro reſecamus, ac fimo tingimus, ternûm pedum ſpatio ſeparamus incrementi cauſa, pedali ſcrobe depoſitas binas, aut ternas. Cinerem ſæpe ſub hyeme diebus ſiccis, fimumq; miſcebimus. Hoc menſe ſinapim ſeremus: terram diligit aratam, & ſi fieri poteſt, congeſtitiam, quamuis ubicunque naſcatur: ſarculari debet aßiduè, ut reſpergatur puluere, quo fouetur: non minus gaudet humore: de quo ſemen legere diſponis, ſuo loco eſſe patieris: quod ad eſcam parabis, robuſtius facies transferendo. In ſinapi uetus ſemen inutile eſt, uel ſationi, uel uſui: quod dentibus fractum, ſi intus uiride uidebitur, nouum eſt, ſi album fuerit, uetuſtatem fatetur. Hoc menſe malua ſerenda eſt, quæ occurſu hyemis ab incrementi longitudine reprimetur. Loco pingui delectatur, & humido: gaudet lætamine. Transferũtur plantæ eius, cum cœperint folia quatuor ha-*

bere,uel quinque. Melius *comprehendit eius planta,quæ tenera eſt,maior enim tranſlata languebit.* Sapor *illis eſt melior,ſi non transferantur:ſed ne cito erigantur in caulem, in medio earum glebulas conſtitues,aut lapillos.* Rara *ponenda eſt; ſarculo delectatur aßiduo: ſic liberandæ ſunt herbis, ne motum ſentiant in radice.* Si *transferendis plantis nodum facias in radice, ſeßiles fient.* Nunc *etiam locis temperatis, & calidis anethum ſeremus.* Cepullæ *ſeruntur etiam hoc menſe,uel menta,& paſtinaca,thymum, & origanum, & cappar menſis initio.* Item *betam locis ſiccioribus, necnon armoraceam ſeremus, uel transferemus ad culta, ut melior fiat, nam hæc agreſtis eſt raphanus.* Nunc *porrum uerno ſatum transferre debemus,ut creſcat in capite.* Sanè *ſarculis circunfodiatur aßiduè, & comprehenſa porri planta uelut tenacibus alleuetur,ut inanitas ſpatij, quæ radicibus ſuberit, incremento capitis ſuppleatur.* Ocymum *quoque etiam nunc ſeremus, quod citius naſci fertur hoc tempore, ſi aceti imbre leuiter ſpargatur infuſum.*

De pomis. TIT. XII.

CVI *placet curas agere ſeculorum, de palmis cogitet conſerendis.* Hoc *igitur menſe dactylorum non ueterum,ſed nouorum, ac pinguium recentia oſſa debebit obruere,terræ cinerem miſcere.* Si *plantam uelit, ponenda eſt Aprili menſe,uel Maio.* Locis *delectatur apricis, & calidis,* Fouenda *eſt,ut creſcat, humore.* Terram *ſolutam,uel ſabulonem requirit, ita tamen, ut quando planta deponitur, circa eam, uel ſub ea pinguis terra fundatur.* Annicula *transferatur, aut bima Iunio menſe, uel Iulio incipiente.* Circunfodiatur *aßiduè, ut rigatione continua æſtatis uincat ardores.* Aquis *palmæ aliquatenus ſalſis iuuantur, quæ infici debent ſalibus, etiam ſi tales eas natura non præbuit.* Si *ægra eſt arbor,*

bor, ſeces uini ueteris ablaqueatæ oportet infundi, uel radicum ſuperuacua capillamenta decidi, uel cuneum ſalicis interfoßis radicibus premi. Conſtat autem locum propè nullis utilem fructibus, in quo palmæ ſponte naſcuntur. Piſtacia ſeruntur autumno, & menſe Octobri ſobole, & nucibus ſuis. Sed melius ipſa piſtacia iuncta ponuntur, mas, ac fœmina. Marem dicunt, cui ſub corio uelut oßei longi uidentur latere teſticuli. Qui diligentius facere uoluerit, pertuſos caliculos, & ſtercorata terra repletos parabit, & in his piſtacia terna conſtituet, ut ex omnibus germen quodcunque procedat: quòd ubi conualuerit planta, hinc facilius transferatur menſe Februario. Amat locum calidum, ſed humectū, & rigatione gaudet, & ſole. Inſeritur terebintho menſe Februario, uel Martio: at alij amygdalo inſeri poſſe firmarunt. Ceraſus amat cœli ſtatum frigidum, ſolum uerò poſitionis humectæ. In tepidis regionibus paruus prouenit. Calidum non poteſt ſuſtinere. Montana, uel in collibus conſtituta regione lætatur. Ceraſi plantam ſylueſtrem transferre debemus menſe Octobri, uel Nouembri, & eam primo Ianuario, cùm comprehendit, inſerere. Plantaria uerò creari poſſunt, ſi prædictis menſibus ſpargantur poma, quæ ſumma facilitate naſcentur. Ego ſic huius arboris facilitatem probaui, ut uirgulta ex ceraſo pro amminiculis per uineam poſita in arborem proſiluiſſe confirmem. Et Ianuario menſe ſeri poteſt. Inſeritur menſe Nouembri melius. Vel, ſi neceſſe ſit, extremo Ianuario. Alij & Octobri inſerenda eſſe dixerunt. Martialis in trunco inſeri iubet. Mihi inter corticem, & lignum feliciter ſemper euenit. Qui in trunco conſerunt, ſicut Martialis dicit, omnem lanuginem, quæ circa eſt, auferre debebunt: quæ ſi remanſerit inſitis nocere manifeſtat. In ceraſis hoc ſeruandum eſt, & in omni-

bus gummatis, ut tunc inſerantur, quando his uel non eſt, uel deſinit gũma effluere. Ceraſus inſeritur in ſe, in pruno, in platano, ut alij, in populo. Amat ſcrobes altas, ſpatia largiora, aßiduas foßiones. Putari in ea putria, & ſicca debebunt, uel quæ denſius arctata protulerit, ut rareſcat. Fimum non amat, atque inde degenerat. Ceraſa ut ſine oſſe naſcantur fieri Martialis hoc dicit. Arborem tenerã ad duos pedes recides, & eam uſque ad radicem findes, medullam partis utriuſque ferro curabis abradere, & ſtatim utraſque partes in ſe uinculo ſtringis, & oblinis fimo, & ſummam partem, & laterum diuiſuras. Poſt annum cicatrix ducta ſolidatur. Hanc arborem ſurculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inſeris, & ut aſſerit, ex his ſine oßibus poma naſcentur. Si ceraſus concepto humore putreſcit, in trunco foramen accipiat, quo poßit educi. Si formicas patitur, ſuccum portulacæ debebis infundere, cum aceti media parte permiſtum, uel uini fecibus truncum arboris florentis adlinire. Si æſtu canicularum fatigatur, trium fontium ſingulos ſextarios ſumptos poſt ſolis occaſum radicibus arboris iubeamus influere ſic, ne remedium luna deprehendat, uel herbam ſymphoniacam circa arboris truncum torquebimus in coronam, uel ex ea iuxta imum codicem cubile faciemus. Ceraſa non aliter, quàm in ſole uſque ad rugas ſiccata ſeruantur. Menſe Octobri aliqui mali arborem calidis, & ſiccis regionibus ponunt, & cydonia circa Nouembres Calendas, & ſorbum, uel amygdala in ſeminarijs obruũt, & pini ſemen aſpergunt. Hoc menſe poma condienda ſunt, atque ſeruanda eo more, quo in ſingulorum titulis continetur, uelut quæque matura proceſſerint.

De apibus. TIT. XIII.

HOC etiam menſe alucaria caſtrabuntur, more, quo dictum

dictum eſt, quæ tamen oportet inſpicere, & ſi abundantia eſt, demere, ſi mediocritas, partem mediam relinquere, pro hyemis inopia: ſi uerò ſterilitas apparet in cellis, nil prorſus auferre. Mellis uerò, & ceræ ſuperius eſt demonſtrata confectio.

Quæ Græci, uel alij ſuper uina condienda, curandaq́ dixerunt. TIT. XIIII.

NE lecta prætercam, quæ Græci ſua fide media de condiendi uini genere diſputarunt, demonſtrare curaui, qui uini naturam tali ratione diſcernunt, & hanc in eo uolunt eſſe diſtantiam, ut quod dulce eſt, grauius dicant, quod album, & aliquatenus ſalſum, conuenire ueſicæ, quod crocco colore blanditur, digeſtioni accommodum, quod album, & ſtipticum, prodeſſe ſtomacho laxiori, tranſmarinum pallorem facere, & tantum ſanguinem non creare. Vuis nigris fieri forte, rubeis ſuaue, albis uerò plerũq; mediocre. In condiendo ergo uino aliqui Græcorũ muſtum decoctũ ad medietatem, uel tertiam partem uino adijciunt. Alij Græci ita iubent aquam marinam mundam de puro, & quieto mari, quam anno ante complcuerint, reſeruari, cuius talem eſſe naturam, ut & ſalſedine, uel amaritudine per hoc tempus careat, & odore, & dulcis fiat ætate. Ergo eius octogeſimam partem muſto admiſcent, & gypſi quinquageſimam. Poſt tertiam deinde diem fortiter commouent, ac pollicentur non ætatem ſolum uino, ſed ſplendorem quoq; coloris afferre. Oportet autem nona quaq; die uinum moueri, atq; curari, uel, ſi tardius, undecima. Frequens enim reſpectus faciet iudicare utrum uendenda ſit ſpecies, an tenenda. Quidam reſinæ ſiccæ tritæ uncias tres dolio immergũt, & permouent, & uina diuretica ſic fieri poſſe perſuadent. Muſtum uerò, quod per pluuias frequentes leue eſt,

ſic curari debere iuſſerunt, quod probari guſtu ipſius poterit. Omne muſtum decoqui iubent, donec pars eius uigeſima poßit abſumi: melius quoq; fieri, ſi centeſimam partem gypſi adijcias. Lacedæmonij uerò eouſque decoquere, donec uini quinta pars pereat, & quarto anno uſibus miniſtrare. Suaue uinum de duro fieri docent, ſi ordeacei pollinis cyathos duos ſimul cum uino ſubactos mittas in uini uaſculo, & hora una ibi eſſe patiaris. Aliqui fæces uini dulcis admiſcent. Aliqui addunt glycyrhizæ ſiccæ aliquantulum, & utuntur, cum diu uaſorum commotione miſcuerint. Vinum quoq; inter paucos dies optimi odoris effici, ſi baccas myrti agreſtis montanas, ſiccas, & tunſas mittis in cadum, & decem diebus requieſcere patiaris: tunc coles, & utaris. Vitis etiam flores arbuſtiuæ collectos in umbra ſiccare curabis. Tunc diligenter tunſos, & cretos habebis in uaſculo nouo, & cum uolueris, tribus cadis unã floris menſuram, quam Syri chenicam uocant, adijcies, & ſuperlines dolium, & ſexta, uel ſeptima die aperies, & uteris. Vinum fieri ad potandum ſuaue ita dicunt. Fœniculi, uel ſatureiæ ſingulorum congruum modum uino immergi, atq; turbari, uel fructum, quem duæ nuces pineæ produxerint, torrefactum, & linteo ligatum mitti in uaſculo, ac ſuperliniri, & uſui eſſe quinq; diebus exactis. Vinum autem uelut uetus effici de nouello, ſi amygdala amara, abſynthium, pini frugiferi gumen, fœnum Græcum ſimul frangas quantum ſufficere æſtimaris, & pariter tundas, & ex his unum cyathum per amphoram mittas, & magna uina conficies. Si uerò ſenſeris peccatura, huic confectioni aloën, myrrham, crocomagma, ſingula modis æqualibus tunſa, & in puluerem redacta cum melle miſcebis, & uno cyatho unam amphoram condire curabis. Anniculum quoq; uinum ut longam

gam

gam ſimulare uideatur ætatem, meliloti unciam unam, glycyrhizæ uncias tres, nardi celtici tantundem, aloës epatici uncias duas tundis, & cernis, & in ſextarijs quinquaginta coclearia ſex recondes, & uas ponis in fumo. In album colorem uina fuſca mutari aſſerunt, ſi ex faba lomentum factum uino quis adijciat, uel ouorum trium lagœnæ infundat alborem, diuq; commoueat, ſequenti die candidum reperiri: quòd ſi ex afra piſa lomentum adijciatur, eadem die poſſe mutari. Vitibus quoq; hanc eſſe naturam, ut alba, uel nigra ſi redigantur in cinerem, uinoq; adijciantur, ei unamquanq; formam ſui coloris imponere: ut ex nigra fuſcum, candidum uerò reddatur ex alba, ea ratione ſcilicet, ut combuſti ſarmenti cineris modij unius menſura mittatur in dolium, quod habebit amphoras x. & triduo ſic relictum pòſt operietur, ac lutetur: album uel (ſi ita uiſum fuerit) nigrum reperiri quadraginta diebus exactis. Vinum quoq; aſſerunt ex molli forte ſic fieri. Althææ, hoc eſt, ibiſci folia, uel radices, aut eius caulem tenerum decoctum mitti, aut gypſum, aut ciceris cotulas duas, aut cupreſſi pilulas tres, aut buxi folia, quantum manus ceperit, aut apij ſemen, aut cinerem ſarmentorum, cui uis flammæ corpus reliquit exile, omni ſoliditate detracta. Vinum uerò eadem die ex auſtero lympidum, atq; optimum fieri, ſi grana piperis decem, piſtacia uiginti adiecto modico uino ſimul conteras, & in ſex uini ſextarijs mittas, diu omnibus antè commotis, tunc requieſcere patiaris, & coles uſui mox futurum. Item feculentum ſtatim in lympidum reddi, ſi VII. pini nucleos in unum uini ſextarium mittas, diuq; commoueas, & paululum ceſſare patiaris, mox ſumere puritatem, colariq; debere, & in uſum referri. Item (quod Cretenſibus oraculũ Pythij Apollinis monſtraſſe memoratur) fieri ſic candidũ, &

ſumere uetuſtatis ſaporem, ſi ſquinantos uncias quatuor, aloës epatici uncias quatuor, maſticis optimi unciam unam, caßiæ fiſtulæ unciam unam, piperis unciam unã, ſpinæ Indicæ ſemunciam, myrrhæ optimæ unciam unam, thuris maſculi non rancidi unciam unam: tundis uniuerſa, & in tenuißimum puluerem cribro excutiente deducis. Cùm uerò muſtum ferbuerit, deſpumabis, & omnia uuarum grana, quæ feruor in ſummum reiecit, expelles. Tunc gypſi triti, atq; cribrati tres Italicos ſextarios mittis in uini amphoras decem, prius tamen partem quartam uini condiendi in alia uaſa transfundis, & ita gypſum adijcies, & dolium uiridi, ac radicata canna per biduum fortiter agitabis. Tertia uerò die, ex ſupraſcriptis pulueribus quaterna coclearia cõpleta modeſtius in denas uini amphoras mittis, & uini, ſicut ſuprà dictum eſt, quartam partem, quam alibi diffuderas, ſuperadijcies, & doliũ replebis, & item diu agitare curabis, ut ſpecierum uis omne muſti corpus inficiat. Tunc operies, atq; adlines relicto breui foramine, quo æſtuantia uina ſuſpirent. Sed exemptis quadraginta diebus, & hoc ſpiraculum claudis, & deinde ut libuerit, guſtas. Illud memento ſeruare præ cæteris, ut quoties uinum mouetur, inueſtis puer hoc, aut aliquis ſatis purus efficiat. Linimentum quoque dolij non gypſo, ſed ſarmentorum cinere debebis inducere. Item uinum, quod ſalutare contra peſtilentiam ſit, & ſtomacho proſit, fieri hoc genere fertur. In optimi muſti metreta una antè quàm ferueat, tunſi abſynthij octo uncias linteo inuolutas demittis, & exactis XL. diebus curabis auferre. Id uinum refundis lagœnis minoribus, & uteris. Nunc condiunt, primo amne muſti ſpumantis egeſto, quibus moris eſt gypſo uina medicari. Sed ſi natura leuius uinum eſt, & saporis humecti, in congijs

centum

centum, duos gypſi ſextarios miſiſſe ſufficiet. Quòd ſi uinum naſcitur uirtute ſolidius, medietas abunde prædictis poterit ſatis eſſe menſuris.

Roſatum ſine roſa fieri. TIT. XV.

NVNC *roſatum ſine roſa facies ſic. Folia citri uiridia ſporta palmea miſſa in muſti nõdum feruentis uaſe depones, & claudes, & exemptis quadraginta diebus melle addito, admodum roſati, cum placebit, uteris.*

De uinis pomorum. TIT. XVI.

HOC *menſe, omnia, quæ locis ſuis leguntur, ex pomis uina conficies.*

De œnomelli. TIT. XVII.

MVSTVM *de maioribus, & egregijs uitibus poſt* XX. *dies, quàm leuatum fuerit ex lacu, quantum uolueris ſumis, & ei mellis nõ diſpumati optimi quintam partem prius tritam fortiter, donec albeſcat, admiſces, & agitabis ex canna radicata uehementer. Mouebis autem ſic per dies* XL. *cõtinuos, uel quod eſt melius, quinquaginta, ita ut cùm moueris, mundo linteo tegas, per quod facile confectio æſtuabunda ſuſpiret. Poſt dies autem quinquaginta, munda manu purgas quodcunque ſupernatabit, & in uaſculo gypſo diligenter includis, & ad uetuſtatem reſeruas. Melius tamen ſi in minora, & picata uaſcula proximo uere transfundas, & gypſata diligenter operias, & in terrena, & frigida cella recondas, uel arenis fluuialibus, uel eodem ſolo, uaſcula ex aliqua parte ſubmergas. Hoc nulla uitiatur ætate, ſi tam diligenter effeceris.*

De defruto, carœno, ſapa. TIT. XVIII.

NVNC *defrutum, carœnum, ſapam conficies. Cùm omnia uno genere conficiantur ex muſto, modus his & uirtutem mutabit, & nomina. Nam defrutum à defruendo dict*

do dictum, ubi ad ſpißitudinem fortiter deſpumauerit, effectum eſt. Carœnum, cum tertia perdita, duæ partes remanſerint. Sapa, ubi ad tertias redacta deſcenderit, quam tamen meliorem facient cydonia ſimul cocta, & igni ſuppoſita ligna ficulnea.

De paſſo. TIT. XIX.

PASSVM *nunc fiet ante uindemiam, quod Africa ſueuit uniuerſa conficere pingue, atque iucundum, & quoad conditum, ſi utaris mellis uice, ab inflatione te uindices. Leguntur ergo uuæ paſſæ quamplurimæ, & in fiſcellis clauſæ iunco factis aliquatenus rariore contextu, uirgis primo fortiter uerberantur. Deinde ubi uuarum corpus uis contuſionis exoluerit, cochleæ ſuppoſita ſporta comprimitur. Hinc paſſum eſt quicquid effluxerit, & conditum uaſculo, mellis more, ſeruatur.*

De cydonite. TIT. XX.

ABIECTO *corio mala cydonia matura in breuißimas, ac tenuißimas particulas recides, & proijcies durum, quod habetur interius. Dehinc in melle decoques, donec ad menſuram mediam reuertatur, & coquendo piper ſubtile conſpergis. Aliter: Succi cydoniorum ſextarios duos, aceti ſextarium unum ſemis, & mellis duos ſextarios miſces, & decoques, donec tota permiſtio pinguedinem puri mellis imitetur. Tunc triti piperis, atque zinziberis binas uncias miſcere curabis.*

De fermento muſteorũ ſeruando. TIT. XXI.

EX *nouo tritico purgato farriculum facies, & ex muſto de ſub pedibus rapto curabis infundere, ita ut modio farris lagœnam muſti adijcias: deinde ſole ſiccabis, & item ſimiliter infundis, ac ſiccas. Hoc cùm tertio feceris, panes ex eo breuißimos admodum facies muſteorũ, & in ſole ſiccatos*

tos uaſculis nouis fictilibus recõdis, & gypſas. Pro *fermento, quo tempore anni muſteos facere uolueris, hoc uteris.*

De uua paſſa. TIT. XXII.

VVAM *paſſam Græcam ſic facies.* Melioris *acini, & dulcis, & lucidi botryones in ipſa uite torquebis, & patieris ſponte inareſcere, deinde ſublatos in umbra ſuſpendis, & uuam conſtrictam cum ponis in uaſculis, ſubſternis pampinos ſicco algore frigentes, & manu comprimis, & ubi uas impleueris, item pampinos addis nihilo minus non calentes, & operculabis, ac ſtatues in loco frigido ſicco, quem nullus fumus infeſtet.*

De horis. TIT. XXIII.

OCTOBER *Martium ſimilibus umbris ſibi fecit æquari.*

Hora	I.	*pedes*	XXV.
Hora	II.	*pedes*	XV.
Hora	III.	*pedes*	XI.
Hora	IIII.	*pedes*	VIII.
Hora	V.	*pedes*	VI.
Hora	VI.	*pedes*	V.
Hora	VII.	*pedes*	VI.
Hora	VIII.	*pedes*	VIII.
Hora	IX.	*pedes*	XI.
Hora	X.	*pedes*	XV.
Hora	XI	*pedes*	XXV.

Palladij

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER DVODECIMVS.

De ſatione tritici, farris, ordei, fabæ cum diſciplina, & de lenticula ſerenda, & de lini ſemine. TIT. I.

NOVEMBRI *menſe triticum ſeremus, & far ſatione legitima, ac ſemente ſolenni. Iugerum utriuſque ſeminis modijs quinque tenebitur.* Nunc *& ordeum maturum adhuc ſeremus. In huius principio fabam ſpargimus, quæ pinguißimum, uel ſtercoratum deſyderat locum, uel uallem quam ſuccus ueniens à ſummitate, fœcundet.* Primo *ſcritur, deinde proſcinditur, & tunc ſulcatur. Occanda eſt largè, ut tegi plurimum poßit. Aliqui locis frigidis dicunt in fabæ ſatione glebas non eſſe frangendas, ut per eas gelicidiorum tempore poßint germina obumbrata defendi: ſatione eius generis, ſicut opinio habet, non fœcundatur terra, ſed minus læditur.* Nam Columella *dicit agrum frumentis utiliorem probari, qui anno ſuperiore uacuus fuerit, quàm qui calamos fabaceæ meßis eduxit.* Pingue *iugerum ſex modij occupant, mediocre amplius. Spiſſo bene prouenit. Macrum ſolum, nebuloſumq́; non patitur.* Curandum *eſt præcipuè, ut luna* x v. *ſeratur, ſi adhuc ictum ſolis repercuſſa non ſenſit. Aliqui dicunt quartamdecimam potius eligendam. Sanguine caponis Græci aſſerunt fabæ ſemina macerata herbis aduerſantibus non noceri.* Aqua *pridie infuſa citius naſci, nitrata aqua reſperſa cocturam non habere difficilem.* Nunc *ſeritur prima lenticula, ſicut* Februario *menſe narratum eſt.* Hoc *etiam toto menſe poterit*

lini

lini ſemen aſpergi.

De pratis nouis inſtituendis, ponendis uitibus, & propagandis, & circunfodiendis nouellis TIT. II.

IN *huius maximè menſis principio, poſſumus inſtituere noua prata more, quo dictum eſt. Hoc etiam toto menſe locis calidis, & ſiccis uel apricis, erit uitium celebranda poſitio. Nunc & propago iure ducetur, & locis frigidis nouellas uites, & arborum plantas circunfodere, atq; operire conueniet, & ante Idus. Nunc mergus, hoc eſt propaginis curuatura poſt triennium, quàm preſſa fuerat, recidetur à uite.*

De uinea ueteri in iugo, uel pergula reparanda. TIT. III.

NVNC, *ac deinceps uinea uetus, quæ in iugo eſt, uel pergula, ſi robuſto, & integro trunco ſit, ablaqueata fimo ſatietur, & anguſtius putata inter quartum, & tertium pedem à terra uiridiſſimo parte corticis, acuto ferramenti mucrone feriatur, ac foſſa frequentius incitetur. Nam (ſicut aſſerit Columella) ex eo loco germen plerunque producit, & ueniente uere fundit materiam, qua uitis reparetur antiqua.*

De putandis uitibus, & arboribus locis temperatis, & reliquis. TIT. IIII.

NVNC *putatio autumnalis celebratur in uitibus, & arboribus, maximè ubi inuitamur tempore prouinciæ, & putantur olиueta: & oliua, cùm uaria cœperit eſſe, colligitur, ex qua primum fiet oleum. Nam cùm tota nigreſcet, quod ſpei merito poſterauit, fundendi ubertate compenſat. Eſt utilis olearum putatio, cæterarumq; arborum, ſi loci patitur diſciplina, ut deciſis cacuminibus, rami fluentes per*

per latera prona fundantur. Quòd ſi regio inſolens, & incuſtodita contigerit, agendum prius toto arboris corpore ab inferiore parte purgato, ut altitudine animalium ſupergreſſa, modus tranſcendatur iniuriæ, & arbor iam ſpatio ſuo tuta curetur.

De oliuetis ponendis, & curandis ægris arboribus, & reliquis. TIT. V.

NVNC *etiam locis calidis, ac ſiccis regionibus olueta ponuntur, ſicut Februario diſputatum eſt. Amat hæc arbor arduo locorum ſitu mediocriter ab humore ſuſpendi, ſcalpi aßiduè, lætaminis ubertate pingueſcere, feracibus uentis clementer agitari. Hoc etiam menſe oleis ſterilibus quæ ſupradicta ſunt remedia faciemus. Nunc & corbes, & pali, & ridicæ bene fieri poſſunt, etiam nunc locis temperatis, eſt laurini olei iuſta confectio.*

De hortis. TIT. VI.

HOC *menſe allium bene ſeritur, & ulpicum terra maximè alba, foſſa, & ſubacta ſine ſtercore. Sulcos in areis facies, & ſemina in locis altioribus pones IIII. digitis ſeparata, neq; altius preſſa. Sarculabis frequẽter, inde plus creſcent. Si capitatum facere uolueris, ubi cœperit caulis prodire, proculca, ſuccus reuertetur ad ſpicas. Fertur, ſi luna ſub terris poſita ſeratur, & item ſub terris luna latente uellatur, odoris fœditate cariturum. Vel paleis condita allia, uel fumo ſuſpenſa durabunt. Nunc & cepulla ſeri poteſt, & carduorum planta diſponi, & armoracea ſeritur, & cunela.*

De pomis. TIT. VII.

HOC *menſe locis calidis, cæteris uerò Ianuario perſici oſſa in paſtinatis areis ſunt ponenda, binis à ſe pedibus ſeparata, ut cum ibi plantæ excreuerint, transferantur. Sed*

oſſa

oſſa ponantur acumine deorſum uerſo. Et *non amplius, quàm duobus, aut tribus digitis obruantur. Oſſa uerò, quæ ponenda ſunt, aliqui ſiccata prius paucis diebus cineris miſtione terra ſoluta in qualis reſeruant.* Ego *uerò uſq; ad ſerendi tẽpus ſine ulla cura ſæpe ſeruaui.* Locis *quidem qualibuſcunque proueniunt.* Sed *& pomis, & frondibus, & durabilitate præcipua ſunt, ſi cœlum calidum, ſolum arenoſum, & humidum ſortiantur.* Frigidis *uerò, & maximè uentoſis, niſi obiectu aliquo defendantur, intereunt.* Dum *tenera ſunt germina, ſæpe herbis circumfoſſa liberentur.* Bimam *plantam rectè transferemus ſcrobe breui.* Nec *à ſe longè ſtatuenda ſunt, ut inuicem ſe à calore ſolis excuſent. Ablaqueandæ ſunt per autumnum, & ſuis ſtercorandæ folijs.* Putanda *perſicus in autumno eſt, ut arida, & putrida tantum uirgulta tollantur.* Nam *ſiquid uiride reſecemus, areſcit. Languenti arbori ueteris uini feces, aquæ miſtas oportet infundi. Affirmantibus Græcis perſicus ſcripta naſcetur, ſi oſſa eius obruas, & poſt dies* VII. *ubi patefieri cœperint, apertis his nucleos tollas, & his cinnabari, quod libebit inſcribas.* Mox *ligatos ſimul cum ſuis oßibus obruas diligentius adhærentes.* Genera *eorum ſunt hæc, duracina, præcoqua, perſica, armenia.* Si *hæc arbor ardore ſolis inareſcit, frequenti aggeſtione cumuletur, ueſpertino iuuetur humore, obiectis defendatur umbraculis.* Iuuat *in ea & ſpolium ſerpentis appendi.* Nunc *iam contra pruinas ſtercus ingeratur perſico, uel feces uini cum aqua permiſtæ, uel quod magis prodeſt, aqua in qua faba decocta eſt.* Si *uermes perſicus patitur, cinis eos amurcæ miſtus extinguit, uel bouis urina cum aceti tertia parte confuſa.* Si *poma caduca ſunt, nudatæ radici eius, uel trunco lentiſci, aut terebinthi cuneus aſ-*

Ll figitur,

figitur, uel terebratæ in medio, palus ſalicis imprimetur. Si poma rugoſa creabit, aut putrida, circa imum truncum cortex recidatur, & cum inde modicus humor effluxerit, argilla, uel paleato luto plaga retegatur. Magna poma perſicus affert, ſi florenti per triduum ternos ſextarios caprini lactis ingeſſeris. Contra uitia perſici proficit ſpartum ligatum, uel ſpartea ſuſpenſa de ramis. Menſe Ianuario, uel Februario locis frigidis, Nouembri calidis perſicus inſeratur, maximè circa terram ſurculis plenioribus, & prope arborem natis. Nam cacumina uel non tenebunt, uel diu durare non poterunt. Inſeritur in ſe, in amygdalo, in pruno: ſed armenia, uel præcoqua prunis, duracina amygdalis melius adhæreſcunt, & tempus ætatis acquirunt. Menſe Aprili, uel Maio locis calidis, in Italia uerò utroq; exeunte, uel Iunio perſicus inoculari poteſt, quod emplaſtrari dicitur præciſo ſuper trunco, & emplaſtratis pluribus gemmis, more, quo dictum eſt. Perſicus rubeſcit, ſi platano inſerta figatur. Duracina ſeruantur, condita muria, & oximelle, uel detractis oßibus ficorum more in ſole ſiccantur, ac pendent. Item ſæpe uidi, detractis oßibus duracina melle condiri, & ſaporis eſſe iucundi. Item bene ſeruantur, ſi umbilicum pomi gutta picis calentis oppleueris, ut ſic ſapæ innatare cogantur uaſe concluſo.

De pinu.

PINVS *creditur prodeſſe omnibus, quæ ſub ea ſeruntur. Pinum ſeremus nucleis ſuis, calidis, & ſiccis regionibus menſe Octobri, uel Nouembri: frigidis, & humectis Februario, uel Martio. Amat locum gracilem, ſæpe maritimum, inter montes, & ſaxa uaſtior, & procerior inuenitur. Ventoſis, & humidis, arborum fiunt incrementa lætiora. Sed ſiue montes uelis conſerere, ſeu ſpatia quæcunq;, hæc huic*

hæc huic generi deputabis, quæ alteri utilia eſſe non poſſunt. Exarabis ergo ea loca diligenter, atq; purgabis, & frumenti more ſemẽ aſperges, ac leui ſarculo curabis operire, nec enim pluſquam palmo debet abſcondi. Defendenda eſt tenera arbor à pecore, ne calcetur inualida. Proficiet, ſi nucleos aqua ante tiduum macerabis. Aliqui dicunt fructũ pineum translatione miteſcere: ſed plantas hoc modo procurant, ut prius multa ſemina in caliculis terra & fimo repletis obruant: quæ ubi proceſſerint, relicto eo, quod ſolidius eſt, auferunt alia: ubi iuſtum cœperit incrementum, trimam plantam cum ipſis caliculis transferunt, quibus fractis in ſcrobe indulgent radicibus largitatem. Terræ tamen equæ ſtercus admiſcent, facientes ſtraturam alterno ordine ſubinde creſcentem. Seruandum eſt tamen ut radix eius, quæ una, & directa eſt, uſq; ad ſummitatem ſuam poßit integra, & illæſa transferri. Putatio nouellas pini arbores tantum promouet (quod expertus ſum) ut quæ ſperaueras incrementa, duplicentur. Nuces pineæ & uſq; in hoc tempus in arbore eſſe poſſunt, & maturiores legentur. Prius tamen legendæ ſunt, quàm pateſcant. Nuclei niſi purgati durare non poſſunt: tamen aliqui in uaſis fictilibus nouis, & terra repletis, cum teſtis ſuis miſſos aſſerunt cuſtodiri.

De pruno.

PRVNA *ſi oßibus ſerãtur autumno, menſe* Nouem*bri ſolo putri, & ſubacto duobus palmis obruantur. Oſſa eadẽ ponantur & menſe Februario. Sed tunc prius lixiuio ſunt maceranda per triduũ, ut cito germinare cogantur. Ponũtur & plantis, quas ſumemus ex codice menſe Ianuario excũte, uel Februario circa Idus radicibus fimo oblitis. Gaudẽt loco læto, et humido: cœlo tepido melius pro-*

ſeruntur, tamen queunt & frigidum ſuſtinere. Locis lapidoſis, & glareoſis ſi iuuātur lætamine, excuſant ne poma caduca, & uermiculoſa naſcantur. Extirpandæ ſunt ſoboles à radice, exceptis rectioribus, quæ ſeruabuntur ad plātas. Si languida pruni arbor eſt, amurca cum aqua æqualiter temperata radicibus debet infundi, uel bubulum lotiū ſolum, uel humanum uetus cum duabus aquæ partibus mixtum, uel cineres ex furno, maximè ſarmentorum. Si poma decidant, oleaſtri cuneū terebratum infige radici. Vermes eius, atq; formicas, rubrica cum pice liquida ſi adliniatur, extinguet. Sed modeſtius propter arboris noxam, ne idem faciat remedium, quod uenenum. Iuuatur frequenti humore, & aßidua foßione. Menſe Martio extremo prunus inſeritur melius trunco fiſſo, quàm cortice, uel menſe Ianuario, antè, quàm incipiat gumen lacrymare. Inſeritur in ſe, & perſicum recipit, uel amygdalum, uel malū, ſed eam degenerē reddit, & paruam. Pruna ſiccantur in ſole per crates loco ſicciore diſpoſita. Hæc ſunt, quæ damaſcena dicuntur. Alij in aqua marina, uel in muria feruente recenter lecta pruna demergunt, & inde ſublata, aut in furno tepido faciunt, aut in ſole ſiccari.

De Caſtanea.

CASTANEA *ſeritur & plantis, quæ ſponte naſcuntur, & ſemine. Sed quæ plantis ſeritur, ita ægra eſt, ut biennio de eius uita ſæpe dubitetur. Serenda eſt ergo ipſis caſtaneis, hoc eſt ſeminibus ſuis, menſe* Nomembri, & Decembri, *item* Februario. *Eligendæ ſunt caſtaneæ ad ponendum recentes, grandes, maturæ: quas ſi* Nouēbri *menſe ſeramus, facilem ſe præſentia fructus ipſius præſtat. Si uerò* Februario *ponamus, ut uſq; tunc durent, ita faciendū eſt: in umbra caſtaneæ ſiccentur expanſæ. Tunc in anguſtum,*

ſtum, & ſiccum locum translatæ cumulum faciunt, & eas omnes fluuialis arena diligenter operiat. Poſt dies x x x. eas remota arena in aquam frigidam mittis. Quæ ſanæ ſunt, merguntur: ſupernatat quæcunq; uexata eſt. Item quas probaſti, ſimiliter obrues, & poſt x x x. dies æquè probas. Hoc cùm tertio feceris, uſq; ad ueris initium, ſerere debebis quæ manſerint illibatæ. Aliqui in uaſculis ſeruant, arena pariter miſſa. Amant ſolum molle, & ſolutum, non tamen arenoſum. In ſabulone proueniunt, ſed humecto. Nigra terra illis apta eſt, & carbunculus, & tofus diligenter infractus. In ſpiſſo agro & rubrica uix prouenit. In argilla, & glarea, non poteſt naſci. Diligit cœli ſtatum frigidum, ſed & tepidum non recuſat, ſi humor aſſenſerit. Delectatur cliuis, & opacis regionibus, ac maximè in ſeptentrionem uerſis. Paſtinari ergo locus debebit, qui huic deſtinatur arbuſto, altitudine pedis unius ſemis, uel duorum. uel totus aut ſulcis in ordinem deſtinatis, aut certè aratris reſolui hinc inde findentibus. Qui fimo ſatiatus, ac redactus in puluerem, caſtanearum ſemen accipiat non amplius pedis dodrante demerſum. Vnicuiq; ſemini propter notam ſurculus debet affigi. Ipſa ſemina ſingulis locis ſimul terna, uel quina ponantur, & inter ſe quatuor pedum ſpatio ſeparentur: quibus transferre placuerit, bimas plantas transferre debebunt. Locus tamen deductoria liquoris accipiat, ne humor inſidens limo, germen extinguat. Cui placet, poteſt caſtaneæ in propaginem ducere ima uirgulta, quæ in radice naſcuntur. Nouum caſtanetum circunfodi debet aſſiduè. Menſe Martio, & Septembri, incrementum maius acquirit, ſi putationibus adiuuetur. Caſtanea inſeritur (ſicut probaui ipſe) ſub cortice mēſe Martio, uel Aprili, tamen genere utroq; reſpondet. Poteſt &

inoculari. Inſeritur in ſe, & in ſalice, ſed ex ſalice tardius maturat, & fit aſperior in ſapore. Caſtaneæ ſeruantur uel in cratibus diſpoſitæ, uel intra ſabulonem, ne inuicem tangantur immerſæ, uel in uaſculis fictilibus nouis cōditæ, & loco ſicciore defoſſæ, uel incluſæ uirgeis ex fago receptaculis, & lutatæ, ut ſpiracula non relinquas, uel ordei paleis minutiſsimis obrutæ, uel paluſtri ulua figuratis denſioribus ſportis recluſæ.

De pomis alijs.

HOC *menſe locis calidis, ac ſiccis regionibus agreſtiū pyrorum plantas ponimus, quas poſtea poſsimus inſerere, & malorū, uel mali punici, & cydonij, & citri, & meſpili, fici, ſorbi, ſiliquæ, & plātas agreſtis cerasi, poſt inſerendas, & mori taleas, & amygdali ſemina, & nuces iuglandes, ſi in ſeminarijs (quo dictum eſt more) pangantur.*

De apibus. TIT. VIII.

HVIVS *menſis initio apes ex tamariſci floribus, reliquisq́; ſylueſtribus mella conficiunt: quæ auferenda non ſunt, quia ſeruantur hyberno. Eodem menſe ſordibus liberandi ſunt aluei, quia tota hyeme eos mouere, aut aperire non decet. Sed hæc die aprico, tepidoq́; facienda ſunt, & pennis maximè auium maiorum, quæ habent rigorem, uel aliquo ſimili omnia interiora mundentur, quò manus non ualebit attingere. Tum rimas omnes, quæ ſunt extrinſecus, luto, & fimo bubulo muſtis linamus: & inſuper geneſtis, uel alijs tegumentis ſimilitudinem porticus imitemur, ut poſsint à frigore, & tempeſtate defendi.*

Remedium uitibus, quæ ſine fruge luxuriant. TIT. IX.

LOCIS *calidis, & apricis uites, quæ fructu carent, fronde luxuriant, & pauperiem fœtum compenſant ubertate*

tate foliorum:nunc putare preſsius conueniet: frigidis uerò, menſe Februario. Si permanebit hoc uitium, circunfoſſas arena fluuiali,uel cinere debebimus aggerare. Quidam lapides inſerunt inter flexuoſa radicum.

Remedium ſterili uiti. TIT. X.

HISDEM *temporibus,& locis uitem,quæ ſterilis fuerit, Græci ita præcipiunt eſſe curandam. Trunco eius fiſſo lapidem aſſerunt includendũ,& ibi urinæ ueteris humanæ quatuor cotulas circa truncum debere ſuffundi,ut ad radices inſtillatio ipſa deſcendat. Tunc adijcienda eſt terra admiſta lætamine,& circa radices ſolum omne uertendum.*

De roſario ex paucis uirgulis inſtituendo. TIT. XI.

QVAMVIS *menſe Februario ſunt conſerenda roſaria,tamen locis calidis,apricis, atque maritimis hoc etiam menſe poterimus inſtituere roſeta. Quæ ſi indigus plantarum,uolueris ex paucis uirgulis habere copioſa,quaternorum digitorũ ſurculos gemmantes cum geniculis ſuis debebis excidere,& in modum propaginis ſternere, & ſtercorare, ac rigationibus adiuuare. Vbi anni ætatẽ cõpleuerint, pedis ſpatio inter ſe transferre diſiunctos: atque ita ſolum, quod huic generi deputabis,implere.*

De uua,quæ uſque ad uer reſeruetur in uite. TIT. XII.

GRAECIS *aſſerentibus, ut uuam ſerues in uite uſq; ad ueris initia,circa ipſam uitem, quæ fructu plena eſt, loco umbroſo ſcrobem fodies, altitudine trium pedum, latitudine duorum, & mittis ſabulonem, & ibi calamos figis, in quibus retorquet aſsiduè ſarmenta fructibus plena, & illæſis botryonibus alligabis, ut ſolum non contingant, & cooperies, ut imber eò penetrare non poſsit. Item*

Græcis docentibus uuas in uite, aut poma in arbore ſi diu ſeruare uolueris, uaſculis clauſa fictilibus ab ima parte pertuſis diligenter à ſummo tecta ſuſpende, quamuis poma & gypſo cooperta in longam ſeruentur ætatem.

De gregibus ouilli generis, & caprini. TIT. XIII.

HOC *menſe agnorum prima generatio eſt. Sed agnus ſtatim natus uberibus maternis admonendus eſt. Manu prius tamen exiguum lactis, in quo ſpiſsior eſt natura, mulgendum, quod paſtores coloſtram uocant, nanq; hoc agnis, niſi auferatur, nocebit. Ac primo per biduũ natus cum matre claudatur. Tunc ſeptis obſcuris ſeruetur, & calidis: ita ſecluſo paruulorum grege matrices mittantur in paſcua. Sufficiet autem prius quàm procedant matrices mane, & cùm ſaturæ reuertuntur ad ueſperam, agnis ubera haurienda permittere. Qui donec firmentur intra ſtabulum furfuribus, uel medica herba, uel (ſi eſt copia) farina ordei paſcantur ingeſta, donec conceptum paulìſper robur ætatis, paſcuum matribus poßint habere commune.*

De paſcendi ordine.

PASCVA *ouillo generi utilia ſunt, quæ uel in noualibus, uel in pratis ſiccioribus excitantur. Paluſtria uerò noxia ſunt, ſylueſtria damnoſa lanatis. Salis tamen crebra conſperſio, uel paſcuis miſta, uel canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare faſtidium. Nam per hyemem, ſi penuria eſt, fœnum, uel palea, uel uicia, uel facilior uictus ulmi ſeruatis frondibus præbeatur, aut fraxini. Aeſtiuis menſibus paſcantur ſub lucis initio, cum graminis teneri ſuauitatem roris miſtura commendat. Quarta hora caleſcente potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios ſolis calores uallis, aut arbor umbroſa declinet.*

Deinde

Deinde ubi flexo iam die ardor infringitur, & ſolum primo imbre ueſpertini roris humeſcit, gregem reuocemus ad paſcua. Sed canicularibus, & æſtiuis diebus ita paſcendæ ſunt oues, ut capita gregis ſemper auertantur à ſolis obiectu. Hyeme autem, uel uere niſi reſolutis gelicidijs ad paſcua prodire non debent: nam pruinoſa herba huic generi morbos creabit, ac tunc ſemel adaquare ſufficiet. Græcas oues, ſicut Aſianas, uel Tarentinas moris eſt potius ſtabulo nutrire, quàm campo, & pertuſis tabulis, ſolū, in quo claudentur, inſternere: ut ſic tuta cubilia, propter iniuriam pretioſi uelleris, humor reddat elabens. Sed tribus, per annum totum; diebus aprico die lotas oues ungere oleo oportebit, & uino. Propter ſerpentes, qui plerunq; ſub præſepibus latent, cedrum, uel galbanum, uel mulieris capillos, aut ceruina cornua frequenter uramus.

De capris.

NVNC hirci admittendi ſunt, ut fœtum primi ueris fouere poßit exortus. Sed caper eligendus eſt, cui ſub maxillis duæ uidentur pendere uerruculæ, magni corporis, craßis cruribus, breui, plenaq; ceruice, auribus flexis, & granibus, paruo capite, nitido, ſpiſſo, & longo capillo. Ad ineundas fœminas & ante anniculum congruus. Non autem durat ultra ſexennium. Capella ſimilis corporis, ſed magnis uberibus eſt eligenda. Non tamen ita multæ capræ, ut oues una ſtatione claudantur, quam luto, & ſtercore carere conueniet. Hœdis ſupra lactis abundantiam, edera, & arbuti, & lentiſci cacumina ſunt ſæpe præbenda. Trimæ educare optime poſſunt: quod teneriores matres generant tranſigendum eſt. Sed ultra VIII. annos ſeruandæ non ſunt matrices, quia genus hoc longiore ſterileſcit ætate.

De glandibus colligendis. TIT. XIIII.

HOC *tempore glandis legendæ,ac ſeruandæ cura nos excitet,quod opus fœmineis, ac puerilibus operis celebrabitur facilè more baccarum.*

De materie cædenda. TIT. XV.

NVNC *materies ad fabricam cædenda eſt, cùm luna decreſcit. Sed arbores, quæ cædentur uſq; ad medullam ſecuribus reciſas aliquandiu ſtare patieris, ut per eas partes humor,ſiquis in uenis cõtinetur,excurrat. Vtiles autem ſunt hæ maximè. Abies quam Gallicam uocant, niſi perluatur, leuis, rigida, & in operibus ſiccis perenne durabilis. Larix utiliſſima, ex qua ſi tabulas ſuffigas tegulis in fronte,atque extremitate tectorum,præſidium contra incendia contuliſti. Neq; enim flammã recipiunt,aut carbones creare poſſunt. Quercus durabilis ſi terrenis operibus obruatur, & aliquatenus palis. Aeſculus ædificijs, & ridicis apta materies. Caſtanea mira ſoliditate perdurat in agris, & tectis, & operibus cæteris inteſtinis, cuius ſolum pondus in uitio eſt. Fagus in ſicco utilis, humore corrumpitur. Populus utraque, & Salix, & Tilia in ſcalpturis neceſſariæ. Alnus fabricæ inutilis, ſed neceſſaria, ſi humidus locus ad accipienda fundamẽta palandus eſt. Vlmus, & Fraxinus ſi ſiccentur, rigeſcunt, antè curuabiles, catenis utiles habentur. Carpinus utiliſſima. Cupreſſus egregia. Pinus niſi in ſiccitate non durans, cui contra celerem putredinem comperi in Sardinia hoc genere prouideri, ut exciſæ trabes eius, aut in piſcina qualibet anno toto merſæ laterent, pòſt operi futuræ aut arenis obruerentur in litore, ut aggeſtionem, qua tectæ eſſent alternis æſtibus reciprocans fluctus allueret. Cedrus durabilis, niſi humore tangatur. Quæcunque autem ex parte meridiana cæduntur, utiliores ſunt: quæ*

uerò

uerò ex ſeptentrionali proceriores, ſed facilè uitiantur.

De transferendis arboribus maioris ætatis. TIT. XVI.

HOC *menſe locis ſiccis, calidis, & apricis maiores arbores transferemus truncatis ramis, illæſis radicibus, multo ſtercore, & rigationibus adiuuandas.*

De oleo faciendo ſecundum Græcos, & emendando. TIT. XVII.

GRAECI *in conficiendi olei præceptis iſta iuſſerũt. Tantum legendum eſſe oliuæ, quantum nocte ueniente poßimus exprimere. Molam primo oleo debere leuiter eſſe ſuſpenſam. Oſſa enim confracta ſordeſcunt: quare de ſolis carnibus ſit prima confectio, & de ſalignis caniſtros fieri debere uirgultis, quia genus hoc oleum dicitur adiuuare. Nobilius erit quod ſponte defluxerit. Sales deinde, ac nitrum iubent nouo oleo miſceri, ut hæc res ſpißitudinẽ eius abſoluat. Deinde cùm amurca ſubſederit, oleũ purũ* XXX. *diebus exactis, in uitrea uaſa transferri. Secundum ſimili diſciplina fieri, ſed mola fortiore quaſſari.*

Oleum liburnico ſimile. TIT. XVIII.

OLEVM *primũ liburnico ſimile fieri aſſerũt Græci, ſi in optimo uiridi oleo inulam ſiccam, & lauri folia & cyperum omnia ſiuml tuſa, & ſubtiliter creta permiſceas cum ſalibus torrefactis, ac tritis, & diu oleo iniecta perturbes, deinde tribus, aut aliquanto amplius decurſis diebus, cùm quieuerit, utaris.*

Vt oleum ſordidum purges. TIT. XIX.

SI *ſordet oleum, frictos, & adhuc calentes ſales inijci iubent, & diligenter operiri. Ita mundum reddi poſt tempus exiguum.*

De oleo odoris horrendi. TIT. XX.

Si fue

SI *fuerit odoris horrendi, uirides oliuas ſine oßibus tundi,& in olei metreta chœnicas duas mitti. Si baccæ defuerint, caules tenerrimos oleæ ſimiliter eſſe tundendos. Nonnulli utraq; permiſcent, adiecto etiam ſale. Sed omnia intra linteũ clauſa ſuſpendũt, atq; ita in uas olei demittunt. Poſteà tribus diebus exactis auferunt, & oleũ in alia uaſa transfundunt. Quidam mittũt uetuſtum laterem breuiter torrefactum. Pleriq; ordeaceos panes figuratos, & raro linteo inuolutos mergunt, & nouos ſubinde permutant: ubi hoc bis, aut tertio fecerint, ſales mittunt, & in alia uaſa translatum per paucos dies ſubſidere patiuntur. Quòd ſi aliquod animal fortè deciderit, & oleum putredine, ac nidore uitiauerit, iubent Græci coriandri manipulum in olei metreta ſuſpendi, atq; ita paucis diebus manere. Si nihil de nidore decuſſerit, mutandum eſt coriandrum, donec ſuperetur hoc uitium. Sed maximè proderit, poſt ſenos dies in uaſa munda transferre, melius ſi acetum antè uexerunt. Quidam fœni græci ſemen ſiccum, tritumq; permiſcent, uel incenſos oleaginos carbones in ipſo oleo frequenter extinguunt. Si acerbus odor fuerit, uuæ excremen ta, quæ Græci γίγαρτα uocant, præcipiunt tuſa, & in maſſam redacta merſari.*

De oleo rancido curando. TIT. XXI.

OLEVM *rancidum Græci aſſerunt ſic poſſe curari. Albam ceram mundo, & optimo oleo reſolutam, & adhuc liquentem mitti in oleo iubent. Tunc ſales frictos calentes addi, operiri, atq; gypſari. Sic fieri, ut oleum purgetur ſapore, & odore mutato. Oleum tamen omne in terrenis locis eſſe ſeruandum, & eam eius eſſe naturam, ut ſole, uel igne purgetur, uel aqua feruenti, ſi ſimul miſceantur in uaſculo.*

De con

De condiendis oliuis. TIT. XXII.

HOC etiam menſe oliuas condiemus. Harum genera ſunt diuerſa. Colymbades oliuæ fiunt ſic: Alternis cratibus oliuarum puleium ſpargis, & mel, & acetum, & ſales modicè, ſtratura intercedente ſuffundes. Itē ſternes oliuas ſupra ſurculos fœniculi, uel anethi, ſiue lentiſci, & ramulis oliuæ ſubditis, aceti heminā, & muriā ſuperfundis, & has conſtructiones uſq; ad uaſculi plenitudinem patieris inſurgere. Aliter: Electas oliuas muria maturabis, poſt XL. dies muriam fundis uniuerſam: tunc duas defruti partes, aceti unā, mentam minutę inciſam uaſculo adijcies, & oliuis replebis, ut iuſta infuſione liquor ſupernatet. Aliter, Oliuas manu lectas, una nocte integra, in balnei uapore eſſe patieris tabulæ, uel crati ſuperpoſitas: mane balneis exemptas, ſalibus tritis conſperges, & uteris: quæ non amplius, quàm VIII. dies poterunt cuſtodiri. Aliter: Oliuas illæſas primò mittis in muria: poſt dies XL. leuabis, atq; intercides acuto calamo. Et ſi dulciores habere uolueris, duas ſapæ partes, et aceti unā: ſi acriores, aceti duas, & ſapæ unā debebis infundere. Aliter: Paßi ſextariū unum, cineris bene creti quantum manus utraq; geſtabit, uini ueteris unū funiculū, & aliquantū cupreßi foliorū miſtis omnibus oliuas infundis, inculcas, & ſubinde cruſtam faciendo ſaturabis, donec ad uaſculorum ſumma ora peruenias. Aliter: Oliuas, quas iacentes repereris, rugis contrahentibus criſpas colligis, & ſalibus tritis reſperſas expādis, donec ſole inareſcant. Tunc ſubſtrato lauro alternas crates baccarum ſæpius ordinabis. Tunc defrutum cum ſatureiæ faſciculo duabus, aut tribus undis feruere patieris. Et poſtquàm tepuerit, ſupra cōpoſitas baccas refundes admiſto ſale paululo, & origani faſce coniecto, ſupra ius omne perfundes.

Aliter

Aliter:Lectas baccas ex arbore ſtatim condias, rutam, & petroſilinũ ſternes inter ſpatia ſtructionis, & ſubinde ciminati ſalis aſperſione cumulabis. Poſtremũ mel, & acetũ ſuperfundes. Nouiſſime optimi olei quantumcunq; miſcebis. Aliter:Legis oliuas ex arbore nigras, et cõpoſitas muria diluis: tunc ollæ adijcis mellis partes duas, uini unam, defruti dimidiã: & ubi ſimul deferbuerint, deponis, ac per moues, & acetũ miſces:cùm refrixerit, ſuper oliuas origani ſurculos ſternis, et ſupra ius omne diffundes. Aliter:Oliuas manu lectas cum pediculis aqua ſpargis tribus diebus, deinde mittis in muria, & poſt XII. *dies exemptas in uaſe adijcis cum muſti & aceti æquis ponderibus. Et impletũ uas ita operies, ut aliqua ſpiramenta dimittas.*

De horis. TIT. XXIII.

NOVEMBREM & *Februarium ratio temporis per horas dierum fecit æquales.*

Hora	I.	*pedes*	XXVII.
Hora	II.	*pedes*	XVII.
Hora	III.	*pedes*	XIII.
Hora	IIII.	*pedes*	X.
Hora	V.	*pedes*	VIII.
Hora	VI.	*pedes*	VII.
Hora	VII.	*pedes*	VIII.
Hora	VIII.	*pedes*	X.
Hora	IX.	*pedes*	XIII.
Hora	X.	*pedes*	XVII.
Hora	XI.	*pedes*	XXVII.

Palladij

PALLADII DE RE RVSTICA LIBER DECIMVSTERTIVS.

De ſerendis frumentis, faba, & lini ſemine. TIT. I.

DECEMBRI *menſe ſeruntur frumenta, triticum, far, ordeum, quamuis ordei ſatio iam ſera ſit. Et faba circa ſeptimum* Idus *ſeri poteſt.* Nam *poſt exactam brumam male ſeminantur.* Hoc *etiam menſe adhuc lini ſemen ſpargi poterit, uſq; ad* VII. Idus *Decembris.*

De fodiendis paſtinis, & cædenda materie. TIT. II.

NVNC *ad inſtituendas uites: ſed poſt* Idus *paſtina inchoëmus effodere, ſicut antè tractatum eſt.* Et *materiem bene hoc menſe cædemus.* Palos *quoq;, & corbes faciemus, & ridicas.* Et *locis frigidis oleum faciemus ex lauro, & myrti baccas, atq; lentiſci in olei ſui confectione quaſſabimus, & uinum myrtite, ſicut dictum eſt antè, retingemus.*

De hortis. TIT. III.

HOC *tempore ſerenda eſt lactuca, ut planta eius* Februario *transferatur.* Etiam *nunc allium, & ulpicum, & cepullæ, & ſinapi, & cunela ſeri poterunt, diſciplina, & more, quo antè narratum eſt.*

De pomis. TIT. IIII.

HYPOMELIDES *poma ſunt (ut* Martialis *aſſerit) ſorbo ſimilia.* Mediocri *arbore naſcuntur, & flore candidulo.* Dulcedo *huic fructui cum acuto ſapore commiſta eſt.* Seritur *menſe* Decembri *nucleis in uaſculis poſitis.* Menſe *autem* Februario *hypomelidis planta, ſed pollicis magnitu*

magnitudine robuſta tranſfertur breuißimo ſcrobe, ſoluta terra, plurimo ſtercore. Sed munienda eſt, quia cito areſcit, ſi radices eius uentus afflauerit. Terram qualemcunq; non reſpuit. Amat loca tepida, aprica, maritima, & ſæpe ſaxoſa. Statum rigidum reformidat. Inſeri non poteſt, exigua durat ætate. Poma eius aut in picatis, & minutis urceolis, aut ſcobe populi, aut in ollis inter uuas uinaccis obruta ſeruabuntur.

De rapis condiendis. TIT. V.

NVNC *rapa in partes minutas reciſa, & leuiter cocta, & tota die diligentius exſiccata, nequid reſeruent humoris, & ſinapi ex aceto (ſicut moris eſt) temperato, mergere, & condire curabimus, & repleta uaſa claudemus, ac poſt aliquantos dies guſtibus explorata, proferemus uſuri. Quam rem Ianuario quoq;, & Nouembri menſe poterimus efficere.*

De echinis, & pernis, & lardo ſaliendis, & auium laqueis diſponendis. TIT. VI.

NVNC *etiam quibus litus in fructu eſt, ubi lunæ iuuabit augmentum, quæ omnium clauſorum maris animalium, atq; concharum iubet incremento ſuo membra turgere, echini carnes ſalibus condire curabunt. Quod ſolito more conficitur. Hanc quoque rem per omnes menſes bene faciemus hybernos. Pernas etiam, & lardum conficimus non ſolùm menſe hoc, ſed omnibus, quos hyemalis algor aſtringit. Tempore hoc per humiles ſyluas, & baccis fœcunda uirgulta ad turdos, & cæteras aues capiendas laqueos expedire conueniet. Hoc uſque in Martium menſem tendetur aucupium.*

De horis. TIT. VII.

DECEMBREM *Ianuario in horis cauſa diſpar*

adiunx

adiunxit, cùm linea ſimili ille augeatur, iſte decreſcat.

Hora	I.	*pedes*	XXIX.
Hora	II.	*pedes*	XIX.
Hora	III.	*pedes*	XV.
Hora	IIII.	*pedes*	XII.
Hora	V.	*pedes*	X.
Hora	VI.	*pedes*	IX.
Hora	VII.	*pedes*	X.
Hora	VIII.	*pedes*	XII.
Hora	IX.	*pedes*	XV.
Hora	X.	*pedes*	XIX.
Hora	XI.	*pedes*	XXIX.

PALLADII RVTILII TAVRI AEMILIANI *de Inſitione Liber, Ad Paſiphilum uirum doctiſſimum.*

HABES *aliud indultæ fidei teſtimonium. Pro uſura temporis hoc opus de arte inſitionis adieci, Sed quòd uolumina hæc ruris colendi ſerius, quàm iuſſeras, ſcripta ſunt, librarij manus ſegnior fecit, cuius ego tarditatem nunquam maligne æſtimo. Scio enim quò frequenter inclinet argutia famulorum. Malo operā eius expectare potius, quàm timere. Neſcio utrum cōmune ſit dominis: mihi difficile contigit, in ſeruilibus ingenijs inuenire tēperiem. Ita ſæpiſſime natura hæc uitiat commodū ſi quod eſt, & miſcet optanda cōtrarijs. Velocitas procurrit in facinus, ſegnicies figurā benignitatis imitatur, & tantum re-*

cedit ab agilitate, quantũ receſſit à ſcelere. Diu tamen apud te pudorem meum diſtuli, ſed hoc quaſi bonus famulus feci. Verum neſcio, ſi tuum ad has modo minutias inclinetur ingenium. Grande erit, & par deſyderio ſuo, quod ſtudij tui quæret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter ſentias, ego meas opes æſtimare non differo. Non eſt magni loci aſsibus intuendis oculos duxiſſe per puluerem, quia neſcio quomodo notæ ſunt quædam maximarum perſonarum minuta compendia.

DE INSITIONIBVS LIBER XIIII.

PASIPHILE *ornatus fidei, cui iure fatemur,*
Si quid in arcano pectoris umbra tegit,
Bis ſeptem paruos opus agricolare libellos,
Quos manus hæc ſcripſit, parte ſilente pedum,
Nec ſtrictos numeris, nec Apollinis amne fluentes,
Sed pura tantum ruſticitate rudes,
Commendas, dignaris, amas, & ruſtica dicta
Affectu ſocij ſollicitante colis.
Nunc ideo modicum creſcens fiducia carmen
Obtulit arbitrio lætificanda tuo.
Eſt noſtræ ſtudium non condemnabile muſæ,
Vrbanum fari ruſticitatis opus:
Sub thalami ſpecie felices iungere ſyluas,
Vt ſoboli mixtus creſcat utrinq; decor:
Connexumq; nemus ueſtire affinibus umbris,
Et gemina partum nobilitare coma.
Fœderibus blandis dulces confundere ſuccos,
Et lætum duplici fruge ſaporis ali.
Quæ quibus hoſpitium præſtent uirgulta docebo,
Quæ ſit adoptiuis arbor onuſta comis.

Ipſe poli rector, quò lucida ſydera currunt,
Quò fixa eſt tellus, quò fluit unda maris,
Cùm poſſet miſtos ramis inducere flores,
Et uaria grauidum pingere fronde nemus,
Dignatus noſtros hoc inſignire labores,
Naturam fieri ſanxit ab arte nouam.
Non ſegne officium noſtræ reor eſſe camœnæ,
Aut operis parui gratia fiet inops.
Si uelocis equæ pigro miſcetur aſello
Ardor, ut in ſterilem res cadat acta gradum,
Fœcundumq; genus productus deleat hæres,
Et ſibi defectum copia prolis agat:
Cur non arbor inops pingueſcat ab hoſpite gemma,
Et decus externi floris adepta micet?
Incipiam, quicquid ueteres ſcripſere coloni,
Sacraq; priſcorum uerba labore ſequar.
Principio multas ſpecies induſtria ſolers
Protulit & doctam iuſſit inire manum.
Nam quæcunq; uirens alienis frondibus arbos
Comitur, his diſcit credita ferre modis.
Aut noua diſcreto figuntur germina libro,
Aut aliud ſummo robore fiſſa capit,
Aut uirideis oculos extremi gemma tumoris
Accipit, & lento ſtringitur uda ſinu

De uite.

Primus echionij palmes ſe iungere Bacchi
Nouit, & externo tenditur uua mero.
Nexilibus gemmis fœcundos implicat artus
Vitis, & amplexum paſcit adulta genus.
Degenerisq; comæ ueſtigia mitis inumbrat
Pampinus, & pingui curuat onuſta Deo,

De oliua.

Robora Palladij decorat ſyluestria rami,
Nobilitat partus bacca ſuperba feros.
Fœcundat ſterilis pingues oleaster oliuas,
Et quæ non nouit munera ferre, docet.

De pyro.

Germine cana pyrus, niueos haud inuida flores
Commodat, & uarium nectit amore nemus.
Nunc rapit hirſutis horrenda ſororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela pyros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum,
Fraxineasq; nouo flectit honore manus.
Phyllida quin etiam grandi miteſcere fructu
Instituens, duræ dat ſua membra cuti.
Et steriles ſpinos, & inertem fœtibus ornum
Dotat, & ignotum cogit amare decus.
Huius & immiſſi uertere cydonia rami,
Pomaq; confuſus blanda creauit odor.
Castaneæ ſeptos aſpro uelamine fœtus
Exuit, & placido pondere mutat onus.
Meſpilaq; exarmat pugnacibus horrida membris,
Et mala tranquillo cortice uota premit.
Creditur in Libycis ſua germina nectere ramis,
Lætaq; puniceo poſſe decore frui.

De malo punico.

Punica non alios unquam dignata ſapores
Mala, nec externis aſſociata comis.
Ipſa ſuas augent mutato ſemine gemmas,
Et ſibi cognato picta rubore placent.

De pomo.

Inſita proceris pergit concreſcere ramis,

Et

Et ſociam mutat malus amica pyrum.
Seq́; feros ſyluis hortatur linquere mores,
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armataq́; robora ſentes
Læuigat, & pulchris ueſtit adulta comis.
Exiguam ſorbum dulci diſtendere ſucco
Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.
Stipitibus gaudet nomen mutare ſalignis,
Et gratum nymphis ſpargere flore nemus.
Robora thyrſigero platani concordia Baccho
Fœtibus inſtituit plena rubore nouis.
Illius inſolitas miratur perſicus umbras,
Populeæq́; ferunt candida dona comæ.
Meſpilus huic paret, lapidoſaq́; uiſcera mutans
Tenditur, & niueo plena liquore rubet.
Pro ſudibus fœtus, & pro prægnantibus armis
Caſtaneæ fuluum dant noua mala decus.

De perſico.

Ipſa ſuos onerat meliori germine ramos
Perſicus, & pruno ſcit ſociare genus.
Imponitq́; leues in ſtipite Phyllidis umbras,
Et tali diſcit fortior eſſe gradu.

De malo cydonio.

Cùm præſtet cunctis ſe fulua cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hoſpitio.)
Roboris externi librum aſpernata ſuperbit,
Scit tantum nullo creſcere poſſe decus.
Sed proprijs pandens cognata cubilia ramis,
Stat, contenta ſuum nobilitare bonum.

De meſpilo.

Aemula dura pyri deſpecti mala ſaporis

Meſpilus admiſſo germine tuta ſubit.
Et geminis ſeſe uiolentior inſerit armis,
Atq; auidas terrent robora ſæua manus.

De malo citrio.

Nec non & citrij patiuntur mutua rami
Pignora,quæ grauido cortice morus alit.
Pomaq; paſturi blando redolentia ſucco
Armatis mutant ſpicula nota pyris.

De prunis.

Pruna ſuis addunt felicia germina membris,
Donaq; cognato corpore læta ferunt.
Exarmat fœtus,ſed brachia roboris armat
Caſtaneæ prunus iuſſa tenere larem.

De ſiliqua.

Aſſueſcunt ſiliquæ uiridi molleſcere ſucco,
Et gremio paſcunt cætera poma ſuo.

De ficubus.

Perſuadet moris tetrum mutare colorem
Ficus,& innaſis dat ſua iura comis.
Se quoque miratur pingui grandeſcere ſucco,
Et ſolitum gaudet uincere poma modum.
Inſignes folijs platanos,felicia menſis
Brachia gaudentes uitis honore comas.
Ingrediens pingui ſe cortice maxima ficus
Seruat,& optatos implet adepta ſinus.

De moro.

Mutua quin etiam moris commercia ficus
Præſtat & oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidæ confert ſua membra ſorori,
Et metuit fœtus ſparſa cruore nouos.
Proceras fagos,& poma hirſuta uirentis

caſtan

Caſtaneæ, duris aſpera mala comis
Inficiens, monſtrat piceo nigreſcere partu,
Et ſucco paſcit turgida poma nouo.
Obſequitur moris blando terebinthus odore,
Et geminis ueniunt munera miſta bonis.

De ſorbis.

Sorba ſuos partus merito maioris honeſtant
Seminis, & pulchro curua labore nitent.
Hæc arbos ſpinæ duros mucronibus artus
Exuit, ac libris mitibus arma tegit.
Aureaq; annexo miſcere cydonia fœtu
Gaudet, & externi dona coloris amat.

De ceraſo.

Inſeritur lauro ceraſus, partuq; coacto
Tingit adoptiuus uirginis ora pudor.
Vmbrantes platanos, & iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra ſuis.
Populeasq; nouo diſtinguit munere frondes,
Sic blandus ſpargit brachia cana rubor.

De amygdalo.

Phyllis odoratos primæuis floribus artus
Diſciſſi pruni cortice fixa tegit.
Pomaq; permutat uelamine perſica miſto,
Duriciemq; docet tegminis eſſe loco.
In modicam tornat ſiliqua tendente figuram,
Et frondes pulchro ditat odore feras.
Caſtaneamq; trucem depulſis cogit echinis
Mirari fructus leuia poma ſui.

De piſtaciis.

Quin & amygdaleos ſubeunt piſtacia ramos,
Et debitum maius de breuitate petunt.

Hæc & cognato cingens terebinthus amictu
Nutrit adoptiuis nobilitanda comis.

De caſtanea.

Flumineam ſalicem fœcundant ardua membra
Caſtaneæ, & multo paſta liquore uigent.

De nuce.

Arbuteas frondes uaſtæ nucis occupat umbra
Pomaq; ſub duplici cortice tuta refert.
Cætera, quæ ſolers proceſſu temporis uſus
Exprimet, exemplis inſtituere nouis.
Hæc ſat erit tenui uerſu memoraſſe poëtam,
Quem iuuat effoßi terga mouere ſoli.
Carmina tu duros inter formata bidentes
Aſpera, ſed miti ruſticitate leges.

FINIS.

INDEX EORVM

QVAE HABENTVR IN

Palladij de re ruſtica libris.

A

Abies 170
Ablaqueãdæ uites quãdo 37
Admiſſarius aſinus 104
Aedificium pro agri merito ſtatuendum 11
Aëris probatio 4
Aeſculus 170
Aeſtiuæ manſiones 14
Agri electio 10
Agrorum remedia 27
Agricultura quatuor rebus conſiſtit 3
Agnorum generatio, & cura 168
Albarium opus quomodo fiat 15
Aliqua quomodo fiat 125
Allij ſatio 160. 175
Alnus 170
Albineus color 102
Althea 153
Amygdalum 183
partus, paſtus, educatio, plumarum uulſura, incubatio, fœtura 24
Anſerum lætamen 19
De *Apibus* 32. 122. 132
Apium ſtatio 33
Apij maiores ut fiant 107
Aprili menſe quæ fiant 106
Aqua quomodo probanda, an ſit ſalubris nec'ne 4. 134
Aqua quomodo inueniatur 132
Aquam ex qualitate terræ dijudicare 132
Aquarum diſcrimina ibidem
Aquæductus qũo fiant 135
Arandi diſciplina 37
Arborũ maiores ætatis tralatio 178
Arborum tempeſtiua inſitio 64. ca. 19

Arietes 128
Armoracia quid, & eius ſatio 148
Aſinus admiſſarius 104
Aſparagus ubi ſerendus 66. 87
Atriplex 108
Auellanæ ſatio 76
Auguſto menſe quæ fiant 360
Auiaria 19
Aureus color 102

B

Badius color 102
Balneæ 34
Betæ ſatio
Braßicæ ſatio 107.141
Braßica uitibus inimica 132
Bubilium conſtructio, & ſitus 19.cap.21
De Bubus abunde 99.ca.11

C

Caduca poma 73
Cædrus 170
Calcis genera 13
Calcatorium 17
Campæ 29
Canabi ſatio 50
Cancri fluuiales 29
Cannetorum poſitio 66
Cantharides 28
Capillamenta radicum 149
Capræ 169
Capparis ſatio 148
Caprificare ficus 96
Capitatum 161
Carpinus 170
Cardui ſatio 86.147
Carœnum 155
Caſtanea 170
Caſtanea quomodo ſeratur 164.184
Caſtaneæ quomodo ſeruentur 166
Catenæ ligneæ 13
Caules quando ſerendæ 67
Ceparum ſatio 67
Cepullæ ibidem, & 148.175
Cera 122
Ceraſi ſatio 144.183
Chamæmilleum oleum 124
Ceruinus color 102
Cicer 83
Cicercula quando ſerēda 38
Cimices quomodo enecentur 28
Cyminum 89
Citri ſatio 96
Claua ſeri ibidem
Color terræ 6
Color in equis 102
Coloſtra quid 168

Columba

Columbariorum poſitio 19
Coniza 18
Coriandri ſatio 89
Cors quomodo fiat 19
Cucumeres 87
Cucurbitæ 89
Culices quomodo necabis 28.29
Culex herba 87
Cunelæ ſatio 175
Cupreſſus 170

D

Dactylorum oſſa 148
Damaſcena pruna 164
Decembri menſe quæ agenda 175
Defrutum 155
Duracina perſica 162

E

Equis & Equabus 101
Erucæ: remedia contra erucas 28
Erucæ ſatio 43
Eruum 51
Eius ſatio 39
Excodicare uites 137

F

Fabæ ſatio 158
Fici ſatio 95.182
Fœnile 25
Fœni græci ſatio 39
Fœniculum 68
Formicæ ne moleſtæ ſint 29
Foſſorum periculum in puteis fodiendis, & quomodo euitetur 134
Fraxinus 170
Fructuum uenturorum experimenta 124
Frumentum in quali campo ſerendum 9

G

Galaticum ordeum, & eius ſatio 58
Gallinarum educatio 21
Gallinarum partus 49
Gilbus color 102
Γίγαρτα 172
Git 141
Glandis legendæ ratio 170
Grando: Contra grandinem remedia 27.28
Guttatus color 102

H

Helioſelinum 107

Hippoſelinon 107
Horrei poſitio 17
Hortorum ſitus 26
Hortorum remedia 27

I

Inoculatio 162
Inſtrumenta agreſtium 36
Intybi ſatio 147
Inulæ ſatio 69
Iuglans 46
Iulio menſe quæ agẽda 126

L

Lactuca 42. *Eius ſatio* 175
Lætamen 131
Lætare arbores 10
Larix 170
Lateres quõo conficiendi 117
Lateritij parietes 14
Laurinum oleum 48.146
Legumina an ſarrienda 39
Lenticulæ ſatio 50
Lentiſcini olei confectio 49 *cap.*21
Lignarium 25
Liliorum ſatio 65
Liliaceum oleum 118
Lini ſatio 144
Lupini ſatio 138

M

Maio menſe quæ agẽda 112
Mala punica 89
Mali inſitio 73
Maliha 16
Maliha calidaria, & frigidaria 35
Maluæ ſatio 147
Manſiones hybernæ, et æſtiuæ 12
Martio menſe quæ fieri debeant 82
Materies quãdo cædẽda 170
Medica 51.106
Mel dijs ac hominibus gratum 123
Melonum ſatio 83
Mentæ ſatio 68.148
Milij ſatio 83
Myrti uinum 48.79
Myrtinum oleum 48
Mori ſatio 76
Morus 76.182
Muli 103
Mures ne noceant 29
Murteus color 102
Muſtum 151

N

Naſturtium 141
Napi 126
Napus mutatur in rapã 126
Nux iuglans 46
Nux 184
Nouembri menſe quæ agenda

da 158

O

Ocymi ſatio 148
Octobri menſe quæ fieri debeant 143
Oenomelli confectura 155
Olearum cura 85
Oleæ inſitio 106
Olea à caſtis colenda 9
Oleum uiridius quomodo fiat 146
Olei conficiendi ratio 171
Oleum liburnico ſimile 171
Oleum ſordidum, horrendi odoris, rancidum, quomodo repurges 172
Oliuarum conditura 173
Oliueti ſitus 62.146
Olus 89
Ordei gallatici ſatio 38
Origani ſatio 148
Oues ne ſcabræ fiant 128

P

Palearium 25
Palus uitanda 11
Palmæ ſatio 148.cap.12
Papaueris ſatio 141
Paſtinandi genera 39
Paſtini menſura 40
Pauimenti conſtruendi ratio 13.117
Pauones 21
Perſici inſitio 161. Inoculatio 162
Petroſelinum 107
Perſicus ſcripta naſcitur 161
Phaſiani 23
Pilæ 34
Pinguis terræ indicia 5
Pinus 170.162
Piſtacia 149.183
Pyri ſatio 70
Pyra ne lapidoſa, nec uermiculoſa ſint 71
Pyri uinum & acetũ, ibidem
Piſi ſatio 138
Piſcinæ 25
Piſtaciorum ſatio 149
Piſtrinum 36
Podia 17
Poma ne uermiculoſa ſint, nec caduca, & ut diu ſeruentur 73
Pomariorum ſitus 26
Poma ne findantur, & ne

Porcorum educatio 77
Porrum quando ſerendum, & ſi uelis ſectiuum aut capitatum 68.69
Eius tralatio 148
Prata irrigua quomodo ſeruanda, & lætamine ſaluranda 50
Prata nouella formanda, uetera excolenda quomodo 139
Pruni ſatio 163
Pugna Apum quomodo cōpeſcatur 123
Pulices: contra pulices 29
Pullorum equorū cura 103
Puluerare uites 84
Putandi tempus 57.159
Putei quomodo fodiendi 134

Q

Quercus 170

R

Radices 131
Raporum ſatio 126.127
Rapa cōfecta ut ſerues 126
Rapæ ut condiendæ 176
Raphanū uiti inimicum 132
Rodomelli 118
Roſa 65
Roſarij inſtitutio 167
Roſæ uirides ſeruandæ 118
Roſati confectio 117
Roſatum, ſine roſa quomodo fiat 155
Roſeum oleum 118
Rubus caninus 26
Ruſſeus color 102
Ruta quando ſeritur 88

S

Salix 170
Salſi humoris remedia 137
Sapa 155
Scylliticum acetum 129
Scutulatus color 102
Septembri menſe quæ fiant 136
Serendi tempus 9
Serpentes quomodo fugantur 30
Serpyllum 89
Siliqua 75.182
Symphoniaca herba 150
Sinapis ſatio 67.147
Sinapi quomodo facias 130
Siſami ſatio 138
Solum pangendis uineis aptum 42
Sorba 183
Spongiæ aſparagi 88
Stabula equorum uel boum 19
Sterquilinium 25

T

T
Tabulæ uincarum 40
Talpa: contra talpas 30.86
Tauri 128
Terrarum qualitates 4
Teſſeræ 13
Thymi ſatio 141.148
Tilia 170
Tonſura ouium 114
Turdorum ſagina 20
Turtures 20

V
Vaccæ forma 99
Valles uitandæ 16
Vinariæ cellæ poſitio 17
De Vino condiendo quæ Græci dixerint 151
Vinum è granatis 92
Viola ubi ſerenda 65
Violatium oleum & uinum 109
Viciæ ſatio 38
Vitibus quod ſolum eligendum 41.51
Vitibus quæ ſeminaria eligenda 55
Vites ſi luxuriant ſine fruge 166
Vites ne nimium ſint lacrymoſæ 80
Vitis fructus ſi humore putreſcat 142
Viti ſterili remedium 167
Vlmus 170
Vlpicum 160.ca.6.& 175. cap. 3
Vuæ complutæ remedium 146
Vuæ ut ſint coloris uarij 81
Vuæ ut ſine uinacijs naſcantur, & ſine ſeminibus 79
Vuæ ut reſeruentur in uite 167
Ziziphi ſatio & cultus 108

FINIS.

